

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Om

6

Bibliotheker og Bøger

i

det gamle Rom.

Indbydelsesskrift

til

den offentlige Examen i Randers lærde Skole

i September 1840

af

F. C. Hundrup,

Adjunct.

Kjøbenhavn.

Trykt hos Andreas Seidelin,

Hof- og Universitets-Bogtrykker.

F o r o r d.

Opfordret af Hr. Rector Borgen til at skrive et Indbydelseskrift til den forestaaende Hovedexamen har jeg med Fornoielse paataget mig dette Arbejde, og dertil valgt et saadant Emne, at det kunde være Skolens Disciple gavnligt derom at erholde nogen Underretning. Da jeg i mange Aar med Ferkjerlighed har bestjefiget mig med de romerske Antiquiteter, og navnlig siden jeg i 1833 udgav en med (maaskee altfor) mange Tillæg og Anmærkninger forsynet, Oversættelse af Schaaffs Haandbog bestandig har optegnet de Steder af de gamle Forfattere, jeg læste, som med Hensyn hertil vare af Bigtighed, var det naturligt, at jeg herfra udsøgte mig et Punkt at behandle. Smidlertid følte jeg under Udarbejdelsen ret levende Savnet af Kjøbenhavns rige Bogskatte. Indskrænket som jeg var til Skolebibliotheket (der navnlig i den romerske Litteratur er langt svagere end i den græske, og som har faa eller ingen Værker, der behandle romerske Antiquiteter), mine Herrer Medlæreres og mine egne Bøger, savnede jeg ikke blot alle ældre Bearbejdelser af dette Emne, men ogsaa flere af de gamle Forfattere, som jeg kunde have ønsket at have ved Haanden. Nogle Dage forend Manuscriptet skulde sendes til Bogtrykkeren fik jeg under et Ferieophold i Slagelse af Hr. Rector Mag. Elberling adskillige Bøger tillaans, som jeg tidligere havde savnet, navnlig Vardins og Adlers Beskrivelser over Rom og i den sidste tillige S. Rufus og P. Victor de regionibus urbis Romæ; Hesychius, de iis, qui eruditionis fama claruere; Symmachi epistolæ, Orosius og Chr. Falsteri quæstiones Romanæ. Men fjernet fra mine egne Bøger kunde jeg, især i den indskrænkede Tid, nu ikke drage den Nytte heraf, som jeg maaskee ellers havde været istand til. Foruden de Bøger jeg har nævnet i Anmærkningerne har jeg benyttet Währs og Schölls Litteraturhistorier og W. A. Beckers Gallus (Leipzig 1838), en Bog, der dog savner den Fuldstændighed og Nøjagtighed, man

kunde vente af en Forfatter, der har havt saa rige Hjælpesilder at gaae til. Derimod har jeg blandt andre maattet undvære:

Lipsii de bibliothecis syntagma (Oper. Tom. 3).

Jo. Lomeier de bibliothec.

Erh. Reusch diss. de bibl. Romanorum. Helmst. 1734. 4.

Pt. Echermann diss. de bibl. Rom. Ups. 1744. 4.

J. F. Eckardi progr. de bibl. Rom. Isenaci 1790. 4.

Poppe, de privat. atque illustrior. publ. vet. Roman.

bibl. Berol. 1826. 4. (En Anmeldelse heraf i Jahns

Jahrbücher, 1826, 2ter B. pag. 359—62 har jeg dog

havt Leilighed til at afbenytte).

J. Mth. Unold de Ciceronis biblioth. Jen. 1753. 4.

Ph. Venutus de museo Cic. in Tuscul. (i Memorie della società Columbaria Tom. 2).

J. H. Felsii oratio de Asin. Poll. biblioth. Romæ publicata. Jen. 1753. 4.

Sylv. Lürsen de templo et biblioth. Apoll. Palat. Francq. 1719. 8.

Schwartz de ornamentis librorum apud veteres usitatis

et varia rei librariæ veterum suppellectile edid.

G. Car. Leuschner. Lips. 1755.

Funccius de scriptura veterum. Marburg 1743.

Schöttgen, historia librorum et bibliopolarum (i Polenii Supplem. Tom. 3).

Martorelli de regia theca calamaria.

Vossius de arte Grammatica (libr. 1 cap. 35 sq.).

Det havde været min Hensigt ogsaa at omtale Romernes Afstribere og Boghandlere, men da Liden denne Gang har forhindret mig heri, haaber jeg en anden Gang at faae Leilighed dertil.

Endelig vil jeg endnu blot bemærke, at jeg har været temmelig rundhaandet med at meddele Citater, deels fordi jeg troede at kunne forudsætte, at de fleste Læsere ikke have Kilderne ved Haanden, deels fordi jeg derved vilde yderligere forbinde mig til ikke at gjøre andre Slutninger af de gamle Forfatters Ord, end der med temmelig Sikkerhed kunde drages af disse.

1. Noogle indledende Bemærkninger om Videnskabelighedens Opkomst og Ud- vikling i Rom.

Thvorvel allerede Evander siges ¹⁾ at have overført de græske Bogstaver til Latium, og selv de Byen Roms Stifter

¹⁾ Dionys. Halicarn. antiquit. Rom. libr. 1, 53: λέγονται δὲ (nemlig Evander og Arcaderne) καὶ γραμμάτων Ἑλληνικῶν χρῆσιν εἰς Ἰταλίαν πρῶτοι διακομίσαι, νεωστὶ Φανεΐσαν Ἀρκάσι. Sml. Plin. hist. natur. 7, 57. T. Liv. hist. 1, 7. Et hovedsted om Skrivekunstens Oprindelse og Fremgang findes hos Tacitus (Annal. XI, 14), som jeg derfor her vil meddele: Primi per figuras animalium Aegyptii sensus mentis effingebant; (ea antiquissima monumenta memoriae humanae impressa saxis cernuntur) et litterarum semel inventores perhibent; inde Phoenicas, quia mari praepollabant, intulisse Graeciae, gloriamque adeptos, tanquam repererint, quae acceperant. Quippe fama est, Cadmum, classe Phoenicum vectum, rudibus adhuc Graecorum populis artis eius auctorem fuisse. Quidam Cecropem Atheniensem, vel Linum Thebanum, et temporibus Troianis Palamedem Argivum memorant, sexdecim litterarum formas, mox alios ac praecipuum Simonidem, ceteras reperisse. At in Italia Etrusci ab Corinthio Danarato, Aborigines Aeade ab Euandro didicerunt: et forma litteris Latinis, quae veterrimis Graecorum. Sed nobis quoque paucae primum fuere: deinde adlite sunt. Quo exemplo Claudius tres litteras adiecit, quae usui, imperitante eo, post obliteratae, adspiciuntur etiam nunc in aere publicandis plebiscitis per fora ac templa fixo.

fortælles ²⁾ at have kjendt og brugt disse, saa forlob dog rimeligviis næsten 300 Aar efter Roms Anlæggelse forend det for det latinske Sprog ejendommelige Skriftsystem udviklede sig ³⁾. Og dog heurandt atter mere end Aar Aarhundreder forend disse fandt Anvendelse i Skrifter, der kunde siges at lægge Grundvolden til den romerske Litteratur. Livius Andronicus (en Græker, formodentlig fra Tarent, der kom i romersk Fangenskab) optraadte endelig i Aaret 514 efter R. A. = 240 f. Chr. F. med det første i det romerske Sprog affattede Drama, der dog var en Efterligning af græske Monstre. Vel findes der tidligere Sprog af saavel prosaiske (commentarii pontificum, libri magistratum, annales prieci, libri lintei. T. Liv. 4, 7, 20. osv.) som poetiske Frembringelser (f. Ex. axamenta, versus Fescennini), men disse og lignende kunne vel være af Bigtighed, hvor der er Spørgsmaal om den romerske Aands Udvikling og ejendommelige Charakter, men ere her, hvor der blot er Tale om Litteraturens ydre Vilkaar og Materiale, af ingen Betydenhed. Romerne, der allerede omtr. 300 efter R. A. = 450 f. Chr. F. vare traadte i en saa nær Berørelse med Grækerne, at de fik deres Alphabet umiddelbart fra disse, og ikke fra Etruskerne ⁴⁾, kom senere, jo mere Statens Omfang vorede, beständig i nærmere For-

²⁾ Dionys. Halicarn. ant. Rom. 2, 54: ἐκ ταύτης τῆς στρατιᾶς δεύτερον θριάμβον κατήγαγε (ὁ Ῥώμιλος), καὶ ἀπὸ τῶν λαφύρων τέθριππον χάλκεον ἀνέθηκε τῷ Ἡφαίστῳ, καὶ παρ' αὐτῷ τὴν ἰδίαν ἔστησεν εἰκόνα, ἐπιγράψας Ἑλληνικοῖς γράμμασι τὰς ἑαυτοῦ πράξεις.

³⁾ K. O. Müller, die Etrusker, 4tes Buch. 6, 8 (2 Band p. 511).

⁴⁾ K. O. Müller, det anførte Sted, p. 512. Plin. h. n. 7, 58: Veteres Græcas (litteras) fuisse easdem pæne, quæ nunc sunt Latinæ, indicio erit Delphica tabula antiqui æris, quæ est hodie in Palatio. Tac. Ann. 11, 14. (S. ovenfor Anm. 1).

hold til Brækerne, og derved vaktet efterhaanden hos dem nogen Kjærlighed og Agtelse for Videnskaberne og Litteraturens Frembringelser. Hertil bidrog ogsaa den efterhaanden forandrede Borneopdragelse. Medens denne nemlig i tidligere Tider under streng moralsk Tugt alene gik ud paa ved Aldres Exempel og Omgang at danne de Unge til Krigere og Statsmænd — hvorfor f. Ex. ogsaa Senatorerne plejede at medtage deres Sønner i Senatet ⁵⁾ og Fædrene i Almindelighed sendte deres Sønner, efter den behørigte Underviisning hjemme, hen til en eller anden dygtig Statsmand, for at de kunde uddannes ved hans Exempel og practiske Veiledning ⁶⁾ — opkom der efterhaanden, rimeligviis i Begyndelsen af det 6te Aarhundrede efter Byens Aulæggelse, Skoler, der tilsigtede en mere litterarisk Dannelse. Som den, der tidligst skal have aabnet en sliq Skole for Betaling, nævner Plutarch ⁷⁾ Spurius Carvilius, en Frigiven af den Carvilius, der i Rom var den Første, der skilte sig ved sin Rone (Aar 523 eft. N. A.—231 f. Chr. F. ⁸⁾).

⁵⁾ Aul. Gell. Noct. Attic. 1, 25, 4: *Mos antea senatoribus Romæ fuit in curiam cum prætextatis filiis introire.*

⁶⁾ (Tac.) Dialog. de Orator. c. 34: *ergo apud maiores nostros iuvenis ille, qui foro et eloquentiæ parabatur, imbutus iam domestica disciplina, refertus honestis studiis, deducebatur a patre vel a propinquis ad cum oratorem, qui principem in civitate locum obtinebat. Hunc sectari, hunc prosequi, huius omnibus dictionibus interesse, sive in iudiciis, sive in concionibus, adsuescebat, ita ut altercationes quoque excipere et iurgiis interesse, utque sic dixerim, pugnare in proeliis disceret. Sm̄l. Cic. Læl. 1, 1. de Orat. 2, 1, 2.*

⁷⁾ Question. Rom. 59: *ὁψέ δ' ἤρξαντο μισθοῦ διδάσκειν' καὶ πρώτος ἀνέφζε γραμματοδιδασκαλεῖον Σπόριος Καρβίλιος ἀπελεύθερος Καρβιλίου τοῦ πρώτου γαμετὴν ἐκβαλόντος.*

⁸⁾ Dionys. Halicarn. 2, 23. Sm̄l. Aul. Gell. N. A. 1, 5, 2. 17, 21, 44.

I disse Skoler læstes foruden de 12 Tavlers Love, som Cicero fortæller ⁹⁾, at selv han som Barn havde lært udenad, enkelte Digtere, først og fremmest Homer ¹⁰⁾ — Livius Andronicus var endnu i Brug i Horats's Barn=dom ¹¹⁾ — og profaiske Forfattere ¹²⁾.

Desforuden fremstode nu ogsaa Digtere, som deels fortolkede græske Digterværker, deels forelæste egne Arbejder og derved bidrog til Smagens og Videnskabelighedens Fremme ¹³⁾. Dette Arbejde paatog siden de saakaldte Grammatikere (litterati, litteratores) ¹⁴⁾ sig, medens Rhetorerne derimod vare de egentlige Lærere i Veltalen=

⁹⁾ de Legg. 2, 25, 39: discimus enim pueri XII, ut carmen necessarium, quas iam nemo discit.

¹⁰⁾ Plin. Epist. 2, 14, 2.

¹¹⁾ Hor. Epp. 2, 1, 69 sqq.:

Non equidem insector delendaque carmina *Livi*
Esse reor, memini quæ plagosum mihi parvo
Orbilium dictare.

¹²⁾ Sml. Quintil. Institut. orat. 1, 8, 3 sq.

¹³⁾ (Sueton.) de illustr. Grammat. 1: Grammatica Romæ ne in usu quidem olim, nedum in honore ullo erat; rudi scilicet ac bellicosa etiam tum civitate, necdum magnopere liberalibus disciplinis vacante. Initium quoque eius mediocre exstitit: siquidem antiquissimi doctorum, qui iidem et poetæ et oratores semigræci erant, (Livium et Ennium dico, quos utraque lingua domi forisque docuisse adnotum est), nihil amplius quam Græca interpretabantur; ac si quid Latine ipsi composuissent, prælegebant.

¹⁴⁾ (Sueton.) de ill. Grammat. 4: Appellatio *grammaticorum* Græca consuetudine invaluit; sed initio *litterati* vocabantur. Cornelius quoque Nepos in libello, quo distinguit litteratum ab erudito, litteratos quidem vulgo appellari ait eos, qui aliquid diligenter et acute scienterque possint aut dicere aut scribere: ceterum proprie sic appellandos poetarum interpretes, qui a græcis *γραμματικοὶ* nominentur. Eosdem *litteratores* vocitatos, Messalla Corvinus in quadam epistola ostendit.

hed, dog bemærker Svetonius ¹⁵⁾ at de ældre Grammatikere ogsaa meddeelte Underviisning i Rhetorik.

Som den, der først vakte Sædsen for det grammatiske Studium i Rom, nævner Svetonius ¹⁶⁾ Crates fra Mallos i Lilleasien, der kom til Rom som Gesandt fra Kong Eumenes den anden i Pergamus i Mæret 586 efter N. A. = 168 f. Chr. F.

Vel bleve Rhetorerne og Philosopherne nogle Aar senere ved et Senatsdecret fordrevne fra Rom i Mæret 593 efter N. A. = 161 f. Chr. ¹⁷⁾, men dog aabnedes der nu bestandig nye Veje for græsk Dannelselse og Videnskabelighed, og de grammatiske Studier dreves med en vorende Iver selv af de fornemmere Romere ¹⁸⁾.

¹⁵⁾ *ibidem*: Veteres grammatici et rhetoricam docebant.

¹⁶⁾ *ibidem* c. 2: Primus, quantum opinamur, *studium grammaticæ* in Urbem intulit Crates Mallotes, Aristarchi equalis, qui missus ad Senatum ab *Attalo* [?] rege, inter secundum ac tertium bellum Punicum, sub ipsam Enni mortem [+ 169 a. Chr. n. = 383 p. u. e.] quum regione Palatii prolapsus in cloacæ foramen, crus fregisset, per omne legationis simul et valetudinis tempus plurimas ἀγκυλώσεις subinde fecit, assidueque disseruit, ac nostris exemplo fuit ad imitandum.

¹⁷⁾ (Sueton.) de claris Rhetoribus c. 1: Rhetorica quoque apud nos, perinde atque grammatica, sero recepta est, paullo etiam difficilior; quippe quam constet nonnunquam etiam prohibitam exerceri. Quod ne cui dubium sit, vetus Senatus consultum subiiciam. C. Fannio Strabone, M. Valerio Messala Consulibus, M. Pomponius Prætor Senatum consuluit, Quod verba facta sunt de Philosophis et de Rhetoribus, de ea re ita censuerunt, ut M. Pomponius Prætor animadverteret, curaretque, uti ei e republica fideque sua videretur, ut Romæ ne essent.

¹⁸⁾ *ibid.* Post hoc magis ac magis et gratia et cura artis increvit; ut ne clarissimi quidem viri abstinerint, quominus et ipsi aliquid de ea scriberent, utque temporibus quibusdam super XX celebres scholæ fuisse in Urba tradantur v. s. v.

Kort derefter kom fra Athenienserne et Gesandtskab, der bestod af de tre bekjendte Philosopher: Akademikeren Carneades fra Syrene, Stoikeren Diogenes fra Seleucia (Babylonieren) og Peripatetikeren Critolaos fra Phaselis¹⁹⁾, til Rom (Aar 599 eft. R. A. = 155 f. Chr. F.), og havde der en afgjort Indvirkning paa Videnskabelighedens Udvikling. Da de nemlig, medens Senatet afgjorde deres Sager, hver Dag vidste at lokke en talrig Forsamling af Tilhørere omkring sig, og vakte den største Beundring hos disse ved deres Lærdom, Skarpsindighed og Bektalenhed, fik de vel ved Catos Indflydelse af Senatets Befaling at forlade Byen, eftersom Cato frygtede for at Romernes strænge Sæder skulde have Skade af disses Lærdom²⁰⁾; men dog var deres Indflydelse paa Romernes Dannelse og Smag af uberegnelig Vigtighed; og Nødvendigheden af græsk Cultur vidste fra nu af i den Grad at gjøre sig gjeldende, at selv Cato i sin Alderdom lærte Græsk²¹⁾. Ligeledes vare Dvælskerne hos Rhetorerne i det græske Sprog; dog fremstode senere ogsaa latinske Rhetorer, af hvilke Cicero i et Fragment²²⁾, der findes opbevaret hos

¹⁹⁾ Cic. de Oratore 2, 57, 153. Quæst. Tuscul. 4, 3, 5. Aul. Gell. N. A. 7, 14, 9. 10. ell. 17, 21, 48.

²⁰⁾ Plin. hist. nat. 7, 51: Cato Censorius, in illa nobili trium sapientiæ procerum ab Athenis legatione, audito Carneade, quamprimum legatos eos censuit dimittendos; quoniam illo viro argumentante, quid veri esset haud facile discerni posset. Quanta morum commutatio! Ille semper alioquin universos ex Italia pellendos censuit Græcos; at pronepos eius Utiensis Cato unum ex tribunatu militum philosophum alterum ex Cypria legatione deportavit.

²¹⁾ Cicero Cato Maior 1, 5; 8, 26; 11, 58. Academ. prior. 2, 2, 5.

²²⁾ Fragm. epp. ad M. Titinium (Vol. 4 p. 2 pag. 461 ed. Orell.): Equidem memoria teneo, pueris nobis *primum* Latine docere coepisse L. Plotium quendam: ad quem quum fieret concur-

Svetonius²³⁾, nævner L. Plotius som den første, der dog ikke strax vandt almindelig Anerkjendelse hos de fornemme Romere, eftersom Mange meente at de græske Dvælses vare mere hensigtsmæssige til Aandens Udvikling. Ogsaa blev det i Aaret 662 est. R. A. = 92 f. Chr. F. ved et Edict af Censurerne Cn. Domitius Ahenobarbus og L. Licinius Crassus, som findes opbevaret hos Svetonius²⁴⁾ og Aul. Gellius²⁵⁾, disse Rhetorer formeent at holde saadanne Dvælses. Dog vandt de efterhaanden flere og flere Indere, og Dvælserne i at declamere tiltoge, saa at vi finde, at selv de berømteste Mænd som Cicero, Pompeius, Antonius o. A. idelig anstillede flige Dvælses²⁶⁾.

sus, quod studiosissimus quisque apud eum exerceatur, dolebam idem mihi non licere. Continebar autem doctissimorum hominum auctoritate, qui existimabant Græcis exercitationibus ali melius ingenia posse. *Emt. Quint. inst. orat. 2, 4, 42.*

²³⁾ de clarr. Rhet. c. 2.

²⁴⁾ *ibid.* c. 1. Cn. Domitius Ahenobarbus et L. Licinius Crassus Censores ita edixerunt: Renunciatum est nobis, esse homines, qui novum genus disciplinæ instituerunt, ad quos iuventus in ludum conveniat: eos sibi nomen imposuisse *Latinos Rhetoras*: ibi homines adulescentulos totos dies desiderere. Maiores nostri, quæ liberos suos discere, et quos in ludos itare vellent, instituerunt. **¶** Nova, quæ præter consuetudinem ac morem maiorum sunt, neque placent, neque recta videntur. Quapropter et iis, qui eos ludos habent, et iis, qui eo venire consuerunt, videtur faciendum, ut ostendamus nostram sententiam, nobis non placere. Hermed sammenligne man Cic. de Orat. 3, 24, 95—94.

²⁵⁾ N. A. 13, 11, 2.

²⁶⁾ Paullatim et ipsa utilis honestaque apparuit: multique eam et præsidii causa et gloriæ appetiverunt. Cicero ad præturam usque Græce declamavit: Latine vero senior quoque, et quidem cum consulibus Mirtio & Pansa: quos discipulos et grandes prætextatos vocabat. Cn. Pompeium, quidam historici tradiderunt, sub ipsum civile bellum, quo facilius C.

Jo flere Veje der aabnedes i Rom for Videnskabelighed, jo mere Agtelse og Kjærlighed denne vandt, desto rigeligere udviklede sig ogsaa den romerske Litteratur, desto føleligere og almindeligere blev Trangen til Kjendskab til den særdeles rige græske Litteraturs Skatte, og desto naturligere og saa at sige nødvendigere var det, at der i Rom opstod Bibliotheker, der atter særdeles lettede og smykkede Vejen for dem, der søgte Kundskaber. Dog var der foruden Agtelse og Kjærlighed til Videnskaberne endnu to forskjellige Grunde til at der i Rom samlede Bibliotheker. Som den første af disse maa vi nævne selve den romerske republikanske Statsforfatning, under hvilken Veltalenheden var en ligesaa vigtig og anset Afgang til at erhverve sig sine Medborgeres Højagtelse og Beundring, og som en Folge deraf de højeste Urdespøster, som selve Krigerdygtighed ²⁷). Derfor anvendte man naturligviis større og større Flid paa at udvikle sig i denne Retning, studerede de græske Mønstre og efterlignede dem. Og til dette Bjemed maatte man altsaa skaffe sig græske Bøger.

Den anden Grund laae i de i utrolig Masse til Rom sammenstrømmende Rigdomme og den med dem følgende stedse tiltagende Luxus, der blandt andet ogsaa yttrede sig deri, at — ifølge Modi — enhver nogenlunde anset Romer ansaae det for en Nødvendighed, som Under og Beskytter af Videnskaberne, i sit Huus eller paa sit Land=

Curioni, promptissimo iuveni, causam Caesaris defendenti, contradiceret, repetisse declamandi consuetudinem: *M. Antonium*, item Augustum, ne Mutinensi quidem bello omisise.

²⁷) Cic. pro L. Murena 14, 50: *Dux sunt artes, quæ possunt locare homines in amplissimo gradu dignitatis: una imperatoris, altera oratoris boni: ab hoc enim pacis ornamenta re-
tinentur: ab illo belli pericula repelluntur.*

sted at have et Bibliothek. Vi finde derfor ogsaa hos Vitruvius, i Beskrivelsen af Romernes Hus, Bibliotheket omtalt, som et i et velindrettet Huus ligesaa almindeligt eller nødvendigt Bærelse som f. Ex. Sove- eller Bade-Kammeret ²⁸⁾. Moden bod altsaa i Rom at affectere Smag og Interesse for Videnskaberne og en Lærdom, som man ikke besad, og bevirkede derved let, at Afskrifter af de græske Talere, Philosopher og Digtere fandtes i stor Mangfoldighed i Rom, men at disse derfor læstes og studeredes ivrigere og flittigere kunde Moden ikke bevirke. Hvorfor ogsaa flere Forfattere, f. Ex. Seneca og Lucian, der endog skrev en egen Bog *πρὸς ἀπαίδευτον καὶ πόλλα βιβλία ἀρνούμενον* — alvorligt og strengt dadle det overhaandtagende Bibliomanie ²⁹⁾. Storst Ugtelse for græsk Kultur finde vi paa Sullas og Ciceros Tid. Det er bekendt, hvor megen Tid navnlig Cicero anvendte paa at gjøre Romerne bekendte med Resultaterne af de græske Philosophers Undersøgelser. Fra den Tid blev Opdragelsen aldeles græsk. Græske Philosopher, Rhetorer og Digtere strømme skareviis til Rom og finde der en gunstig Modtagelse; og førend de unge Romeres Opdragelse er fuldendt, maae de nødvendigviis have besøgt Athen, Apollonia, Rhodus, Mytilene eller andre Steder i Grækenland, der ndmærkede sig ved berømte philosophiske Skoler. Dette er Litteraturens gyldne Alder, i hvilken Sproget er reuest og skjønnest og afpræger sig harmonisk udviklet

²⁸⁾ de architect. libr. 6, cap. 4 § 5.

²⁹⁾ Seneca (de tranquill. anim. c. 9): Apud desidiosissimos ergo videbis, quidquid orationum, historiarumque est, et tecto tenuis exstructa loculamenta: iam enim inter balnearia et thermas bibliotheca quoque ut necessarium domus ornamentum expolitur.

i de fortrinligste Værker, der ere skrevne i det latinste Sprog. Og saa Augustus yndede Videnskaberne, og om endog Veltalenheden allerede paa hans Tid begyndte at tabe sig, da den mistede sin Indflydelse, saa levede dog dengang Roms meest talentfulde og correcte Digtere. Selv de følgende Kejsere understøttede Digtere og Videnskabsmænd, og man kunde være tilbøjelig til at troe, at Romerne, efterat de politiske Storme, der saa højligens forstyrrede Republikens sidste Dage, havde udrafet, vilde med mere Nøglighed og Kjærlighed have henvendt deres Tanker paa Videnskaberne, da den ærgjerrige Higen efter Statsembeder eller de Rigdomme, disse indirecte medførte, dog tildeels havde tabt sig. Men dette blev ingenlunde Tilfældet. Vel udvidedes Romerstatens Grændser endnu i Kejsertiden, Statens Glands og Pragt tiltog, Finantserne ordnedes og Provindsernes Skjebne under det romerske Herredomme forbedredes, men den aandelige Kraft og Dygtighed, der, under Rigdommenes stedse vorende Indflydelse, i evige Kampe fortærede sig selv i Republikens sidste Tider, var forsvunden, og viste sig kun i enkelte Glimt, som letteligen bleve undertrykkede og slukkede af Magthaverne, og med dem sank ogsaa den Videnskabelighed, som Romerne dog i Grunden aldrig havde havt nogen særdeles Forkjærlighed for. Sproget forfaldt, da det ej længer lod fra begejstrede Læber for det forsamlede Folk. Vel opførte flere, selv af de sildigere, Kejsere kostbare Paladser, som de fyldte med mange af Oldtidens Litteraturers Skatte, som vor Tid maa beklage Savnet af, men Sandsen var sløv, Begejstringen borte, Manden forfuet, dens Retning forfejlet og skjev, Interessens henvendt paa det Udvortes og Pragtfulde, paa Gjestebudde

og Nydelser, og Videnskaberne havde faa, og som oftest uheldige Dyrkere ³⁰⁾.

2. Bibliotheker i Rom.

a. Private Bibliotheker.

Hos Oldtidens Forfattere findes kun hist og her sparsomme Efterretninger om Bibliothekerne ¹⁾ i Rom, og vanskeligt er det af de adspredte Notitser at samle en selvstændig Beretning om dem, imidlertid vil ogsaa selv en saadan give en med Hensyn til Gjenstanden maaskee tilstrækkelig Kundskab, og vil muligviis ei heller være ganske uden Interesse.

Efter den Beretning, som findes hos Isidorus ²⁾, der døde som Erkebisp i Sevilla 635 eft. Chr. F., skal *Emilius Paullus* have været den første, der bragte en Bogsamling til Rom, efterat han (168 f. Chr. F. = 586 eft.

³⁰⁾ *Seneca*, l. 1. *Assuescamus ergo coenare posse sine populo, et servis paucioribus serviri, et vestes parare in quod inventæ sunt, habitare contractius. Non in cursu tantum circique certamine, sed in his spatiis vitæ interius flectendum est. Studiorum quoque, quæ liberalissima impensa est, tamdiu rationem habebō quamdiu modum. Quo mihi innumerabiles libros et bibliothecas, quorum dominus vix tota vita sua indices perlegit? Onerat discentem turba, non instruit: multoque satius est paucis te auctoribus tradere, quam errare per multos.*

¹⁾ *Bibliothecæ* et apud Græcos et apud nos tam librorum magnus per se numerus, quam locus ipse in quo libri collocati sunt, appellatur *Festus* s. v.

²⁾ § 6 Bogs 5 Cap. af hans *Origines* s. *Etymologiæ* behandler han i muligste Korthed netop samme Emne, som vi her beskæftige os med. Hans Beretning er følgende: *Romæ primus librorum copiam advexit Aemilius Paullus, Perse Macedonum*

N. A.) havde overvundet den macedoniske Kong Perse. Dog har denne Samling, som han efter Plutarchs Vidnesbyrd ³⁾ medtog for sine Vornes Skyld — for hvilke han i det Hele viste megen Omhyggelighed — neppe været af Betydenhed. Heller ikke var der endnu paa den Tid nogen særdeles Interesse i Rom for Litteraturens Frembringelser, hvilket ogsaa viser sig derved, at da Romerne nogle Aar senere ved Carthagos Udslæggelse (146 f. Chr. F. = 608 efter N. A.) havde Leilighed til at komme i Besiddelse af de der samlede Bogskatte, skienkede Senatet samme til de africanke Fyrster ⁴⁾, hvorved dog maa bemærkes, at det fremmede Sprog naturligviis maatte bidrage til at svække Interessesen for disse Bøger hos Romerne.

En betydeligere Bogsamling var den, L. Cornelius Sulla, efter at have indtaget Athen (88 f. Chr. F. = 666 eft. N. A.) bragte til Rom ⁵⁾. I denne Samling fandtes blandt mange andre ogsaa Aristoteles's og Theophrastos's philosophiske Værker. Kort for sin Død (322 f.

rege devicto, deinde *Lucullus* e Pontica præda. Post hos *Cæsar* dedit *M. Varroni* negotium maximæ bibliothecæ construendæ. Primum autem Romæ bibliothecas publicavit *Pollio*, Græcas simul atque Latinas, additis auctorum imaginibus, in atrio, quod de manubiis magnificentissimum intruxerat.

³⁾ v. *Æm. Paulli*, cap. 28: μόνα τὰ βιβλία τοῦ βασιλέως φιλογραμματοῦσι τοῖς υἱέσιν ἐπέτρεψεν ἐξελεῖσθαι.

⁴⁾ *Plin.* h. n. 13, 5: *Poenus* etiam *Mago*: cui quidem tantum honorem Senatus noster habuit *Carthagine capta*, ut cum *regulis Africæ bibliothecas donaret*, unius eius duodetriginta volumina censeret in Latinam linguam transferenda; cum iam *M. Cato* præcepta condidisset (de cultura agri); peritisque linguæ *Punicæ* dandum negotium, in quo præcessit omnes vir clarissimæ familiæ *D. Silanus*.

⁵⁾ *Plutarch.* v. *Sull.* cap. 26. *Lucian.* adv. indoctum c. 4. *Suidas* s. v. *Sull.*

(Chr. F.) skal nemlig Aristoteles, efter Strabos Beretning ⁶⁾, have overgivet sine Værker til sin Discipel Theophrastos; fra hvem (+ 206 f. Chr. F.) de atter skulle være komne en anden af Aristoteles's Disciple, nemlig Nелеus fra Skepsis, ihænde. Af ham skal, efter som Athenæos fortæller ⁷⁾, den ægyptiske Konge Ptolomæos Philadelphos have kjøbt dem og ladet dem bringe til Bibliotheket i Alexandrien. Strabo siger ⁸⁾ derimod, at Nелеus bragte denne Bogsamling til sin Fødebye i Mysien, og at hans Arvinger beholdt den, uden just at drage stor Omforg for den. Da nu just de pergameniske Konger paa den Tid med stor Iver allevegnefra samlede Bøger til deres berømte Bibliothek, skulle Arvingerne, for at redde denne Bogsamling fra at falde i Kongens Hænder, have skjult den i en fugtig Kjelder. Efterat den havde ligget der i mange Aar, og lidt meget, kjøbte endelig den rige atheniensiske Borger Apellikon fra Teios, — der skal have gjort mere af at købe end af at læse Bøger, — den, og

⁶⁾ Geogr. libr. 15 c. 1 § 54 pag. 6 (pag. 124 Tauchn.): Νηλεύς, ἀνὴρ καὶ Ἀριστοτέλους ἠκροαμένος καὶ Θεοφράστου, διαδεγμένος δὲ τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Θεοφράστου, ἐν ἧ ἦν καὶ ἡ τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὁ γὰρ Ἀριστοτέλης τὴν ἑαυτοῦ Θεοφράστῳ παρέδωκεν ὥπερ καὶ τὴν σχολὴν ἀπέλιπε, πρῶτος, ὧν ἴσμεν, συναγαγὼν βιβλία, καὶ διδάξας τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ βασιλέας βιβλιοθήκης σύνταξιν. Θεόφραστος δὲ Νηλεῖ παρέδωκεν.

⁷⁾ Deirnosoph. Libr. 1 sect. 4.

⁸⁾ *ibid.* ὁ δ' εἰς Σκήψιν κομίσας τοῖς μετ' αὐτὸν παρέδωκεν ἰδιώταις ἀνθρώποις, οἱ κατάκλειστα εἶχον τὰ βιβλία, οὐδ' ἐπιμελῶς κείμενα ἔπειδὴ δὲ ἤσθοντο τὴν σπουδὴν τῶν Ἀτταλικῶν βασιλέων, ὅφ' οἷς ἦν ἡ πόλις, ζητούντων βιβλία εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς ἐν Περγᾶμῳ βιβλιοθήκης, κατὰ γῆς ἔκρυψαν ἐν διώρυγί τινι ὑπὲρ δὲ νοτίας καὶ σητῶν κακωθέντα, ὅφ' ἔποτε ἀπέδοντο οἱ ἀπὸ τοῦ γένους Ἀπελλίκοντι τῷ Τηΐῳ πολλῶν ἀργυρίων τὰ τε Ἀριστοτέλους καὶ τὰ τοῦ Θεοφράστου βιβλία.

bragte den til Athen (omtr. 100 Aar f. Chr. F.). At Apellikon tilkjøbte sig Aristoteles's Værker fortæller ogsaa Athenæos ⁹⁾; og Plutarchos, der ligeledes siger, at Aristoteles's og Theophrastos's Værker vare i Apellikon's Bibliothek, tilføjer, at disse Værker dengang vare kun lidet bekjendte ¹⁰⁾. Kort efter Apellikon's Død var det, at Sulla bragte hans Bibliothek til Rom, hvor han overdrog til Grammatikeren Tyrannio fra Amisus — hvem L. Lucullus havde taget til Fange i Asien og overgivet til L. Licinius Murena, der siden frigav ham ¹¹⁾ — at ordne og indrette det; ligesom han ogsaa tillod, at Rhodieren Andronikus tog Afskrifter af Bøgerne, som han derpaa udgav ¹²⁾. Det er denne Tyrannio, som Strabo ¹³⁾ siger, at han har hørt, og som oftere omtales af Cicero ¹⁴⁾, der deels benyttede sig af hans Tjeneste for at faae sit Bibliothek samlet og ordnet, efterat han var kommen tilbage fra sin Landsflygtighed ¹⁵⁾, deels havde ham til Lærer for sin egen og sin Broder Quintus's Søn ¹⁶⁾.

I Ciceros Breve omtales ogsaa Sullas Søn's Gaius's Bibliothek ¹⁷⁾, der dengang var opstillet paa hans

9) Deipnosoph. libr. 3 sect. 35 pag. 214 Casaub.

10) vit. Sullæ cap. 26.

11) Plutarch v. Lucull. cap. 19.

12) Plutarch v. Sullæ cap. 26: *Λέγεται δὲ, κομισθεΐσης αὐτῆς εἰς Ῥώμην Τυραννίωνα τὸν γραμματικὸν ἐνσκευάσασθαι τὰ πολλὰ, καὶ παρ' αὐτοῦ τὸν Ῥόδιον Ἀνδρόνικον, εὐπορήσαντα τῶν ἀντιγράφων εἰς μέσον θεΐναι, καὶ ἀναγράψαι τοὺς νῦν φερομένους πίνακας.*

13) Geograph. libr. 12 cap. 5 § 16 pag. 23 Tauchn.

14) Epp. ad Att. 12, 2, 2. 2, 6, 1. 12, 6, 2. ad Qv. fr. 3, 5 og 6, 6.

15) Epp. ad Att. 4, 4 b, 1. 4, 3 a, 2.

16) Epp. ad Zv. fr. 2, 4, 2.

17) ad Att. 4, 10, 1.

Landsted Pompeianum ved Puteoli, og hvoraf saaledes uden Tvivl hiint Apellikons har udgjort en vigtig Bestanddeel. Om dette Bibliotheks senere Skjebne er Intet bekjendt.

Et maaffee endnu langt betydeligere Bibliothek samlede Ciceros Samtidige og Ven C. Lucullus (født omtr. 637 est. R. A. = 117 f. Chr. F., død omtr. 697 est. R. A. = 57 f. Chr. F.), som efter Ciceros maaffee altfor rosende Skildring ⁸⁾, der dog bestrykes ved Plutarchos's lignende Ytringer ⁹⁾ havde med megen Iver stræbt saavel efter almindelig videnskabelig Dannelse, som især gjort Philosophien, navnlig den academiske, til Gjenstand for mangeaarige Studier. Den betydelige Samling af Bøger, han deels førte hjem som Bytte fra sine Krigstog, deels ved Kjøb forskaffede sig, lod han opstille i et pragtfuldt Locale, hvor Gallerier og Studereværelser stode aabne for Enhver. Ved en saadan Liberalitet samlede han naturligviis snart i sit Huus en Mængde baade romerske og især græske Videnskabsmænd, og ofte indfandt han sig hos dem og underholdt sig med dem ²⁰⁾.

¹⁸⁾ Acadd. prior. 2, 1—2. Cml. Cic. orat. de imper. Cn. Pomp. cap. 8 sq.

¹⁹⁾ v. Lucull. cap. 1. Τὴν ἐμμελεῖ ταύτην καὶ λεγομένην ἐλευθέριον ἐπὶ τῷ καλῷ προσηγοιῆτο παιδείαν, ἔτι καὶ μειράκιον ὧν· γενόμενος δὲ πρεσβύτερος, ἤδη παντάπασιν, ὡς περὶ ἐκ τῶν πολλῶν ἀγῶνων, ἀφῆκε τὴν διάνοιαν ἐν Φιλοσοφίᾳ σχολάζειν καὶ ἀναπαύεσθαι. *ibid.* cap. 42: Φιλοσοφίαν δὲ πᾶσαν μὲν ἠσπάζετο, καὶ πρὸς πᾶσαν εὐμένῃς ἦν καὶ οἰκεῖος· ἴδιον δὲ τῆς Ἀκαδημίας ἐξ ἀρχῆς ἔρωτα καὶ ζῆλον ἔσχευ. etc.

²⁰⁾ Plutarch v. Lucull. cap. 42: Σπουδῆς δ' ἄξια καὶ λόγου τὰ περὶ τῶν βιβλίων κατασκευὴν. Καὶ γὰρ πολλὰ καὶ γεγραμμένα καλῶς συνῆγε· ἢ δὲ χρῆσις ἦν Φιλοτιμοτέρᾳ τῆς κτήσεως, ἀνειμένων πᾶσι τῶν βιβλιοθηκῶν, καὶ τῶν περὶ αὐτὰς περιπτύτων καὶ σχολαστηρίων ἀκωλύτως ὑποδεχομένων

Af en Bemærkning hos Cicero ²¹⁾ seer man, at Lucullus's Son, der siden faldt i Slaget ved Philippi, beholdt Faderens Bibliothek, og at dette i det mindste efter Faderens Død var opstillet paa hans saa berømte, pragtfulde Tusculaner = Landsted ²²⁾; da man imidlertid af en Anekdote hos Plutarch ²³⁾ seer, at det blot var indrettet til Bolig om Sommeren, bliver det vel rimeligst at antage, hvad der ogsaa stemmer med Lucullus's øvrige Pragtshyge og Rigdomme, at han har havt Bogsamlinger baade i Rom og paa Landet.

I Republikens sidste Dage tiltog naturligtvis Privatbibliothekernes Antal betydeligt, og snart blev det, som alt ovenfor er bemærket, Mode, at enhver Mand, der vilde anses for at have Dannelsen, maatte have sit eget Bibliothek, om han end ikke havde læst Titlerne paa Bøgerne i samme. Jo almindeligere det blev, at de rige Romere maatte have pragtfulde Villaer, desto naturligere var det, at ogsaa disse maatte forsynes eller udpyntes

τούς Ἕλληνας, ὡς περ εἰς Μουσῶν τι καταγώγιον, ἐκέῖσε φοιτῶντας καὶ συνδιημερεύοντας ἀλλήλοις, ἀπὸ τῶν ἄλλων χρειῶν ἀσμένως ἀποτρέχοντας. Πολλάκις δὲ καὶ συνεσχόλαζεν αὐτὸς ἐμβάλλων εἰς τοὺς περιπάτους τοῖς φιλολόγοις, καὶ τοῖς πολιτικοῖς συνέπραττεν, ὅτου δέοιτο, καὶ ὅλως ἐστία καὶ πρυτανεῖον Ἑλληνικὸν ὁ οἶκος ἦν αὐτοῦ τοῖς ἀφικνουμένοις εἰς Ῥώμην.

- ²¹⁾ de Finib. bon. § mal. 3, 2, 7: nam in *Tusculano* quum essem, vellemque e bibliotheca pueri Luculli quibusdam libris uti, veni in eius villam, ut eos ipse, ut solebam, inde promerem.
- ²²⁾ Om dette see Cic. de Legg. 3, 13, 30. Plutarch. v. Luculli cap. 59.
- ²³⁾ v. Luculli cap. 59.

med prægtige Bibliotheker ²⁴). Om at opregne disse Bibliotheker kan der altsaa ikke være Tale; ogsaa tabte de Enkeltes Vigtighed sig ved Mængden; men dog ville vi nævne nogle enkelte af de Mænd, der udmærkede sig ved sand Afgtelse og Kjærlighed til Videnskaberne, og om hvem vi ifølge samtidige eller senere Skribenters Vidnesbyrd, vide, at de have samlet sig betydelige Bibliotheker.

M. Terentius Varro, Ciceros Samtidige (født 116 f. Chr. F. = 638 est. R. A., død c. 26 f. Chr. F. = 728 est. R. A.) og Ven, var bekjendt for sin sjældne Lærdom ²⁵). Uagtet sin Iver og Lyst til Videnskaberne betraadte dog ogsaa han den offentlige Bane, der i Rom var fælleds for næsten alle Mennesker af god Familie; efter Cæsars Død blev han proscriberet af Antonius ²⁶), men reddedes dog, og kom siden tilbage, hædredes af Augustus, og tilbragte Resten af sine Dage med litteraire Veskjæftigelser. Intet Under altsaa, at han samlede et betydeligt Bibliothek ²⁷), selv skal han, efter egen Angivelse ²⁸) have skrevet over 490 Bøger, af hvilke dog adskillige aldrig kom for Lyset, fordi hans Bibliothek under hans Proscription blev adspjittet.

²⁴) Martial. Epigramm. 7, 17. Cic. de Fin. 3, 2, 7. Plin. epp. 5, 7, 8. 2, 17, 8. A. G. ell. N. A. 8, 14 og 19, 3. Sidon. Apollin. epist. libr. 2, 9. 8, 4.

²⁵) Cic. Acad. 1, 5, 9 o. fl. St. Quintil. 10, 1, 93.

²⁶) Appian. h. c. 4, 17.

²⁷) Cic. ad Fam. 9, 4. ad Att. 4, 14, 1.

²⁸) Aul. Gell. N. A. 5, 10, 17: tum ibi (Varro nemlig i hans hebdomades) addit, se quoque iam duodecimam annorum hebdomadam ingressum esse, et ad eum diem *septuaginta hebdomadas librorum conscripsisse*: ex quibus aliquam multos, cum proscripatus esset, *direptis bibliothecis suis*, non comparuisse.

At **M. Tullius Cicero** havde et betydeligt Bibliothe²⁹⁾ vilde vi allerede af hans Virksomhed som philosophisk Skribent kunne slutte os til, selv om ikke hans Iver for at samle Bøger havde viist sig saa levende paa mange Steder i hans Breve ³⁰⁾. Især udsmykkede han sit kjære Tusculaner = Landsted, hvor han udhvilede efter alle Statslivets Gjenvordigheder, baade med Kunstværker og Bøger ³¹⁾, dog havde han ogsaa paa sit Landsted ved Antium en betydelig Bogsamling ³²⁾. Vel blev ogsaa hans Bibliothek plyndret ved hans Landsflygtighed (59 f. Chr. F. = 695 e. R. A.), men dog samlede og ordnede han det siden igjen, hvortil han blandt Andre benyttede sig af Grammatikeren Tyrannio, som vi allerede ovenfor (see Num. 15) have omtalt. Senere leed hans Bibliothek atter et ikke ubetydeligt Tab ved hans Slave Dionysius's Tyverie ³³⁾. Den nysnævnte Grammatiker Tyrannio, havde selv, efter Suidas's og Hesychius's Vidnesbyrd ³⁴⁾, et Bibliothek paa mere end 30000 Bind. Ogsaa havde Ciceros yngre Broder Qu. Tullius Cicero et betydeligt Bibliothek ³⁵⁾, ligeledes havde T. Pomponius Atticus,

²⁹⁾ Cic. Fin. 3, 5, 10.

³⁰⁾ ad Att. 1, 4, 5. 1, 7. 1, 10, 4. 1, 11, 5. 1, 16, 18. 4, 4 b, 1 ad Fam. 7, 28, 2. 15, 77, 5.

³¹⁾ Cic. ad Att. 1, 5, 7.

³²⁾ Cic. ad Att. 2, 6, 1: Itaque aut libris me delecto, quorum habeo Antii festivam copiam etc.

³³⁾ Cic. ad Fam. 15, 77. 5: Dionysius, servus meus, qui meam bibliothecam multorum numerum tractavit, quum multos libros surripisset, nec se impune laturum putaret, aufugit.

³⁴⁾ s. v. Tyrannio.

³⁵⁾ Cic. ad Qu. fr. 3, 4, 5: de bibliotheca tua Græca supplenda libris commutandis, Latinis comparandis, valde velim ista confici, præsertim quum ad meum quoque usum spectent.

Ciceros fortroligste Ven, et ikke lidet Bibliothek ³⁶). Endnu omtales hos Oldtidens Forfattere følgende Mænd, der have været i Besiddelse af meer eller mindre betydelige Bibliotheker: Taccius ³⁷), Grammatikeren Epaphroditus ³⁸), Digteren Silius Italicus (født 25 død 100 e. Chr. F.) ³⁹), Julius Martialis ⁴⁰), den ældre og yngre Plinius ⁴¹), Serennius Severus ⁴²), Stertinius ⁴³), Nutianus ⁴⁴), Serenus Sammonikus ⁴⁵), Philomusus ⁴⁶) og Symmachus ⁴⁷).

³⁶) Cic. ad Att. 1, 10. 4 etc. Corn. Nep. v. Att. e. 15: usus est familia, si utilitate indicandum est, optima, si forma, vix mediocri. Namque in ea erant pueri litteratissimi, anagnostæ optimi, et plurimi librarii, ut ne pedisequus quidem quisquam esset, qui non utrumque horum pulchre facere posset. cfr. cap. 14.

³⁷) Horat. Od. 1, 29, 15.

³⁸) Han levede paa Neros Tid og skal have ejet en Bogsamling paa 30,000 Bind. Suidas s. v. Ep.

³⁹) Plin. epp. 5, 7, 8. Martial. epigr. 6, 64, 10.

⁴⁰) Martial. epigr. 7, 17. Digteren Martials Bibliothek var derimod ikke stort. See Epigr. 14, 190.

⁴¹) Plin. epp. 2. 17, 8. 1, 8.

⁴²) ibid. 4, 28, 1.

⁴³) Martial. Epigr. 9, 1.

⁴⁴) (Tac.) Dial. de Orat. cap. 57.

⁴⁵) Han efterlod det til sin Søn af samme Navn, der var den yngre Keiser Gordians Lærer, og ved sin Død stjenkede denne det. Jul. Capit. Gordian. iun. cap. 18.

⁴⁶) Han maa staae her for at bevise, at der endnu i det 4de Aarhundrede efter Chr. F. vare Mænd i Rom, der anskaffede sig Bibliotheker uden at bruge dem; om ham hedder det nemlig i et Epigram (44) hos Ausonius:

Emptis quod libris tibi bibliotheca referta est;

Doctum et Grammaticum te Philomuse putas?

Hoc genere et chordas & plectra, & barbita conde.

Omnia mereatus, cras citharoedus eris.

⁴⁷) Symmach, epp. libr. 4, 18. 8, 22.

Ogsaa de romerske Damer begyndte i Republikens sidste Dage at finde Smag i at læse, og fandt snart deres Yndlingsforfattere, blandt hvilke Ovid nævner ⁴⁷⁾ den græske Comediedigter Menander, medens han et andet Sted ⁴⁸⁾ giver en heel Fortegnelse paa de Digtere, som Damerne burde kjende, naturligviis uden at glemme sig selv.

b. Offentlige Bibliotheker.

Først ved Republikens Opbør begyndte man i Rom at tænke paa Anlæggelsen af offentlige Bibliotheker. Den første, der agtede at udføre denne Plan, var C. Julius Cæsar, der skal have overdraget den ovenfor nævnedes M. Terentius Varro at samle, ordne og indrette et saadant offentligt Bibliothek; men hans egen pludselige Død hindrede Opfyldelsen heraf ¹⁾.

Saa Aar efter Cæsars Død (715 eft. R. A. = 39 f. Chr. F.) anlagde Triumviren Antonius's Ven C. Asinius Pollio (født 679 eft. R. A. = 75 f. Chr. F. død 758 eft. R. A. = 5 eft. Chr. F.) ²⁾, det første offentlige Bibliothek i

⁴⁷⁾ 1. Tristium 2, 570.

⁴⁸⁾ Art. amator. 3, 523 sqq. Sml. Martial. Epigr. 10, 33 Propert. 3, 3, 20.

¹⁾ Isid. Orig. 6, 3 (see ovenfor pag. 13 Anm. 2). Sueton (v. Cæsar cap. 44) nævner blandt de Værker, Cæsar havde bestemt at lade udføre til Byens Forfjænnelse og Forherligelse: bibliothecas Græcas et Latinas, quas maximas posset, *publicare*, data M. Varroni cura comparandarum ac dirigendarum.

²⁾ Om ham see W. Drumann, Geschichte Roms in seinem Uebergange v. der republ. z. monarch. Verfass., 2 Th. Pag. 2—12. Jo. R. Thorbecke, Comment. de C. Asin. Pollionis vita et studiis doctrinæ. Lugd. Bat. 1820, 8.

Rom 3), i Atriet til Libertas's Tempel 4). At dette Bibliothek maa have været pragtfuldt lader sig allerede slutte af den Tid, paa hvilken det blev anlagt. Den uhyre Formue, som Asinius Pollio anvendte, saavel herpaa, som paa andre pragtfulde Bygninger, havde han erhvervet sig deels i Spanien, deels i Illyrien, hvor han heldigen forte Krig mod Parthinerne, over hvilke der blev ham tilstaaet Triumph 5). I dette Bibliothek lod han ogsaa opstille Buste eller Statuer af de Forfattere, hvis Værker fandtes her 6); en Skik, som man ikke tovede længe med at efterligne i andre saavel offentlige 7), som private 8) Bibliotheker. I Forstningen var det dog blot de afdøde Skribenter, man hædrede paa denne Maade; den eneste levende Forfatter, hvis Buste fandtes i Pollio's Bibliothek var nemlig M. Terentius Varro 9); men snart

3) Isidor. l. l. Plin. hist. nat. 7, 51. 53, 2: Asinii Pollionis hoc Romæ inventum, qui primus bibliothecam dicando, ingenia hominum rem publicam fecit.

4) Ovid. Tristium l. 3, 1, 71—2:

Nec me, quæ doctis patuerunt prima libellis
Atria Libertas tangere passa sua est.

Templum Libertatis laae paa Aventiner-Bjerget. (Regio XIII). Publ. Victor.

5) Horat. Od. 2, 1 v. 16.

6) Isidor. l. l.

7) Sueton. v. Tiber. cap. 70 v. Calig. cap. 54. Vopisc. v. Nunerian. cap. 11. C. Soll. Sidon. Apoll. epp. libr. 9, ep. 16:

Cum meis poni statuum perennem

Nerva Traianus titulis videret

Inter auctores utriusque fixam

Bibliothecæ.

8) Cic. epp. ad Att. 4, 10. Martial. Epigr. 9, 1. Plin. epp. 5, 7, 8. 4, 23, 1. 10, 83. Juvenal. Sat. 2, v. 7.

9) Plin. h. n. 7, 51: M. Varronis, in bibliotheca, quæ prima in orbe ab Asinio Pollione ex manubiis publicata Romæ est, cuius vivuntis posita imago est. Emil. dog Horat. Sat. 1, 4, 22.

blev det almindeligt at opstille Buster baade af Døde og Levende; og selv de Forfattere, hvis Villeder man ikke længere kunde skaffe tilveje, fremstillede man i opdigtede Portraiter, som man henfattede blandt de øvrige, saaledes som Plinius ¹⁰⁾ navnlig fortæller, at det var Tilfældet med Homeros.

Dette Bibliothek var, som man af den i Rom herskende Luxus ¹¹⁾ kunde vente, blot i kort Tid det eneste offentlige; thi allerede i Aaret 721 e. R. A. = 33 f. Chr. f. anlagde Keiser Augustus i en Porticus (porticus Octavia ¹²⁾) ved Marcellus Theatret ¹³⁾ det Octaviske

¹⁰⁾ Hist. nat. l. 33 cap. 2: Non solum ex auro argenteve, aut certe ex ære in Bibliothecis dicantur illi, quorum immortales animæ in locis iisdem loquuntur: quin immo etiam quæ non sunt, finguntur, pariuntque desideria non traditi vultus, sicut in Homero evenit.

¹¹⁾ Man kan gjøre sig en Idée om, hvorledes Luxus og Prægt søgte, navnlig i Bygninger, tiltog i Rom, af følgende Sted hos den ældre Plinius (h. n. 36, 24, 4): M. Lepido, Q. Catulo Coss. (676 p. u. c. = 73 a. Chr. n.) ut constat inter diligentissimos auctores domus pulchrior non fuit Romæ, quam Lepidi ipsius. At hercule intra annos XXXV eadem centesimum locum non obtinuit. Computet in hac æstimatione, qui volet, marmorum molem, opera pictorum, impendia regalia et cum pulcherrima, laudatissimaque certantes centum domos: *posteaque eas ab innumerabilibus aliis in hunc diem victas.*

¹²⁾ Octaviæ porticus due appellantur, quarum alteram *theatro Marcelli* propiorem Octavia soror Augusti fecit: alteram *theatro Pompei* proximam Cn. Octavius, Cn. F., qui fuit Ædilis curialis, Prætor, Consul (a. p. n. c. 399 = 163 a. Chr. n. + 392 = 163), Decemvir sacris faciundis, triumphavitque de rege Perse navali triumpho, quam combustam reficiendam curavit Cæsar Augustus. Fest. s. v. Emf. Plin. h. n. 36, 14.

¹³⁾ Ovid. Trist. l. 3, 1, 69:

Altera templa peto vicino iuncta theatro.

Bibliothek, som han opkaldte efter sin Søster Octavia, der var gift med C. Marcellus ¹⁴⁾, og til hvis Opførelse han brugte det Bytte, han havde gjort i den dalmatiske Krig ¹⁵⁾. Af Dvid ¹⁶⁾ og især af den ældre Plinius see vi, at det har været rigt smykket baade med Marmor=Statuer ¹⁷⁾ og Malerier ¹⁸⁾. Omsorgen for dette Bibliothek betroede Augustus til C. Melissus, en af C. Mæcenæs

¹⁴⁾ Sml. Plutarch. v. Marcell. cap. 50 extr.

¹⁵⁾ Dio Cass. 49, 45 (pag. 601 Reim.): 'Επειδή τε οἱ Δαλμάται παντελῶς ἐκεχειρῶντο, τὰς τε στοᾶς ἀπὸ τῶν λαφύρων αὐτῶν, καὶ τὰς ἀποθήκας τῶν βιβλίων, τὰς Ὀκταουγανᾶς ἀπὸ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ κλεψείσας, κατεσκεύασεν.

¹⁶⁾ Art. amat. libr. 1 v. 69—70:

Aut ubi muneribus nati sua munera mater

Addidit externo marmore dives opus.

¹⁷⁾ Hist. nat. l. 36, 4, 5: Et ipsum Phidiam tradunt scalpsisse marmora, Veneremque eius esse Romæ in Octaviæ operibus eximie pulchritudinis. Vigelstedes libr. 54, 14 (Graccherus Moder Cornelia's Statue) og 36, 10: Ad Octaviæ vero porticum Apollo Philisci Rhodii in delubro suo. Item Latona et Diana, et Musæ novem et alter Apollo nudus. Eum, qui citharam in eodem templo tenet, Timarchides fecit. Intra Octaviæ vero porticus in æde Junonis ipsam deam Dionysius et Polycles alium: Venerem eodem loco Philiscus: cetera signa Praxiteles. Timarchidis filii Jovem, qui est in proxima æde, fecerunt. Pana et Olympum luctantes, eodem loco, Heliodorus, quod est alterum in terris symplegma nobile. Venerem lavantem sese: Dædalum stantem Polycharmus. Vigelstedes 56, 5: Eiusdem est et Cupido obiectus a Cicerone Verri (oratt. Verrin. libr. 4, cap. 4), ille propter quem Thespiæ vischbantur, nunc in Octaviæ scholis positus.

¹⁸⁾ 53, 57: Antiphilus et Hesionam nobilem pinxit et Alexandrum ac Philippum cum Minerva, qui sunt in schola in Octaviæ porticibus.

frigiven Grammatiker ¹⁹⁾. Dette Bibliothek gif efter Dio Cassius's Beretning ²⁰⁾ til Grunde ved den store Ildbrand under Keiser Titus (80 Aar e. Chr. F.). Om Titus selv atter opførte det ²¹⁾ eller om muligen Keiser Domitianus, der efter Sveton's Udsagn ²²⁾ var meget ivrig og omhyggelig for at gjenoprette de ved Ildbrandede odelagte Bibliotheker, atter har restitueret det, bliver uvisst.

Langt større og anseeligere var dog det andet af Keiser Augustus i Aaret 726 e. R. A. = 28 f. Chr. F. paa Palatinen Bjerget i en Porticus til Apollo-Templet anlagte Palatin'ske Bibliothek ²³⁾.

Da dette Tempel og Bibliothek udgjorde en Deel af Augustus's Palais ²⁴⁾, og da baade dets Opførelse og

¹⁹⁾ (Sveton.) de illustr. Grammatici cap. 21: (C. Melissus) cito manumissus Augusto etiam insinuatus est, quo delegante, curam ordinandarum bibliothecarum in Octavia porticus suscepit.

²⁰⁾ libr. 66, 24 (pag. 1096 Reim.)

²¹⁾ Dio Cass. l. 1. : ανέστησε μέντοι καὶ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων πάντα.

²²⁾ vit. Domitian. cap. 20: Liberalia studia imperii initio neglexit, quamquam bibliothecas incendio absumptas impensissime reparare curasset, exemplaribus undique petitis, missisque Alexandriam, qui describerent emendarentque. Sigeseed's S. Aurel. Victor. Epit. 11, 3: Romæ multa ædificia vel coepta, vel a fundamentis construxit. Bibliothecas, incendio consumptas, petitis undique, præsertim Alexandria, exemplis reparavit.

²³⁾ Dio Cass. 53, 1: Τότε Ἀπολλώνειον τότε ἐν τῷ παλατίῳ, καὶ τὸ τεμένισμα τὸ περὶ αὐτὸ, τὰς τε ἀποθήκας τῶν βιβλίων ἐξεποίησε καὶ καθιέρωσε. Vct. Schol. Juvenal. (Sat. 1, 128): bibliothecam juris civilis et liberalium studiorum in templo Apollinis Palatini dedicavit Augustus. Sml. Juvenal. Sat. 7, 57. Hor. Odd. 1, 31. Epp. 1, 3, 17. Virgil. Æneid. 6, 69—70 og Servius til dette Sted. Ovid. Trist. libr. 3, 1, 63 sqq.

²⁴⁾ Sueton. v. Octav. cap. 29: Templum Apollinis in ea parte Palatinæ domus excitavit, quam fulmine ictam, desiderari

Undergang var forbundet med Slottets Skjebne, da det derhos var det vigtigste af alle romerske Bibliotheker, vil det maaskee ikke være u hensigtsmæssigt her fortellig at omtale ogsaa Keiserflottets Historie.

Augustus beboede i mange Aar Taleren Hortensius's Huus, endskjøndt det hverken var af nogen særdeles Størrelse, eller — i Forhold til Tiden — pragtfuldt ²⁵). Af dets Beliggenhed paa Palatiiner = Bjerget opkom Navnet *Palatium* (Palads, Palais), som derpaa gik over til at blive et almindeligt Navn for ethvert Huus, hvori Keiseren tog Bolig ²⁶). For at vinde Plads tilkjøbte August sig mange af de nærliggende Huse ²⁷), og forbandt dem tildeels med sit eget, f. Gr. Catilinas ²⁸). Da den Plads, hvorpaa han havde besluttet at opføre et nyt Palais, blev truffen af Synilden, bestemte han den til hellig Brug,

a Deo haruspices pronuntiarant. Addita porticus cum *bibliotheca Latina Græcæque*: quo loco iam senior sæpe etiam Senatum habuit.

- ²⁵) Sueton v. Octav. cap. 72: *Habitavit (Augustus) primo iuxta forum Romanum, supra scalas anularias, in domo, quæ Calvi oratoris fuerat: postea in Palatio: sed nihilominus ædibus modicis Hortensianis, et neque luxitate, neque cultu conspicuis, ut in quibus porticus breves essent Albanarum columnarum, et sine marmore ullo aut insigni pavimento, conclavia.*
- ²⁶) Dio Cass. 53, 16: *Καλεῖται δὲ τὰ βασιλεία παλάτιον, οὐχ ὅτι καὶ ἔδοξέ ποτε οὕτως αὐτὰ ὀνομαζεσθαι, ἀλλ' ὅτι ἐν τε τῷ Παλατίῳ ὁ Καῖσαρ ᾤκει, καὶ ἐκεῖ τὸ στρατῆγιον εἶχε, καὶ τινα καὶ πρὸς τὴν τοῦ Ῥωμύλου προνομίαν Φήμην ἢ οἰκίαν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ παντὸς ὄρου ἐλαβε, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἄλλοθί που ὁ αὐτοκράτωρ καταλύγ, τὴν τοῦ παλατίου ἐπίκλησιν ἢ καταγωγὴ αὐτοῦ ἴσχει.*
- ²⁷) Vell. Patercul. 2, 81: *Victor deinde Cæsar reversus in urbem contractas emtionibus complures domos per procuratores, quo laxior fieret ipsius, publicis se usibus destinare professus est.*
- ²⁸) (Sueton) de illustr. Grammat. cap. 17.

og indviede den til Apollo ²⁹). Her opførte han altsaa Apollo = Templet, og i en Porticus til dette indrettede han Bibliotheket. Til Gjengjæld bestemte Senatet, at der paa Statens Befostning skulde opføres en Keiserborg til ham; hvilket imidlertid ikke skete, da han ikke onskede det. Senatet bestemte senere (727 e. R. A. = 27 f. Chr. F.) blandt andre Uresbeviisninger, at der skulde plantes Laurbærtræer foran hans Palais, og at der paa dette skulde ophænges en Eggefrands ³⁰) (corona civica, der fik den Paa skrift: ob servatos cives ³¹). Da August efter Triumvirn Lepidus's Død (741 e. R. A. = 13 f. Chr. F.) var bleven Pontifex Maximus, og han som saadan skulde beboe et offentligt Hus, indviede han en Fløj af sit Palais til offentligt Brug ³²). Endelig afbrændte hans Palais Aar 756 e. R. A. = 3 e. Chr. F., og nu opbyggede han det igjen langt mere pragtfuldt. Vidrag hertil ydede hele Folket, dog modtog han kun

²⁹) (See ovenfor Anm. 24.) Dio Cass. 49, 15: (Aar 718 e. R. A. = 36 f. Chr. F.): τότε δὲ οἰκίαν τε αὐτῷ ἐκ τοῦ δημοσίου δοθῆναι ἐγνωσαν· τὸν γὰρ τόπον, ἐν ἐν τῷ + Στατίῳ (leg. Παλατιῳ) ὥστ' οἰκοδομησαί τινα, ἐώνητο, ἐδημοσίωσε, καὶ τῷ Ἀπόλλωνι ἱέρωσεν, ἐπειδὴ κερουνὸς ἐς αὐτὸν ἐγκατέσκηψε

³⁰) Dio Cass. 53, 16: καὶ γὰρ τότε τὰς δάφνας πρὸ τῶν βασιλείων αὐτοῦ προτίθεσθαι, καὶ τὸ τὸν στέφανον τὸν δρυῖνον ὑπὲρ αὐτῶν ἀρτᾶσθαι, τότε οἱ, ὡς καὶ αἰεὶ τοὺς τε πολεμίους νικῶντι καὶ τοὺς πολίτας σώζοντι, ἐψεφίσθη. Smil. Ovid. Fast. 1, 614. Metamorph. 1, 562—65.

³¹) Ovid. Trist. 3, 1, 31—48. Valer. Max. 2, 8, 7.

³²) Dio Cass. 54, 27: Ἐπειδὴ τε τοῦ Δεπίδου μεταλλάξαντος ἀρχιερεὺς ἀπεδείχθη, καὶ διὰ τοῦτ' ἡ βουλή ψηφίσασθαι αὐτὸν ἠθέλησεν, οὔτε τι αὐτὸν προσήσσεσθαι ἔφη, καὶ ἐγκειμένων οἱ, ἐξανέστη τε καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ συνεδρίου. καὶ οὔτε ἐκεῖνα ἔτ' ἐκυρώθη οὔτ' οἰκίαν τινὰ δημοσίαν ἔλαβεν, ἀλλὰ μέρος τι τῆς ἑαυτοῦ, ὅτι τὸν ἀρχιερέων ἐν κοινῷ πάντως οἰκεῖν ἐχρῆν, ἐδήμωσε.

ubetydeligt af (Sulver ³³). Efterat det var opbygget og forbundet med Vesta's og Apollo's Tempel ³⁴), erklærede han det for en offentlig Bygning ³⁵).

Svad nu selve Bibliothek's = Bygningen angaaer, da erfare vi af Aurel. Propertius's Beskrivelse ³⁶), at Sej=

³³) Dio Cass. 55, 12: Ἐμπρησμοῦ δὲ ποτε τὸ Παλάτιον διαφθείραντος, καὶ πολλῶν αὐτῷ πολλὰ διδόντων, οὐδὲν ἔλαβεν, ἢ μόνον παρὰ μὲν τῶν δῆμων χρυσοῦν, παρὰ δὲ τῶν ιδιωτῶν δραχμῆν. Sucton. v. Octav. cap. 57: In restitutionem Palatinæ domus, incendio absumptæ, veterani, decuriæ, tribus, atque etiam sigillatim e cætero genere hominum libentes ac pro facultate quisque pecunias contulerunt: delibante tantummodo eo summarum accervos, neque ex quoquam plus denario auferente.

³⁴) Ovid. Fast 4, 949 sqq.:

Aufert Vesta diem: cognato Vesta recepta est

Limine. Sic iussi constituere patres.

Phoebus habet partem; Vestæ pars altera cessit:

Quod super est illis, tertius ille tenet.

Stæte, Palatinæ laurus, prætextaque quercu

Stet domus. Aeternos tres habet una Deos.

³⁵) Dio Cass. 55, 12: Ὁ δὲ Αὔγουστος, τὴν οἰκίαν οἰκοδομήσας, ἐδημοσίωσε πᾶσαν, εἴτε δὴ διὰ τὸν συντέλειαν, τὴν παρὰ τοῦ δήμου οἱ γενομένην, εἴτε καὶ ὅτι ἀρχιέρεως ἦν, ἴν' ἐν τοῖς ἰδίοις ἅμα καὶ ἐν τοῖς κοινοῖς οἰκοίῃ.

³⁶) Libr. 2 Eleg. 31 (ed. Barth.):

Quæris, cur veniam tibi tardior? aurea Phoebi

Porticus a magno Cæsare aperta fuit.

Tota erat in speciem Poenis digesta columnis:

Inter quas Danaï femina turba senis.

Hic equidem Phoëbo visus mihi pulchrior ipso

Marmoreus tacita carmen hiare lyra.

Atque aram circum steterant armenta Myronis,

Quatuor artifices vivida signa boves.

Tam medium Clario surgebat marmore templum,

Et patria Phoëbo carius Ortygia.

Auro Solis erat supra fastigia currus,

Et valvæ Libyci nobile dentis opus.

lerne vare af afrikansk Marmor, og at der imellem dem (in intercolumniis) vare opstillede Billedstøtter af Danaus's 50 Døtre ³⁷⁾; ligeover for dem vare derimod under aaben Himmel Equestre=Statuer af Ægyptus's 50 Sønner ³⁸⁾. Blandt andre Statuer maa især mærkes Apollo's, der var forfærdiget af Scopas ³⁹⁾. Oven over Vægningen var der opført et lille Søjletempel, hvor man saae Apollo og Diana paa en Fjirspændsvogn, et Værk af Lysias indviet til Augustus's Faders Ære ⁴⁰⁾.

Alt ordne og indrette dette Bibliotek havde Augustus overdraget til Pompeius Macer ⁴¹⁾, senere havde den

Altera dieictos Parnassi vertice Gallos,

Altera moerebat funera Tantalidos.

Deinde inter matrem Deus ipse, interque sororem

Pythius in longa carmina veste sonat.

- ³⁷⁾ Sml. Ovid. Amorr. 2, 2, 4: quæ Danaï porticus agmen habet. Trist. 5, 1, 59 sqq:

Inde tenore pari gradibus sublimia celsis

Ducor ad intonsi candida templa dei,

Signa peregrinis ubi sunt alterna columnis

Belides, et stricto barbarus ense pater,

Quæque viri docto veteres cepere novique ^u

Pectore, lecturis inspicienda patent.

Art. amat. libr. 1, 75—4:

Quaque parare necem miseris patruelibus ausæ

Belides, et stricto stat ferus ense pater.

- ³⁸⁾ Scholiaften til Persius (Sat 2 v. 56): Acron tradit, quod in porticu Apollinis Palatini fuerunt Danaidum effigies, et contra eas sub divo totidem equestres filiorum Ægypti.

- ³⁹⁾ Plin. h. n. 36, 4, 7. En anden Billedstøtte af Apollo stod øverst paa Templets Tinde. Plin. ibid. §. 2.

- ⁴⁰⁾ Plin. h. n. 36, 4 § 10: Ex honore apparet in magna auctoritate habitum Lysie opus, quod in Palatio, super arcum Divus Augustus honori Octavii patris sui dicavit, in ædicula columnis adornata. Id est quadriga currusque, et Apollo ac Diana ex uno lapide.

- ⁴¹⁾ Sueton. v. I. Cæsaris cap. 56: Pompeium Macrum, cui ordinaudas bibliothecas delegaverat.

bekjendte Grammatiker C. Julius Hyginus, der var en fortrolig Ven af Digteren Publ. Ovidius, Overopstigt dermed ⁴²). Af Digtere bleve kun de udmærkede, især ældre, her optagne ⁴³), saa at det maatte regnes for en særdeles Ære, naar Digtere, medens de endnu levede, indlemmedes i dette Selskab ⁴⁴). Selv Digtere, der vare optagne, bleve til Straf atter udelukkede, f. Ex. Ovid ved hans Forviisning ⁴⁵).

At dette Bibliothek gik til Grunde ved den berygtede store Ildbrand under Keiser Nero (64 est. Chr. F.) kan efter Historiekrivernes overensstemmende Beretninger ingen Tvivl være underkastet; Dio Cassius fortæller nemlig, at alle Bygninger paa Palatiner = Bjerget brændte ⁴⁶), og Tacitus, der underretter os om, at Ilden begyndte paa den Deel af Circus, hvor Mons Coelius og Palatinus stødte sammen ⁴⁷), tilføjer, at baade Palatium og Neros Huus og Alt omliggende brændte ⁴⁸), samt at Ilden

⁴²) (Sueton) de illust. Gramm. cap. 20.

⁴³) Sueton. beretter om Keiser Tiberius (cap. 70): fecit et græca poemata imitatus Euphorionem et Rhianum et Parthenium, quibus poetis admodum delectatus, scripta eorum et imagines publicis bibliothecis inter veteres et præcipuos auctores dedicavit. Encl. Hor. epp. 2, 2, 94.

⁴⁴) Horat. Epp. 1, 3, 17.

⁴⁵) Ovid. libr. Trist. 3, 1, 65 sqq.

⁴⁶) Libr. 62. 18: Τοιοῦτῳ μὲν δὴ πάθει τότε ἡ πόλις ἐχρήσατο, οἷω οὔτε πρότερόν ποτε, οὔθ' ὕστερον, πλὴν τοῦ Γαλατικοῦ. Τό, τε γὰρ παλατινον ὄρος σύμπαν, καὶ τὸ θέατρον τοῦ Ταύρου, τῆς τε λοιπῆς πόλεως τὰ δύο που μέρη ἐκαύθη.

⁴⁷) Annal. 15, 38: Initium in ea parte circi ortum, quæ Palatino Coclioque montibus contigua est.

⁴⁸) ibid. cap. 39: Neque tamen sisti potuit, quin et palatium et domus et cuncta circum haurirentur.

først standsedes paa Esquilliner = Bjerget ⁴⁹⁾, ligesom han ogsaa omtaler det uerstættelige Tab af Mandsværker, som denne Ildbrand medførte ⁵⁰⁾.

Ogsaa de følgende Kejsere anlagde betydelige Bibliotheker, men deels blive Efterretningerne om disse hos Oldtidens Forfattere sparsommere, deels kan man maaskee ogsaa ansee dem for mindre vigtige.

I Almindelighed antager man, at Keiser Tiberius har tilbygget en ny Fløj paa Palatium, at denne har vedblevet at bære Navn efter ham (*domus Tiberiana*), og at han deri har anlagt et Bibliothek, eftersom baade N. Sallustius ⁵¹⁾ (der levede i det andet Aarhundrede eft. Chr. F.) og Flav. Vopiscus ⁵²⁾ (der levede omtr. 300 Aar eft. Chr. F.) omtale "*domus Tiberianæ bibliotheca*". Men da vi imidlertid (saavidt mig er bekjendt) aldeles savne selv den mindste historiske Underretning om, at Tiberius har udført dette, da desuden Suetonius udtrykkelig siger ⁵³⁾, at Tiberius ikke lod andre prægtige Bygninger

⁴⁹⁾ *ibid.* cap. 40: *Sexto demum die apud imas Esquilias finis incendio factus.*

⁵⁰⁾ *ibid.* cap. 41: *Iam opes, tot victoriis quæsita, et Græcorum artium decora, exin monimenta ingeniorum antiqua et incorrupta, quamvis, in tanta resurgentis urbis pulchritudine, multa seniores meminerint quæ reparari nequibant.* Sml. Asconius (in Cic. orat. in toga cand. pag. 90—91 edit. Orell & Baier.) og Madvig, *Append. crit. disput. de Ascon.* Ped. pag. 15—17.

⁵¹⁾ *N. A.* 13, 19, 1.

⁵²⁾ *vit. Probi* cap. 2 (*Historiæ Augustæ Scriptores Sex.* Vol. 2, p. 203 ed. Bip.)

⁵³⁾ *vit. Tiber.* cap. 47: *Princeps neque opera ulla magnifica fecit, (nam et quæ sola susceperat, Augusti templum, restitutionemque Pompeiani theatri, imperfecta post tot annos reliquit)* cett.

opføre, end et Tempel til Augustus og Pompejus's Theater, hvilke han endda ikke blev færdig med, da endelig denne Beretning stadfæstes af Tacitus ⁵⁴⁾, Dio Cassius ⁵⁵⁾ og selv Velleius Paterculus ⁵⁶⁾; saa synes det aldeles urigtigt at antage, at Tiberius har ladet opføre en saadan Bygning, der desuden ogsaa maatte være gaaet til Grunde ved Branden under Nero. Derimod fortæller Svetonius, at Tiber, da han medens August endnu levede, kom hjem fra Rhodos, hvor han i 8 Aar havde opholdt sig i en Slags Forvildning, opflog sin Bolig i horti Mæcenatiani ⁵⁷⁾, der laae paa Esquilineer Bjerget. Her antager jeg altsaa, at Tiberius har boet ogsaa som Keiser, eller at denne Bygning i ethvert Tilfælde har beholdt Navn efter ham ⁵⁸⁾. Af Tacitus see vi, at Nero før Branden havde forbundet horti Mæcenatiani med palatium (ved domus Neronis) ⁵⁹⁾. Saaledes kom altsaa denne Bygning (domus Tiberiana) til at udgjøre en Deel af Palatium.

⁵¹⁾ Annal. 6, 45: *Ne publice quidem, nisi duo opera, struxit templum Augusto, et scenam Pompeiani theatri: eaque perfecta, contemptu ambitionis, an per senectutem, haud dedicavit.*

⁵²⁾ 37, 10.

⁵³⁾ libr. 2 cap. 130.

⁵⁴⁾ v. Tiber. cap. 18: *Romam reversus, deducto in forum filio Druso, statim e Carinis ac Pompeiana domo Esquilias in hortos Mæcenatianos transmigravit.*

⁵⁵⁾ domus Tibariana omtales ogsaa af Sveton. (v. Vitell. cap. 13), Tacitus (Histor. 1, 27), Iustus Capitolinus, der fortæller at Keiser Antoninus Pius boede der (vit. Antonin. Pii cap. 10, vit. Antonin. Philos. cap. 6) og at Keiser Verus der blev opdraget (v. Ver. cap. 2).

⁵⁶⁾ *Eo tempore Nero Antii agens, non autem in urbem regressus est, quam domui eius, qua palatium et Mæcenatis hortos continuaverat, propinquaret.*

Efter hvad vi ovenfor have seet ⁶⁰⁾ kan man antage, at denne Bygning reddedes ved Branden under Nero, og saaledes kan det forklares at domus Tiberiana omtales af senere Skribentere. Jeg antager ogsaa, at den ældre Plinius sigter hertil, naar han omtaler Bibliotheket in Palatio ⁶¹⁾, da det jo ellers maa forundre os at senere Skribentere, som Gellius og Pl., der omtale andre Bibliotheker, intetsteds nævne dette ⁶²⁾. Saaledes bliver Antagelsen af dette Bibliothek heller ikke at tilskrive Keiser Tiber, men det bliver rimeligviis C. Cilnius Mæcnas's Bibliothek, der dog sandsynligviis senere af Keiserne er bleven forøget.

Derimod antager jeg, efter en Anekdote, der findes hos Svetonius ⁶³⁾, at der i det ovennævnte til Augustus opførte Tempel ogsaa har været anlagt et Bibliothek, for hvis Stifter man altsaa maa ansee Keiser Tiberius ⁶⁴⁾; og denne min Formening bestyrkes yderligere derved, at ogsaa den ældre Plinius nævner *Bibliotheca templi Augusti* ⁶⁵⁾.

⁶⁰⁾ Eml. Anm 49 og 57.

⁶¹⁾ Hist. natur. 7, 58.

⁶²⁾ Eml. Madvig, Append. disputat. de Ascon. Ped. pag. 16.

⁶³⁾ vit. Tiber. cap. 74: Supremo natali suo *Apollinem Temenitem, et amplitudinis et artis eximie advectum Syracusis* (hvor Verres havde maattet lade den staae, fordi han ikke kunde slæbe den med sig; see Cic. orr. Verr. 1. 4, 53, 119) *ut in bibliotheca novi templi poneretur, viderat per quietem affirmantem sibi, "Non posse se ab ipso dedicari."*

⁶⁴⁾ Det bliver nemlig lige urimeligt enten at antage, at dette Bibliothek skulde være det nyænævnte i domus Tiberiana, da dette aldrig kunde kaldes *templum*, eller at mene at *novum templum* kunde være Apollo-Templet paa Palatiner Bjerget, da dette var anlagt af Augustus omtr. 60 Aar før Tiberius's Død.

⁶⁵⁾ Hist. nat. 34, 18: *Videmus certe Tuscanicum Apollinem in bibliotheca templi Augusti, quinquaginta pedum a*

Hvo der har anlagt det Capitolske Bibliothek lader sig neppe med Sikkerhed bestemme; men af Orosius ⁶⁶⁾ erfare vi, at det gik til Grunde under Commodus, truffet af Lynild.

Sos N. Gellius nævnes *bibliotheca templi pacis* ⁶⁷⁾, der rimeligviis er anlagt af Keiser Vespasianus tilligemed selve Templet ⁶⁸⁾, hvilket han, som bekjendt, opbyggede, efterat have undertvunget Joderne ⁶⁹⁾.

Det er allerede ovenfor blevet bemærket ⁷⁰⁾, at Domitianus ved at gjenopføre de afbrændte Bibliotheker, ved ivrigen allevegne at efterspore Exemplarer af Bøgerne, og ved at sende Afskrivere til Alexandria, sørgede for Videnskabernes Fremme, hvad der forresten var mere, end man skulde vente af hans menneskefjendske og grusomme Charakter ⁷¹⁾.

Om det er et saaledes af Keiser Domitianus, eller muligens et af Keiser Nerva, igjenopført Tempel med et Bibliothek, der omtales af N. Valerius Martialis, i

pollice, dubium ære mirabiliorem an pulchritudine. Non iffe denne Apollo Tuscanicus skulde være den samme som hiin Apollo Temenites? Ciceros Spot over Verres vilde da i Sandhed være bidende.

⁶⁶⁾ 7, 16: Fulmine *Capitolium* ictum, ex quo facta inflammatio *bibliothecam illam*, majorum cura studioque compositam, ædesque alias iuxta sitas, rapaci turbine concremavit.

⁶⁷⁾ N. A. 5, 21, 9. 16, 8, 2.

⁶⁸⁾ Sueton. v. Vespas. cap 9. Plin. h. n. 36, 11. 36, 24, 1.

⁶⁹⁾ Dio Cass. l. 66 cap. 13. Sml. Joseph. de bello Judaico 7, 5, 7.

⁷⁰⁾ See pag. 28 Anm. 22.

⁷¹⁾ Sml. Mart. Ep. 8, 63.

hans Epigrammers 12te Bog ⁷²⁾, som han Aar 100 eft. Chr. F. sendte fra Spanien til Rom, lader sig maaskee ikke med Bestemthed afgjøre.

Endelig anlagde Keiser Ulpus Traianus et Bibliothek ⁷³⁾, der først var opstillet i hans Basilica paa forum Traianum, og derfor af N. Gellius kaldes bibliotheca templi Traiani ⁷⁴⁾; men som ellers ogsaa kaldes bibliotheca Ulpia ⁷⁵⁾, og som omtr. 300 Aar eft. Chr. F. blev henflyttet til Diocletianus's thermæ ⁷⁶⁾.

Formodentlig indviede ogsaa den yngre Gordianus det Bibliothek til offentlig Brug ⁷⁷⁾, som vi ovenfor ⁷⁸⁾ have seet at han fik af sin Lærer Sammonicus.

Foruden disse Bibliotheker omtales maaskee endnu nogle enkelte andre hos de gamle Forfattere, uden at jeg har havt Lejlighed til at bemærke det; vist er det i ethvert Tilfælde, at der i Rom har — ogsaa af offentlige Biblio-

⁷²⁾ epigr. 3: Ad librum suum v. 3 sqq.:

Non tamen hospes eris, nec jam potes advena dici,

Cuius habet fratres tot domus alta Remi.

Jure tuo veneranda novi pete limina templi,

Reddita Pierio sunt ubi templa choro.

⁷³⁾ Dio Cass. h. R. l. 68 cap. 16: Κατεσκεύασε δὲ καὶ βιβλίων ἀποθήκας.

⁷⁴⁾ N. A. l. 11 cap. 17, 1.

⁷⁵⁾ Vopisc. v. Aurel. cap. 4 § 3. v. Taciti cap. 3.

⁷⁶⁾ Vopisc. v. Probi cap. 2: usus sum libris ex bibliotheca Ulpia, ætate mea thermis Diocletiani.

⁷⁷⁾ Jul. Capitol. v. Gordian. iun. cap. 13: Serenus Sammonicus libros patris sui, qui censebantur ad LX § duo millia Gordiano minori moriens reliquit, quod eum ad coelum tulit. Si quidem tantæ bibliothecæ copia § splendore donatus in fanam hominum litteratorum decore pervenit.

⁷⁸⁾ pag. 13 Num. 59.

thefer — været langt flere, efterfom P. Victor (de regionibus urbis Romæ ⁷⁹⁾) angiver 28 offentlige Bibliotheker i det 4de Aarhundrede efter Christus ⁸⁰⁾.

3. Bibliothekernes Indretning.

Bibliothekerne vare, som alle huuslige Indretninger hos Romerne, i Forhold til den herskende Luxus og Pragt, kun smaae. Efter Vitruvius's Forfkrift ¹⁾ skulde de vende ud imod Østen, for at beskinnes af den opstaaende Sol, efterfom man ansaae Morgentimerne for de meest passende til Studeringer ²⁾, ligesom ogsaa Bogerne derved bedre conserveredes for Fugtighed. Langs med Væggene vare der Skabe eller Reoler (*armaria*), som ofte vare nummerede, hvori Bogrollerne laae ³⁾. Undertiden havde man blot i Sovestammeret saadant et Bogskab ⁴⁾, der da inde-

⁷⁹⁾ Denne Nomenclatur findes i Grævii Thesaur. antiquit. Rom. Tom. 3 pag. 36 fgl. Ogsaa er den aftrykt bagved Adlers Beschreibung der Stadt Rom. Altona 1781. 4.

⁸⁰⁾ *Bibliotheca*. Viginti Octo publicæ, ex iis præcipuæ duæ *Patatina* & *Ulpiana*.

¹⁾ De Architect. libr. 6, cap. 4, 1: *Cubicula et bibliotheca ad orientem spectare debent: usus enim matulinum postulat usum: item in bibliothecis libri non putrescent. Nam quæcunque ad meridiem et occidentem spectant, a tinea et humore libri vitiantur, quod venti humidi advenientes procreant eas et alunt, infundentesque humidus spiritus pallore volumina corrumpunt.*

²⁾ Horat. Epp. 2, 1, 112—3: *Et prius orto Sole, vigil calamum et chartas et scrinia posco.*

³⁾ Vopisc. v. Taciti cap. 3: *Habet bibliotheca Ulpia in armario sexto librum elephantinum, in quo et cett.*

⁴⁾ Plin. epp. 2, 17, 3: *Adnectitur angulo cubiculum in apside curvatum, quod ambitum solis fenestris omnibus sequitur*

holdt de udvalgte Bøger, der vare Gjerens Yndlingslecture. Disse Skabe eller Reoler kaldes ogsaa foruli ⁵⁾, loculamenta ⁶⁾, og af Martial ofte med et spøgende Udtryk nidi ⁷⁾. I Almindelighed brugtes Bibliothekerne tilige som Studerestuer, og det ikke blot de offentlige, hvor Videnskabsmænd og Digtere ofte traf sammen, studerede og samtalede om allehaande lærde og curieuse Materier ⁸⁾, men ogsaa de private Bibliotheker ⁹⁾. — Om disse sidste kan man saa meget desto bedre gjøre sig en Idée, som man ved Udgravninger i Herculanium allerede i Maret 1753 har været saa heldig at finde et lille Bibliothek i en Villa, der ligger under Augustinermunkenes Have i Portici. Dette Bærelse var efter Winckelmanns Angivelse ¹⁰⁾ ikke bredere end at to Mennesker med udstrakte Arme kunde række fra

Parieti eius in bibliothecæ speciem armarium insertum est, quod non legendos libros, sed lectitandos capit.

⁵⁾ Sucton. Octav. c. 31. Juvenal. Sat. 3, 219.

⁶⁾ Vitruv. 10, 14. Seneca de tranquil. anim. c. 9.

⁷⁾ Epigr. 1, 118 v. 13: de primo dabit. alterove nido 7, 17, 3: Hos nido licet inseras vel imo.

Naar Prof. Dr. Wegener (de Aula Attalica p. 68—9) antager at armarium inddeestes i visse nidi, og nidus alter i loculamenta, synes han ved denne Classification, der maaskee findes hos Lipsius (Wegener p. 69 Anm. 18) at gaae ind paa en Detail, hvis Rigtighed neppe kan bevises. Allermindst kan der vel bygges paa det poetiske Udtryk *nidus*.

⁸⁾ Aul. Gell. N. A. 13, 19, 1: Cum in domus Tiberianæ bibliotheca sederemus ego et Apollinaris Sulpicius, et alii quidam mihi aut illi familiares, prolatus forte liber est ita inscriptus: M. Catonis Nepotis. Tum quæri coeptum est et cett.

⁹⁾ Cic. de Fin. 3, 2: Nam in Tusculano quum essem vellemque e bibliotheca pueri Luculli quibusdam libris uti, veni in eius villam, ut eos ipse, ut solebam, inde promerem. Quo quum venissem, M. Catonem, quem ibi esse nescieram, vidi in bibliotheca sedentem, multis circumfusum Stoicorum libris.

¹⁰⁾ W. Werke herausgegeb. v. Fernow. 2ter B. p. 93. 227.

den ene Væg til den anden. Rundt omkring vare der langs med Væggene Bogskabe omtrent af en Mand's Højde, og midt i Værelset stod desuden saadant et Skab med Sylinder og Rum til begge Sider, saa at man kunde gaae rundt omkring det. Træet i disse Reoler var brændt til Kul, saa at de faldt sammen naar man rørte derved. I dette lille Værelse har man fundet over 1000 gamle Haandskrifter ¹¹⁾ og mange vare uden Tvivl aldeles oploste af Sæde, Vælde og Fugtighed; ogsaa er det let at indsee, at selv et saare lidet Værelse kunde være istand til at rumme en stor Mængde Bøger. Imidlertid maa man med Hensyn til Sammenligninger ikke glemme, at der er stor Forskjel paa en Villa i Herculanium og Roms Pragtbygninger i Republikens sidste Dage og den efterfølgende Tid ¹²⁾. I

¹¹⁾ Man har desværre ej haft den Fordeel af disse Manuscripter, som man maaskee havde haabet. Thi Haandskrifterne selv var fortrukte, havde lidt betydeligt baade af Sæde og Fugtighed, og saae ud som Smedekul; naar man forsøgte at oprulle dem hensmuldrede de aldeles. Dog har man med særdeles Omhyggelighed og egne dertil opfundne Maskinerier og Indretninger, som især skyldes Antonio Piaggio og den engelske Chemiker Davy, været saa heldig at oprulle over 400, hvoraf dog kun 88 befandtes læselige. I det Hele er der til 1825 fundet 1756 Haandskrifter, foruden dem, der tilintetgjordes ved Arbejdernes Uforsigtighed; men af alle disse tør man neppe vente endnu at kunne læse over 100. De ere alle skrevne med Versals eller Kvadrat-Bogstaver, uden nogenfomhelst Skille tegn. De Forfattere, som man har kunnet læse, ere alle græske, og udgivne af Rosini i *Herculaniensia volumina*, quæ supersunt (3 Bind). Neapol. 1793—1827 Fol.; og indeholde Værker af Epikuros, Philodemos, Demetrios, Polystratos, Kolotes, Phædros og Phanes.

¹²⁾ M. Vitruv. Pollion. de architect. libr. 6 cap. 3 (vulgo 3) 2: Qui autem fructibus rusticis serviunt, in eorum vestibulis stabulæ, tabernæ, in ædibus cryptæ, horrea, apothecæ ceteraque, quæ ad fructus servandos magis quam ad elegantiam

Rom vare selv private Bibliotheker undertiden omgivne af Gallerier og Studereværelser ¹³⁾. Selve Bibliothekerne smykkedes, som vi allerede ovenfor have seet ¹⁴⁾, efter Asinius Pollios Exempel med Malerier eller Brystbilleder af de Forfattere, hvis Værker der opbevaredes ¹⁵⁾. I samme Hensigt opstilledes der ogsaa i dem Billedstøtter af Muserne ¹⁶⁾, Athene ¹⁷⁾, eller Apollo ¹⁸⁾. I en endnu pragtfuldere Stil opførtes naturligtvis de offentlige Bibliotheker, i hvilken Henseende det her maa være tilstræk-

decorem possunt esse, ita sunt facienda. Item feneratoribus et publicanis commodiora et speciosiora et ab insidiis tuta: forensibus autem et disertis elegantiora et *spatiosiora* ad conventus excipiendos; nobilibus vero, qui honores magistratusque gerendo præstare debent officia civibus, facienda sunt vestibula regalia, alta atria, et peristylia amplissima, silvæ, ambulationesque laxiores, ad decorem maiestatis perfectæ: præterea *bibliotheca*, *pinacotheca*, basilicæ non dissimili modo quam publicorum operum magnificentia comparatæ, quod in domibus eorum sæpius et publica consilia et privata iudicia arbitriaque conficiuntur.

¹³⁾ Plutarch. v. Lucull. cap. 42. (See ovenfor p. 19 Anm. 20).

¹⁴⁾ See pag. 23 Anm. 6.

¹⁵⁾ At der ligeledes fandtes Cataloger, der vare ordnede efter de forskjellige Videnskabsfag, over de Forfattere, hvis Værker Bibliotheket indeholdt, erfare vi af Quintilian Inst. orat. 10, 1, 57: Quid? Horatius frustra Tyrtaeum Homero subiungit? Nec sane quisquam est tam procul a cognitione eorum remotus, ut non *indicem certe ex bibliotheca sumptum* transferre in libros suos possit. Nec ignoro igitur quos transeo. Senec. de tranquill. an. cap. 9: *bibliothecas, quarum dominus vix tota vita sua indices perlegit*. Igeledes epp. 59: *Sume in manus indicem philosophorum: hæc ipsa res expergisci cogit, si videris, quam multi tibi laboraverint*. Sml. Plin. app. 3, 3 inst.

¹⁶⁾ Cic. Epp. ad Fam. 7, 25.

¹⁷⁾ Juvenal Sat. 3, 219.

¹⁸⁾ Sueton. v. Tiber. cap. 74.

keligt at henviſe til hvad der ovenfor er ſagt om det af Au-
guſtus anlagte Palatinſke Bibliothek. Blot kan man med
Henſyn hertil endnu bemærke, at de i Valget af Coſtets
og Gulvets Farver i Almindelighed ſøgte at undgaae ſaa-
danne, der ved deres Glands kunde være ſkadelige for
Djæne, hvis uſvækkede Tilſtand Bibliothekets Brug gjorde
ſaa nødvendig ¹⁹⁾).

4. Bøgerne.

Efter Plinius's Beretning ¹⁾) ſkrev man i de ældſte
Tider paa Palme=Blade, ſenere paa den fine Bark af
nogle Træer; ſildigere brugte man Blyplader, Linned
og Vortavler.

Om dette Brug af Palme=Blade hos Romerne findes
ikke mange Vidneſbyrd hos de gamle Forfattere; dog er
det beſkjendt, at Virgil ²⁾) lader Sibylla optegne ſine Dra-
keſvar paa ſlige Blade, og Servius ³⁾) anfører i den An-
ledning et Par Ord af Varro ſom Hjemmel for at Palme=
Blade have været brugte for Papir. — Indiſke Manu-
ſkripter paa Palme=Blade have endnu.

Hvad Bruget af den indre Bark af Træerne (*liber*,
philyra, *tilia*) ſom Skrivemateriale angaaer, da bekræf-

¹⁹⁾ Isidor. Orig. 6, 11: *Peritiores architecti neque aurea lacu-
naria ponenda in bibliothecis putant, neque pavimenta alia
quam e Carysteo marmore, quod auri fulgor hebetat, et
Ccharistei viriditas reficit oculos.*

¹⁾ Hist. nat. 13, 21: *In palmarum foliis primum scriptitatum,
deinde quorundam arborum libris. Postea publica monumenta
plumbeis voluminibus, mox et privata linteis coepta, aut ceris.*

²⁾ Æncid. libr. 3, 443.

³⁾ ad Virg. Æn. 6, 74: *Ut Varro dicit: "In foliis palmæ in-
terdum notis, interdum scribebant sermonibus."*

tes Plinius's Beretning saavel af Servius ⁴⁾, som Ulpianus ⁵⁾ og Martianus Capella ⁶⁾. Eigesom dette Materiale iøvrigt just ikke har været fortrinligt, saa har Bruget deraf heller ikke været betydelig.

Et bedre Stof til at skrive paa fik de unægtelig i *plumbea volumina*, som derfor ogsaa langt senere stundom benyttedes under særegne Omstændigheder ⁷⁾.

Ogsaa *libri lintei* omtales oftere saavel af andre Forfattere ⁸⁾, som især af Livius ⁹⁾. Om man har skrevet paa dem med Blæk, eller om de have været overstroget

⁴⁾ ad Virg. *Æn.* l. 11, 334: *Liber dicitur interior corticis pars, quæ ligno coheret. Unde et liber dicitur in quo scribimus, quia ante usum chartæ vel membranæ de libris arborum volumina fiebant, id est compaginabantur.*

⁵⁾ Dig. 32, 32: *Librorum appellatione continentur omnia volumina, sive in charta, sive in membrana sint, sive in quavis alia materia; sed et si in philyra, aut in tilia, ut nonnulli conficiunt, aut in quo alio corio idem erit dicendum. Quodsi in codicibus sint membranceis, vel chartaceis, vel etiam eboris, vel alterius materie, vel in ceratis codicillis, an debeantur, videamus.*

⁶⁾ De Nuptiis Philol. § Mercur. l. 2, 3, 7: *Cernere erat, qui libri, quantaque volumina, quot linguarum opera ex ore virginis desuebant. Alia ex papyro, quæ cedro perlita fuerunt, videbantur. Alii carbasinis voluminibus complicati libri; ex ovillis multi quoque tergoribus: rari vero in philyræ cortice subnotati.*

⁷⁾ Saaledes underrettede Oktavianus og Pirtius den i Mutina indsluttede Dec. Brutus om deres Ankomst ved Hjælp af et paa en Blyplade skrevet Brev, som en Dykker besørgede. Dio Cass. 46, 36. Hos Tacitus (*Annal.* 2, 69) finde vi: *nomen Germanici plumbeis tabulis insculptum.* Svetonius nævner (v. Neron. cap. 20) *plumbea charta*, der dog paa det Sted ej brugtes til at skrive paa. Sml. Plin. h. n. 34, 18.

⁸⁾ Vopisc. v. Aurel. cap. 1 § 8. Symmach. ep. 4, 34. Cod. Theodos. 11, 27, 1.

⁹⁾ Hist. l. 4, cap. 7 extr. cap. 13. cap. 20. libr. 10, cap. 38.

med et tyndt Lag Vox, hvori man da har indridset Ordene, kan jeg ikke med Sikkerhed bestemme, dog antager jeg det sidste. Det synes altsaa mindre rimeligt at antage at de, saaledes som *plumbea volumina* (og de af Bark forfærdigede, hvorom see Anm. 5) have været Bogroller, om hvilke vi nedenfor skulle tale nærmere. Af Livius ¹⁰⁾ erfare vi, at de saakaldte *libri lintei*, der indeholdt For=tegnelser over de aarlige Consuler osv., opbevarede i Juno Moneta's Tempel. At man endnu i Rejsertiden brugte *libri lintei* erfare vi af Flavius Vopiscus ¹¹⁾.

Vortavlerne (*tabulae* s. *tabellae ceratae*, *cera*), der i den senere Tid fornemmelig brugtes til Breve ¹²⁾, Testamenter ¹³⁾, Regnskabsbøger ¹⁴⁾, og overhovedet til den første og private Optegnelse af Skrifter (Manuskripter ¹⁵⁾) vare firkantede Bøger (*codices*, *codicilli*, *pugillares*), der bestode af flere Blade og havde altsaa nogen Lighed med vore Bøger. De vare dannede af tynde Blade af forskjel=

¹⁰⁾ l. 4, cap. 20.

¹¹⁾ vit. Aurel. cap. 1: Quæ omnia ex *libris linteis* in quibus ipse (Aurelianus) quotidiana sua scribi præceperat, pro tua sedulitate, condiscas. Curaho autem, ut tibi ex Ulpia bibliotheca et *libri lintei* proferantur.

¹²⁾ *Tabellis* pro chartis utebantur antiqui, quibus ultro citrove, sive privatim sive publice opus erat, certiores absentes faciebant, unde adhuc *tabellarii* dicuntur et *tabellæ* missæ ab imperatoribus. Fest. s. v.

¹³⁾ Plin. Epist. 2, 20, 7 § 11. Panegy. 45, 1. osv.

¹⁴⁾ *codices accepti* § *expensi*. Cic. de Orat. 2, 25, 97, Sml. Henriksen t. d. Et.

¹⁵⁾ Horat. Sat. 2, 5, 2. Quintil. inst. orat. 11, 2, 52: Illud neminem non iuvabit iisdem, quibus scripserit, ceris ediscere.

lige Træsorter (f. Gr. abies ¹⁶), acer ¹⁷), buxus,-um ¹⁸), eitrus,-um ¹⁹), og andre ²⁰), der vare overstrøgne med Vor. Til at indridse (scribere) Ordene heri (exarare) brugte man den, i Umindelighed af Jern ²¹), maaffee og= faa stundom af Been ²²) forfærdigede, saakaldte *stilus* eller

¹⁶) Plant. Pers. 2, 2, 66. Quint. inst. or. 8, 6, 20.

¹⁷) Ovid. Amorr. 1, 11, 28 nuper vile fuistis acer. Sml. Plin. h. n. 16, 27.

¹⁸) Propert. 5, 23, 8: *Vulgari buxo sordida cera fuit.*

¹⁹) Martial. epigr. 14, 3: *Pugillares citrei.*

*Sceta nisi in tenues essemus ligna tabellas,
Essemus libyci nobile dentis onus.*

²⁰) Plin. h. n. 16, 34: *Quæ in laminas secantur, quorumque operimento vestiatur alia materies, præcipua sunt citrum, terebinthus, aceris genera, buxum, palma, aquifolium, ilex, sambuci radix, populus. Dat et alnus sicut dictum est, tuber sectile, sicut citrum acerque.*

²¹) Ovid. Metam. 9, 522: *Dextra tenet ferrum (æ: stilum), vacuam tenet altera ceram.* Martial. Epigr. 14, 21:

Hæc tibi erunt armata suo graphiaria ferro.

²²) Isidorus paaflaær ligefrem (Origg. 6, 9), at det i Rom blev forbudt at bruge Stilus af Jern, og at man siden havde den af Been: Græci enim (siger han) et Tusci primum ferro in ceris scripserunt, postea Romani iusserunt, ne graphium ferreum quis haberet. Unde et apud scribas dicebatur: "Ceram ferro ne cædito." Postea institutum est, ut in cera ossibus scriberent, sicut indicat *Atta* (C. Quinctius Atta, der døde 635 eft. R. A. = 101 f. Chr. F. og forfattede tabulæ togatae, see Horat. Epp. 2, 1, 79.) in satyra dicens: *Vertamus vomerem in ceram, mucroneque aremus osseo.*" Hæ den ældre Plinius (h. n. 34, 39) findes følgende uflare Ord: *Stilo (ferreo) scribere intutum, ut vetustissimi auctores prodiderunt*, hvor Andre ist. f. *intutum læse vetitum*, hvorved altsaa Isidorus's Paafland bekræftedes. Har nu altsaa et saadant Forbud eksisteret (uden at overholdes, som saa mange andre), har Grunden dertil upaatvivelig været, at stilus let kunde bruges som Waaben (*Stilet*), hvortil vi ogsaa see, at det virkelig stundom har været anvendt, da baade Seneca

graphium (Ridspejen), der til denne Hensigt var tilspidset i den ene Ende, medens den anden var flad og brugtes til atter i Boret at udglatte de Ord, man vilde forandre ²³). Deraf Talemaaden stilum vertere at rette eller forandre hvad der er skrevet ²⁴). Til at gjemme disse Ridspejennene brugte de et Federal (Penalhuus), der kaldtes *graphiarium* ²⁵) eller *theca graphiaria* ²⁶). Bortavlerne havde efter deres forskjellige Bestemmelse flere eller færre Blade. Martial nævner saaledes blandt sine Saturnalgaver (apophoreta): *triplices* ²⁷) og *quincuplices* ²⁸) De forskellige

(de clement. 1, 14, 5), Svetonius (v. Calig. cap. 28. Sml. v. Claud. cap. 13. v. Cæsar. cap. 32) og Plutarchos (v. C. Græch. cap. 15) fortælle Exempler paa, at Folk dermed ere bleve dræbte.

²³) Cæl. Sympos. Ænigin. I. (de Stilo):

De summo planus, sed non ego planus in imo

Versor utrimque manu, diversa et munda fungor.

²⁴) Cic. Verr. 2, 2, 41, 101: Vertit stilum in tabulis suis, quo facto causam omnem evertit suam. de Orat. 2, 25, 96: in summa ubertate inest luxuries quædam, quæ stilo depascenda est. Horat. Sat. 1, 10, 72:

Sape stilum vertas, iterum quæ digna legi sint
Scripturus.

²⁵) Martial. Epigr. 14, 21.

²⁶) Sucton. v. Claud. cap. 38.

²⁷) Martial. Epigr. 14, 6:

Tunc *triplices* nostros non vilia dona putabis,

Cum se venturam scribet amica tibi.

De brugtes altsaa til Kjerlighedsbreve. Ogsaa de saakaldte *Vitelliani* brugtes hertil (Martial. 14, 8), eller til andre faade Optegnelser (Martial. Ep. 2, 6, 6). Vi erfare endvidere af Martial (14, 9), at de vare meget smaae, og stundom ogsaa brugtes til — Regninger. Om de have faaet Navn efter en vis Vitellius, eller af deres Farve eller Tilberedning (*vitellus*) er uvist.

²⁸) Martial. 14, 7:

Cæde iuvenorum domini calet area felix

Quincuplici cæra cum datur auctus honor.

Eider kaldtes i Almindelighed blot *cera prima*, *extrema* osv. ²⁹⁾, dog brugtes ogsaa Ordet *pagina* ³⁰⁾. For at ikke de forskjellige Eider skulde klæbe sammen, og Skriften saaledes udslættes, naar Bortavlerne luffedes til, var det en nødvendig Betingelse, at Kanten af Tavlen (Trærammen) ragede lidt frem over Borfladen. Af et antikt Malerie ³¹⁾, hvorpaa flige Bortavler ere afbilledede, seer man ogsaa temmelig tydeligt, at denne Indretning har fundet Sted. Ganske af samme Art, som disse med Bor overstrøgne Trætavler havde man ogsaa Bøger, der bestode af Elphenbeensplader, hvorpaa man skrev med Blæk (*pugillares eborei* ³²⁾, *libri elephantini* ³³⁾. Materialets Kostbarhed indskrænkede naturligviis Bruget af disse Bøger, dog afvaskede man formodentlig atter det, der var opskrevet paa dem, ligesom vi nedenfor ville see at man gjorde med Membranerne, og brugte dem paa ny. Af *Vopiscus* ³⁴⁾ erfare vi, at det i Keiserperioden længe var

De brugtes altsaa i Keisertiden til at underrette Bedkommende om, at der var dem tilkjendt Consulater eller Hædersposter. (Bestallinger).

²⁹⁾ *Cic. Verr. 2, 1, 56, 92: Deinde in codicis extrema cera nomen infimum in flagitiosa litura fecit. Sucton. v. Cæs. cap. 85: Novissimo testamento tres instituit heredes, in una cera C. Octavium etiam adoptavit. Sucton v. Neron. c. 17: Cautum, ut testamentis prima due ceræ testamentorum modo nomine inscripto, vacuæ signaturis ostenderentur.*

³⁰⁾ *Cic. Att. 6, 2, 5. 15, 54. Qv. fr. 1, 2, 5. Plin. h. n. 8, 77. osv.*

³¹⁾ *Mus. Borb. VI. t. 55.*

³²⁾ *Martial. 14, 5:*

Languida ne tristes obscurent lumina ceræ,

Nigra tibi niveum littera pingat ebur.

³³⁾ *Flav. Vopisc. v. Tacit. cap. 8.*

³⁴⁾ *l. l.: Ac ne quis me Græcorum alicui, vel Latinorum existimet temere credidisse, habet bibliotheca Ulpia in arma-*

Skik at affkrive de Senatsbeslutninger, der angik Keiserne, paa slige Elyphenbestavler.

Et fortrinligt, men formedelst dets Kostbarhed ikke almindeligt Skrivemateriale fik de Gamle i Pergamentet (membrana, charta Pergamena), der efter den ældre Plinius's Beretning ³⁵⁾ — som støtter sig paa Varro — skal være opfundet af en pergamenisk Konge Eumenes (d. 2den, der regjerede 198—158 f. Chr. F.), som derved afværgede En af Ptolomæernes Forsøg ved at forbyde Udførelsen af Papiir fra Ægypten at forhindre det pergamaniske Bibliotheks Fremvert. Efter et andet Vidnesbyrd ³⁶⁾ skulde det navnlig være den tidligere nævnedes Grammatiker Krates fra Mallos, man havde at takke for denne Opfindelse. Men disse Beretninger,

rio sexto librum elephantinum, in quo hoc senatus consultum perscriptum est, cui Tacitus ipse manu sua subscripsit: nam diu hæc S. C. quæ ad Principes pertinebant, in libris elephantinis scribebantur.

³⁵⁾ Hist. nat. 15, 21: Mox æmulatione circa bibliothecas regum Ptolomæi & Eumenis, supprime chartas Ptolomæo, idem Varro membranas Pergami tradidit repertas. Postea promiscue patuit usus rei, qua constat immortalitas hominum. Hermed stemmer ogsaa Isidor. (Origin. 6, 11): Pergamæni reges cum charta indigerent, membranas primo excogitaverunt. Unde et pergamenorum nomen hucusque tradente posteritate sibi servatum est. Hæc et membrana vocantur, quia ex membris pecudum detrahuntur.

³⁶⁾ Boissonad. Anecd. Gr. Vol. 1 pag. 420: 'Ο δὲ Πτολομαῖος, ἔχων Ἀριστάρχου γραμματικὸν συμβουλευσάμενον αὐτῷ, ἀπέστειλε πρῶτος χάρτην εἰς Ῥώμην καὶ ἐξέτισεν αὐτούς. Φθονήσας δὲ τῷ Ἀριστάρχῳ Κράτης, ὁ γραμματικὸς ὑπάρχων, μετὰ Ἀττάλου τοῦ Περγαμηνοῦ, ἐκ δερμάτων ἔκαμε μεμβράνας καὶ ἐποίησε τὸν Ἀττάλον ἀποστεῖλαι αὐτὰς εἰς Ῥώμην, ὅθεν εἰς μνήμην τοῦ ἀποστείλαντος, μέχρι τοῦ νῦν περγαμηνὰς τὰς μεμβράνας καλοῦσιν. Hermed stemmer Tzschèss (Chiliad. 12, 345—8). Sml. Wegener de Aula Att. pag. 70—3.

der saaledes synes at samstemme, stride dog imod hinanden; thi paa det sidste Sted er der slet ikke Tale om Mangel paa Papiir i Pergannus, men det er blot en Bøddesfrid imellem Aristarkos og Krates Mallotes, om hvo der først kunde forsyne Rom med Skrivemateriale; og dog kan det ikke omtvovles, at Romerne have brugt det ægyptiske Papiir for Krates Mallotes's Tid. Desuden er der meget, der kan indvendes mod Varros Mening³⁷⁾ og det er i ethvert Tilfælde en afgjort Sag, at der ikke kan være Tale om den første Opfindelse af Pergamentet paa den Tid, da det er hævet over al Tvivl, at man adskillige Aarhundreder i Forvejen har brugt Saare- og Gede-Skind til at skrive paa, eftersom Herodot fortæller³⁸⁾, at Jonerne allerede fra ældre Tider kalde Bøger *διφθέραι* (Skind, pelses rasæ), fordi de af Mangel paa Papiir (*βύβλος*)³⁹⁾ havde brugt Saare- og Gede-Skind til at skrive paa. Pergamentet havde flere Fortrin for Papiret (om hvilket vi strax skulle tale) da det var stærkere og fastere, og man kunde atter udslette eller med en Svamp afvaske hvad man havde skrevet⁴⁰⁾. Da man i Almindelighed brugte Membranerne til firkantede

³⁷⁾ Papyrus-Planten vorede ogsaa i Syrien. Plin. h. n. 13, 22.

³⁸⁾ Hist. libr. 3 cap. 58: καὶ τὰς βύβλους διφθέρας καλέουσι ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ οἱ Ἴωνες, ὅτι κατὰ ἐν σπάνι βύβλων ἐχρῆντο διφθέρασι αἰγέησι τε καὶ οὐκέτι· ἐτι δὲ καὶ τὸ κατ' ἐμὲ πολλοὶ τῶν βαρβάρων ἐς τοιαύτας διφθέρας γράφουσι. hos Diodoros Siculus (libr. 2 cap. 52) omtaler βασιλικὰ διφθέρα, ἐν αἷς οἱ Πέρσαι τὰς παλαιὰς πράξεις κατὰ τινὰ νόμον εἶχον συντεταγμένας, hvilke Historieforfatteren Xtesias under sit Fangenskab skal have benyttet.

³⁹⁾ Cml. Herodot. 2, 92. Theophrast. hist. plant. 4, 9.

⁴⁰⁾ Martial. Epigr. 1. 14, 7: Pugillares [membranei]:

Esse puta ceras, licet hæc membrana vocetur:

Delebis, quoties scripta novare voles.

Bøger (codices) ⁴¹⁾, og man skrev paa begge Sider af Bladene, der — i Sammenligning med Bortavlernes — vare saare tynde, kunde saadan en Membranercoder rumme særdeles meget; saaledes omtaler Martial Dvids 15 Bøger Metamorphoses i eet Bind ⁴²⁾; ligesom hele Homeros ⁴³⁾, og Virgilius ⁴⁴⁾; ja hele Livius's Historie i 140 Bøger i smaat Format ⁴⁵⁾. Ligeledes omtales det Fortrin ved Membranerne i Sammenligning med Bortavlerne af Quintilian ⁴⁶⁾, at Skriften paa dem var langt tydeligere,

Ep. libr. 4, 10, 3: . . comitetur Punica librum

Spongia: muneribus convenit illa meis.

Non possunt nostros multæ, Faustine, lituræ

Emendare jocos: una litura potest.

Smf. Sueton. v. Octav. cap. 83. Auson. Symmacho (præfat. Græph.) Epist. 7, 34 (Theoni.). Antholog. Græc. 6, 63, 3, 6, 66, 7. Deras det græske Ordsprog: *σπόγγῳ ἰσθῆαι*.

⁴¹⁾ At man dog ogsaa havde Bogroller (volumina) af Membraner seer man f. Ex. af Ulpian. Dig. 52, 52 (See ovenfor Anm. 5).

⁴²⁾ Epigr. l. 14, 162: Ovidii Metamorphoses in membranis.

Hæc tibi multiplici quæ structa est massa tabella

Carmina Nasonis quinque decemque gerit.

⁴³⁾ ibid. 184.

⁴⁴⁾ ibid. 186.

⁴⁵⁾ ibid. 190: Livius in membranis.

Pellibus exiguis arctatur Livius ingens,

Quem mea non totum bibliotheca capit.

Ligeledes libr. 1, 3:

Qui tecum cupis esse meos ubicumque libellos,

Et comites longæ quæris habere viæ;

Hos eme, quos arctat brevibus membrana tabellis:

Scrinia da magnis, me manus una capit.

⁴⁶⁾ Institut. orat. l. 10, 3, 31: Illa quoque minora non sunt transeunda, scribi optime ceris in quibus facillima est ratio delendi: nisi forte visus infirmior *membranarum* potius usum exiget: quæ ut *juvant aciem*, ita crebra relatione, quoad intinguntur calami, morantur manum, et cogitationis impetum frangunt.

medens man derimod kunde skrive hurtigere paa Bortavlerne, hvor man ikke generedes af at dyppe Pennen. Hvis man kan stole paa Isidorus's Angivelse ⁴⁷⁾ vare Membranerne tidligere gule, hvorimod man først i Rom udfandt at forarbejde dem hvide, hvilket dog just ikke var Dinene tjenligt ⁴⁸⁾.

Uf et af Martials Epigrammer ⁴⁹⁾ see vi, at de undertiden afmalede Forfatterens Portrait paa det første Blad af Bogen. Herved kan man tillige bemærke, at den ældre Plinius omtaler en egen Opfindelse af M. Terentius Varro, hvorved det blev ham muligt i et Bærk at opbevare ikke blot Navnene, men paa en Maade Portraiterne af 700 berømte Mænd, men hans Udtryk ⁵⁰⁾

⁴⁷⁾ Origin. l. 6 cap. 11: *Fiebant autem primum coloris lutei, id est crocci, postea vero Romæ candida membrana reperta sunt, quod apparuit inhabile esse: quod et facile sordescant, aciemque legentium lædant.* Smf. dog F. A. Ebert, zur Handschriftkunde, pag. 26 fig.

⁴⁸⁾ Med en Blystift (*πράγχαφος*, præduetal) slog man Streger til at skrive efter; derfor hos Catullus (22, 7—8): *membrana directa plumbo.*

⁴⁹⁾ libr. 14, 86: *Virgilius in membrana:*

*Quam brevis immensum cepit membrana Maronem,
Ipsius vultus prima tabella gerit.*

Maaskee sigter ogsaa Philosophen Seneca (de tranqu. an. cap. 9), idet han badler det overhaandtagende Bograserie, hertil ved følgende Ord: *ignoscere plane, si e studiorum nimia cupidine oriretur: nunc ista exquisita et cum imaginibus suis descripta sacrorum opera ingeniorum in speciem et cultum parietum comparantur.* Dog er det ogsaa muligt, at han blot sigter til den ovenfor omtalte Skik at have Portraiter af Forfattere i Bibliothekerne.

⁵⁰⁾ Hist. nat. 33, 2: *Imaginum amore flagrasse quondam testes sunt et Atticus ille Ciceronis, edito de his volumine, et M. Varro benignissimo invento, insertis voluminum suorum foecunditati non nominibus tantum septingentorum illustrium,*

ere forresten saa ubestemte, at det ikke let vil være muligt at komme til nogen klar Anskuelse om, hvori denne Opfindelse egentlig har bestaaet.

Efterat have betragtet de øvrige Materialier, som Romerne brugte til at skrive paa, komme vi endelig til at omtale Papiret, som var det billigste, og derfor ogsaa fandt den almindeligste Anvendelse. Dette Papiir forfærdigedes som bekjendt af den i Ægypten og Syrien vorende Papyrusplante ⁵¹⁾, hvorefter det ogsaa fik sit

sed et *aliquo modo* imaginibus, non passus intercidere figuras, aut vetustatem ævi contra homines valere, *inventor muneris* etiam diis invidiosi, quando immortalitatem non solum dedit, verum etiam in omnes terras misit, ut *presentes esse ubique et claudi possent*.

- ⁵¹⁾ Plin. hist. nat. 13, 22: Papyrus nascitur in palustribus Ægypti, aut quiescentibus Nili aquis, ubi evagatæ stagnant, duo cubita non excedente altitudine gurgitum, brachiali radicis obliquæ crassitudine, triangulis lateribus, decem non amplius cubitorum longitudine in gracilitatem fastigatum, thyrsi modo cacumen includens semine nullo, aut usu eius alio, quam floris ad deos coronandos. — Nascitur et in Syria. Hermed kan sammenlignes Isidor. Orig. 6, 10: Chartarum usum primum Ægyptus ministravit, coeptum apud Memphiticam urbem. *Memphis* namque civitas Ægyptiorum, ubi chartæ usus inventus est primum, sicut ait Lucanus: *Conficitur* libula *Memphitis charta papyro*. Dette Sted kan iøvrigt ogsaa tjene til at vise, hvor lidet man kan stole paa Isidors Citater, thi et saadant Vers findes ikke hos Lucan, hvorimod det aabenbart er en Fordrejelse af Lucan. Phars. 4, 136:

Conseritur libula *Memphitis cymba papyro*.

Følgende Vers af Lucan (3, 222):

Nondum *lumineas Memphis contexere liblos*

Noverat,

vilde derimod bedre have kunnet bestyrke Isidors Udsagn, hvis ikke Memphis meget naturligt stod istedet for Ægypten i Almindelighed.

Navn. Efter Varro's hos Plinius ⁵²⁾ opbevarede Vidnesbyrd, var det først fra Alexander den Stores Tid, at man forstod at bearbejde og tilberede denne Plante til Skrivpapir. Men allerede Plinius bemærker selv ⁵³⁾, at der er meget, der synes at stride imod Varro's Mening om Papiret; og vi maa saavel ifølge Herodots ⁵⁴⁾ og andre Oldtids Forfatteres Vidnesbyrd ⁵⁵⁾, som paa Grund af de os levnedes ægyptiske Papyrus-Haandskrifter, antage at Brugen af dette Skrivmateriale har været ældgammel i Ægypten, og at Grækere og andre Nationer have afbenyttet det idetmindste fra Psammetichs Tid (670 f. Chr. F.). Dette Punkt har iøvrigt i den nyeste Tid været Gjenstand for mange Lærdes omfattende Udforskninger og Undersøgelser.

Alf denne Plantes Stilk eller Stamme forstod man at affkrælle Blade ⁵⁶⁾, som man efter Plinius's Beskrivelse ⁵⁷⁾

⁵²⁾ Hist. nat. 13, 21: Prius tamen quam digrediamur ab Ægypto, et papyri natura dicitur, cum chartæ usu maxime humanitas vitæ constet et memoria. Et hanc Alexandri Magni victoria repertum, auctor est M. Varro, condita in Ægypto Alexandria. Antea non fuisse chartarum usum.

⁵³⁾ l. 15, 27: Ingentia exempla contra Varronis sententiam de chartis reperiuntur. Deraf følger naturligtvis ingentunde, at man kunde antage, hvad dog ogsaa Plinius undrer sig høitlig over, at f. Ex. enten Numa Pompilius har skrevet hele Bøger paa Papiir, eller at Sarpedon, medens han opholdt sig for Troja, paa Papiir skrev et Brev hjem.

⁵⁴⁾ Hist. l. 3 cap. 58 (see ovenfor Anm. 38), jml. 2, 92.

⁵⁵⁾ Theophrast. hist. plant. 4, 9.

⁵⁶⁾ Plin. h. n. 15, 23: Præparantur ex eo chartæ, divisu acu in præteenus, sed quam latissimas, *philwas*.

⁵⁷⁾ l. 1.: Texuntur omnes (nemlig alle de forskjellige Sorter Papiir) madente tabula Nili aqua. Turbidus liquor glutinis præbet vicem. Primo supina tabula *scheda* adlinitur longitudine papyri, quæ potuit esse, reseginibus utrinque ampu-

tilberedede ved Hjælp af det plumrede Ribband, og som omtrent havde Størrelse og Figur af et Octav Blad (scheda, plagula); disse sammenlimede senere de saakaldte glutinatores ⁵⁸⁾ over den bredeste Side, saa at de — som man endnu kan see af de i Herculanium fundne Papyrusroller — kom til at ligge omtrent en Fingersbred over hinanden. Saaledes kunde man altsaa, ved bestandig at lime flere Stykker til, danne Rollen saa lang som man vilde. Papiret forstod man paa saa forskjellig Maade at tilberede, at Isidorus ⁵⁹⁾ opregner syv, og den ældre Plinius ⁶⁰⁾ med nogen Ufvigelse endogsaa otte forskellige Sorter, af hvilke dog den sidste blot brugtes til Pakpapiir. Den første og anden Sort vare derimod Opfindelser fra Keiser Augustus's Tid, hvorved det forhen

tatis: transversa postea erates peragit. Premitur deinde prelis, et siccantur sole *plagula*, atque inter se iunguntur, proximarum semper bonitatis diminutione ad deterrimas. Nunquam plures *scapo*, quam vicenæ. Scapus kan altsaa fun uegentlig siges at være en Bog Papiir, da den indeholdt alle de forskjellige Papiirforter.

⁵⁸⁾ Cic. Att. 4, 4 b.

⁵⁹⁾ Origin. l. 6, cap. 10.

⁶⁰⁾ Hist. nat. 15, 25: Hieratica appellabatur antiquitus, religiosi tantum voluminibus dicata, quæ ablutione *Augusti* nomen accepit: sicut secunda *Liviæ*, a coniuge eius. Ita descendit *hieratica* in tertium nomen. Proximum *amphitheatricæ* datum fuerat a confectionis loco. Excepit hanc Romæ *Fannii* sagax officina, tenuatamque curiosa interpolatione principalem fecit e plebeia, et nomen ei dedit. Quæ non esset ita recurata, in suo mansit *amphitheatrica*. Post hanc *Saitica* ab oppido, ubi maxima fertilitas, ex vilioribus ramentis: propiorque etiamnum cortici *Leucotica*, a vicino loco, pondere iam hæc, non bonitate, venalis. Nam *emporetica* inutilis scribendo, involucris chartarum, segestriumque in mercibus usum præbet; ideo a mercatoribus cognominata.

som det fineste blot til hellige Skrifter brugelige hieratica nedfandt til No. 3. Senere udsandt Kejser Claudius endnu en Forbedring ved Papiret, hvorved det blev tykkere og ikke saa let slog igjennem ⁶¹). Bredden af Papiret var forskjellig, og varierede efter Boniteten imellem 13 og 6 Fingersbreder ⁶²). Alle Ujevnheder i Papiret afglattedes med et Fiilsbeen eller en Muslingeskæl ⁶³). Man skrev kun paa den ene Side af Papiret, og Forfatterne brugte i Almindelighed kun een Rolle (volumen) til hver af de Bøger, hvori de inddeelte deres Værker; Ovids Forvandlinger f. Ex. vare affrevne i 15 Volumina ⁶⁴). Dog finder man ogsaa Exempler paa, at Bøger, naar de vare lange, afdeelttes i flere Bogroller ⁶⁵); ligesom de ogsaa i dette Tilfælde stundom skrev paa Rygsiden af Bogrollen (libri opisthographi ⁶⁶). Dette skete imidlertid dog kun

⁶¹) Plin. h. n. 13, 24.

⁶²) Plin. h. n. 13, 24: Magna in latitudine eorum differentia, XIII digitorum optimis: duo detrahuntur hieraticæ. Fanniana denos habet: et uno minus amphitheatrica: pauciores Saitica: nec malleo sufficit: nam emporeticæ brevitatis sex digitos non excedit.

⁶³) Plin. h. n. 13, 23: Scabritia lævigatur dente, conchave. Deraf charta dentata afglattet, udmærket Papiir. Cic. ep. Qv. fr. 2, 13 h. 1.

⁶⁴) Ovid. Trist. 1, 1, 117:

Sunt quoque mutatae ter quinque volumina formæ.

⁶⁵) Plin. Epist. 5, 3, 3: Studiosi tres — nemlig den ældre Plinius's tre Bøger om Rhetoriken, A. Gell. 9, 16, 2 — in sex volumina propter amplitudinem divisi — Exempler paa det omvendte Tilfælde, at et volumen indbefattede flere Bøger, findes dog ogsaa: (Sucton.) de ill. Gramm. cap. 2: Nævii Punicum bellum, quod uno volumine et continenti scriptura expositum, divisit in septem libros. Sml. Ulpian. Dig. 52, 1, 52 § 1.

⁶⁶) Juvenal. Sat. 1, 5-6: summi plena iam margine libri
Scriptus et in tergo.

saare sjelden, og i Almindelighed vel kun af overdreven Sparksomhed ⁶⁷⁾, eller naar Forfatteren første Gang optegnede, hvad der senere skulde reenskrives ⁶⁸⁾. Noget ganske andet var det naturligtvis, at man ofte brugte Rygsiden af værdiløse og ubrugelige Bøger, enten til allehaande Optegnelser eller til Skrivebøger for Børn ⁶⁹⁾. Ogsaa havde man Papiir, der var saaledes tilberedt, at man kunde udlette, hvad der var skrevet derpaa (*charta deleticia* ⁷⁰⁾), og atter bruge det (*libri palimpsesti* ⁷¹⁾); dog ikke godt uden til egne Optegnelser.

Man seer af de i Herkulanum opbevarede gamle Manuscripter, at Romerne have brugt at afdele Røllerne

67) Martial. Epigr. 8, 62:

Scribit in aversa Picens epigrammata charta;
Et dolet, averso quod facit illa deo.

68) Plin. epp. 5, 5, 17: Electorum commentarios centum sexaginta mihi reliquit, *opisthographos* quidem et minutissime scriptos: qua ratione multiplicatur numerus. Af de i Herkulanum fundne Haandskrifter ere ingen beskrevne paa begge Sider. Winckelmanns Werke, 2 B., pag. 117.

69) Martial. Epigr. 4, 86, 9—11. (Ad librum)
ad salariorum

Curras serinia protinus licbit,
Inversa pueris arande charta.

70) Ulpian. Dig. 37, 11, 4: *Chartæ* appellatio et ad novam chartam refertur, et ad *deleticiam*; proinde et si in *opisthographo* quis testatus sit, hinc peti potest honorum possessio.

71) Cic. Epp. ad Fam. 7, 18, 2: Nam quod in *palimpsesto*, laudo equidem parsimoniam. Sed miror, quid in illa *chartula* fuerit, quod *delere* malueris, quam hæc non scribere. Catull. earm. 22, 5:

Idemque longe plurimos facit versus;
Puto esse ego illi millia aut decem, aut plura
Perscripta: nec sic, ut fit, in *palimpsesto*
Relata; chartæ regię, novi libri.

i Colonner langs med Papirets Bredde⁷²⁾; hvilke Colonner altsaa nærmest vilde svare til Spalterne i en Avis. Enhver af disse Colonner har — efter Winkelmans Beskrivelse — en saadan Bredde, som er tilstrækkelig for et serifodet græsk Vers (4—5 Tommer)⁷³⁾. Imellem Colonnerne er en Plads af omtrent en Tomme, hvor der ere dragne Linier, som nu ere hvidagtige, men formodentlig oprindelig have været røde. Af Svetonius⁷⁴⁾ erfare vi ogsaa at Julius Cæsar først har afdeelt de Breve, han skrev til det romerske Senat paa lignende Maade (ad formam libri memorialis), da Consuler og Hørførere tidligere skrev tværs over Rollen, altsaa uden Afdeling i Pagina. Imidlertid have neppe alle Bøger, selv efter den Tid, havt denne Indretning. Martial taler nemlig om⁷⁵⁾ at Bøger, naar de bleve gamle bleve slidte og tilsmudsede af Sagen; hvilket Salmasius uden Tvivl har forklaret paa den ene rigtige Maade⁷⁶⁾ derved, at de

72) Winkelmans Werke herausgeg. v. C. F. Fernow. 2ter B. pag. 118. 255.

73) Af de i Herkulanum fundne Bogroller indeholdt en 39, en anden 38 Colonner, der hver bestod af 40—44 Linier. Winkelmann d. a. St.

74) vit. Jul. Cæsar. cap. 36: *Epistolæ quoque eius ad Senatum exstant, quas primus videtur ad paginas et formam memorialis libelli convertisse, quum antea consules et duces nonnisi transversa charta scriptas mitterent.*

75) Epigr. l. 10, 93, 5—6:

Ut rosa delectat, metitur quæ pollice primo:

Sic nova, nec mento sordida charta iuvat.

Ligeledes ep. 1, 67, 8:

Quæ trita duro non inhorruit mento.

76) En anden Forklaringemaade, hvorefter det skulde være Folgen af at Romerne plejede at ytre deres Velbehag og Tilfredshed med Bøgerne ved at kysse dem, (sml. Martial. Ep. 1, 4, 7: Dum basia captas), kan jeg ikke billige.

Gamle plejede, naar de læste en Bog (vo'umen) at lægge den uoprullede Deel af samme under Sagen, medens de holdt med begge Hænder paa den oprullede Deel, hvori de læste. Dette bekræftes ogsaa ved et Epigram i den græske Anthologie ⁷⁷⁾, hvori Strato uetop siger, at en Dreng under Læsningen trykker Bogen, som han lægger under Sagen. Men nu er det aabenbart, at de saaledes i Colonner afdeelte Bøger ikke kunde læses paa denne Maade, eftersom Skriften derved vilde komme til at staae paatvers, da Romerne, som bekjendt, skrev fra Venstre til Højre ⁷⁸⁾.

Naar Bogen var skreven tilende paalimedes paa det sidste Blad (scheda) og i lige Længde med samme, en Stok eller et Rør, hvorom man sammenrullede Bogen. Dette Rør kaldtes *umbilicus* ⁷⁹⁾, fordi det udgjorde Midten af Bogen, naar den var rullet sammen, og

⁷⁷⁾ 12, 203: *Εὐτυχές, οὐ φθονέω, βιβλίδιον, ἢ ἴα σ' ἀναγνοῦς
Παῖς τις ἀναθλίβει, πρὸς τὰ γένηια τίθει.*

⁷⁸⁾ Quint. Inst. or. 1, 1, 54 (Talen et her om at lære Born at læse): *Nam prospicere in dextrum (quod omnes præcipiunt) & providere, non rationis modo, sed usus quoque est: quoniam sequentia intuenti, priora dicenda sunt, o. s. v.*

⁷⁹⁾ Martial. Ep. 2, 6, 11. C. Valer. Catull. 22, 7. Som en Følge heraf betyder *ad umbilicum venire* at blive færdig, at komme til Ende med. Martial. Epigr. 4, 90, 1—5:

Ohe iam satis est, ohe libelle:

Jam pervenimus usque ad umbilicos:

Tu procedere adhuc, et ire quæris:

Nec summa potes in scheda teneri.

Sic tanquam tibi res peracta non sit o. s. v.

Horat. Epod. 14, 6—8:

Deus nam me vetat

Inceptos, olim promissum carmen iambos

Ad umbilicum adducere.

Emf. Sidon. Apoll. libr. 8 ep. 16.

bemaledes til Pynt med forskjellige Farver ⁸⁰⁾. Paa dets Ender satte man i Almindelighed et Par Elphenbeens eller hvidmalede Knapper (*cornua*) ⁸¹⁾, der altsaa ragede ud over Bogens Endestykker. Winkelmann antager ⁸²⁾, at der har været limet et saadant Rør (*umbilicus*) baade til Begyndelsen og Enden af enhver Bog; men dette maa nok højstigen betvivles, eftersom det hverken bestyrkes af de i Herculanium fundne Bogroller — og Røret selv kunde dog ikke saa let være bleven fortæret af Tiden — eller ved Malerier fra Oldtiden; og den Omstændighed at *umbilicus* oftest nævnes i Pluralis ⁸³⁾, kan ikke berettiggelsesvis os til denne Formodning, eftersom det med Bestemthed kan paavises, at der paa flere Steder, hvor dette er Til-

⁸⁰⁾ Martial. Epigr. 3, 2, 8—9 :

Et frontis gemino decens honore

Pictis luxuricris umbilicis.

Ligeledes 5, 6, 13 : *Nigris pagina crevit umbilicis.*

Sml. nedenfor Anm. 83.

⁸¹⁾ Alb. Tib. carm. 5, 1, 13 :

Atque inter geminas pingantur cornua frontes.

P. Ovid. Nas. Trist. l. 1, 1, 8 :

Candida nec nigra cornua fronte geras.

Undertiden staaer *cornua* ganske synonymt med *umbilicus*, der paa Grund af Quantiteten ikke kan faae Plads i et Hexameter eller Pentameter, og derfor altsaa ikke findes hos Ovidius eller Tibullus, hvorofte disse end omtale Bøgerens Indretning, Udstyrelse og Pynt. s. Gr. Martial. Epigr. 11. 107 :

Explicitum nobis usque ad sua cornua librum,

Et quasi perlectum, Septiciane, refers.

⁸²⁾ Winkelmann. Werke. 2 B. pag. 105.

⁸³⁾ Martial. Ep. 1, 67 11 : *umbilicis cultus (liber).* Ligeledes 8, 61, 4 : *umbilicis decorus.* Sml. P. Papin. Stat. Silv. l. 4, 9, 7 sq. :

Noster (libellus) purpureus novusque charta,

Et binis decoratus umbilicis

Præter me, mihi constitit decussis.

fældet, ikke kan være Tale om Ror ved begge Gnder af Rollen ⁸⁴). Ligeledes strider saavel Lucians ⁸⁵) som Porphyrios ⁸⁶) Vidnesbyrd herimod. Selve Endestykkerne af den sammenrullede Bog kaldte man frontes; dem beskjar man, og afpolerede og glattede dem med Pimpsteen ⁸⁷).

Ryggsiden, eller maaskee blot Endestykkerne (frontes) ⁸⁸) af de Boger, man vilde vise en særdeles Omhu for, farvede man med Safran eller den kostbare Cedervolie ⁸⁹) for at beskytte dem mod Mol og Bogorme ⁹⁰).

⁸⁴) s. Gr. Martial. Epigr. 4, 90, 2 (see Anm. 79).

⁸⁵) Πρὸς ἀπαιδευτ. cap. 7: 'Ὅποταν τὸ μὲν βιβλίον ἐν τῇ χειρὶ ἔχῃς πάγκαλον, πορφυρᾶν μὲν ἔχον τὴν διφθέραν, χρυσοῦν δὲ τὸν ὀμφαλόν.

⁸⁶) Sil Horat. Epod. 14, 8: ad umbilicum adducere pro finire et consummare, quia in fine libri umbilici ex ligno aut osse solent poni.

⁸⁷) Martial. Epigr. 1, 67, 9 sq.:

Mutare dominum non potest liber notus;
Sed *pumicata* fronte si quis est nondum,
Nec umbilicis cultus atque membrana:
Mercare tales adeo, nec sciet quisquam.

Ligeledes 1, 118, 16: *pumice rasum.* 3, 72, 1:

Nondum murice cultus, *asperoque*
Morsu pumicis aridi politus.

Emf. Horat. Epist. 1, 20, 2. C. Valer. Catull. 1, 1.

Quoi dono lepidum novum libellum,
Arida modo pumice expoliturum?

Emf. 22, 8: *pumice omnia æquata.* Plin. h. n. 36, 42: ii *pumices*, qui sunt in usu corporum lævigandorum fæminis, iam quidem et viris, atque (ut ait Catullus) *libris*, laudatissimi sunt in Melo, Nisyro et Acoliis insulis. Probatio in candore minimoque pondere, et ut quam maxime spongiosi *aridique* sint, ac teri faciles, nec arenosi in fricando. Ovid. Trist. 1, 1, 11: Nec *fragili* geminæ poliantur *pumice frontes.*

Emf. Tibull. 3, 1, 10. Propert. 3, 1, 8,

⁸⁸) Acr. til Horat. Epist. 2, 3, 532: unctis in *circuitu* chartis.

⁸⁹) Lucian. adv. indoct. cap. 16: Καὶ ἀλείφεις τῷ χρύκῳ καὶ τῇ κέδρω. Ovid. Trist. 3, 1, 13:

At Boger fortjene at farves med Cederolie betyder altsaa det samme som, at de ere værdige til at opbevares ⁹¹).

For ikke at forkrolles eller rives itu, bevaredes den sammenrullede Bog i Almindelighed, og vel navnlig i Bibliothekerne, i et Omslag eller Hylster af Pergament (*membrana*, *διφθέρα*), der gjerne var farvet purpurrodt ⁹²). Til samme Djemed tjente ogsaa et Træfoueral (*manuale*) ⁹³), naar man gif med Boger i Fligen af Togaen (*sinus*). Ogsaa opbevaredes Bøgerne, og det

Quod neque sum *cedro flavus*, nec gumice lævis.

Figelædes 1, 1, 7: nec cedro charta notetur. Martial. 5, 2, 7: Cedro nunc licet ambules perunctus. Sml. 8, 61, 4. Juvenal. Sat. 7, 25.

- ⁹⁰) Porphyr. til Horat. Epist. 2, 5, 552: libri enim, qui aut *cedro inlinuntur*, aut arca cupressina inclusi sunt, a tincis non vexantur. Sml. Plin. h. n. 15, 27: Libros *citratos* fuisse: propterea arbitrarer *tincas* non tetigisse. Figelædes 16, cap. 59: Cedri oleo peruncta materies nec tincam, nec cariem sentit. Vitruv. 2, 9: Quemadmodum ex cupressu et ex pinu resina, sic ex *cedro* oleum, quod cedrium dicitur, nascitur, quo reliquæ res quum sint unctæ, uti etiam libri, a tincis & a carie non læduntur.

- ⁹¹) Horat. l. 1. : At hæc animos ærugo et cura peculi
Quum semel imbuerit, speramus carmina fingi
Posse *linenda cedro* et levi servanda cupresso?
Sml. Pers. sat. 1, 42: *cedro digna* locutus.

- ⁹²) Tibull. Eleg. 3, 1, 9: *Lutea* sed niveum involvat *membrana* libellum. Martial. Ep. 1, 67, 11. Lucian. adv. indoct. cap. 7 (Ann. 85) § 16. Ovid. Trist. l. 1, 1, 5:

Nec te *purpureo* velent vaccinia fuco.

Martial. Ep. 1, 113, 16: *purpuraque* cultum. 5, 2 10: et te *purpura* delicata velet. 5, 6, 14. 8, 72, 1 (*murice cultus*). 10, 93, 4: Carmina, *purpurea* sed modo suta togâ. 11, 1, 1—2:

Quo tu, quo liber otiose tendis,

Cultus *Sindone* non quotidiana?

- ⁹³) Martial. Ep. libr. 14, 36: *Manuale*.
Ne toga barbatus faciat, vel pænula libros,
Hæc abies chartis tempora longa dabit.

selv i Bibliothekerne ⁹⁴) i runde Bogæfter (capsæ, ἀποθή-
και) ⁹⁵), hvis Størrelse og Form naturligvis var af-
passet efter Bogerne. Endelig havde man større runde
Bogkasser (scrinia) ⁹⁶), hvori flere Bøger kunde opbevares,
og som i Almindelighed brugtes, naar man om Morgenen
ønskede at studere paa Sengen ⁹⁷).

Endnu staaer med Hensyn til Bogernes Udstyrelse
et Punkt tilbage at omtale, nemlig Titelen (titulus,
index). Denne stod som Overskrift ved Begyndelsen
af Bogen ⁹⁸), og, som vi see af de i Herculanium

⁹⁴) Horat. Sat. 1, 4, 21—22.

⁹⁵) Horat. Epist. 2, 1, 267. Satir. 1, 10, 65. Cic. Divin. in
Cæc. 16, 51. Lucian. adv. indoct. cap. 5. Bogæfterne for-
færdigede man af Cypressetræ, dels for dets Letheds Skyld
dels fordi det beskyttede mod Møl og Bogorme. Horat. Epist.
2, 5, 332 og Acro og Porphyrr. sammesteds.

⁹⁶) Martial. Epigr. 1, 5, 4: *Scrinia* da magnis (tabellis) me
manus una capit. Tilsvarende 1, 4, 2. 1, 67, 6. Ovid. Trist.
1. 1, 1, 106:

Cum tamen in nostrum fueris penetrare receptus, (Liber)
Contigerisque tuam *scrinia* curva domum, o. s. v.

Martial. Epigr. 14, 57: *Scrinium*.

Constrictos nisi das mihi libellos,

Admittam tineas, trucesque blattas.

⁹⁷) Horat. Epist. 2, 1, 112 (pag. 26 Anm. 2). Plin. epp. 5, 5, 5:
*Visus est sibi per nocturnam quietem iacere in lectulo suo
compositus in habitum studentis, habere ante se scrinium ita
ut solebat: mox imaginatus est venisse Neronem, in toro rese-
disse, promississe primum librum, quem de velleribus eius
ederat, cumque ad extremum revolvisse, idem in secundo
ac tertio fecisse.*

⁹⁸) Ovid. Epp. ox Ponto 4, 15, 7:

Ipse quoque ut chartæ titulum de fronte revellas.

Tilsvarende Trist. 1, 1, 109—10:

Cetera turba palam titulos ostendet apertos,

Et sua detecta nomina fronte geret.

fundne Papyrusroller ⁹⁹⁾ ogsaa ofte ved Slutningen af samme. Men disse Titler vare endnu ikke tilstrækkelige i Bibliothekerne, da man jo ellers, for der at finde en eller anden Bog, maatte fremtage hver enkelt Bog, tage den ud af sin Capsel (capsa) eller Hylster (membrana), og begynde at lukke den op (evolvere), hvilket naturligviis vilde blive en altfor besværlig Fremgangsmaade. Det var derfor en saare naturlig og simpel Maade, at afhjælpe denne Ulempe paa, at man vedhængte enhver Rolle en lille Seddel (index) ¹⁰⁰⁾, hvorpaa Titelen var opskreven, og som kunde hænge ud ved Enden af Rollen, og maaskee var fastgjort til en af de ovenfor omtalte Dupper eller Knapper (cornua) ¹⁰¹⁾. Rigtigheden heraf bestrykes ved de Herculaniske Manerier ¹⁰²⁾, andet Beviis kan neppe skaffes tilveje; thi hvor ofte endogsaa denne Titel nævnes hos de gamle Forfattere, saa seer det dog saa kort og skjodesløst, at man ikke lettelig deraf kan faae nogen tydelig Forklaring om Sammenhængen. Derimod seer man, at Titelen skreves derpaa med en skarlagensrød Farve (coecum) ¹⁰³⁾, eller Minie (minium) ¹⁰⁴⁾.

Blæffet (atramentum librarium, s. scriptorium), som Romerne brugte, tilberededes, som man seer af *Pli-*

⁹⁹⁾ Winckelm. Werke. 2 B. pag. 120.

¹⁰⁰⁾ Cic. Epp. ad Attic. 4, 4 b, 1: iisque (librariolis) imperes, ut sumant membranulam, ex qua indices fiant, quos vos, Græci, ut opinor, *σιλλύβους* appellatis.

¹⁰¹⁾ Winckelm. Werke. 2 B. pag. 104.

¹⁰²⁾ Sammensteds pag. 255. 242.

¹⁰³⁾ Martial. Epigr. 5, 2, 11: *Cocco rubeat superbus index.*

¹⁰⁴⁾ Ovid. Trist. 1, 1, 7:

Nec titulus minio, nec cedro charta notetur.

nus's ¹⁰⁵) og Vitruvius's ¹⁰⁶) overeensstemmende Beskrivelser af Soed (fuligo) og Gummi. Ved at give det en Tilfætning af Malurt (absinthium) beskyttede man Bogerne imod Mूस ¹⁰⁷). Dette Blæk var tykkere end vort; ved at holde de herculauske Haandskrifter op imod Dagen kan man, efter Winckelmanns Forsikring ¹⁰⁸) tydelig see, at Bogstaverne ere ophøjede. Af en Yttring af Persius ¹⁰⁹), der rigtignok synes at bestyrkes ved en lignende af Plinius ¹¹⁰), har man sluttet, at Romerne ogsaa tilberedede Blæk af den sorte Vædske, Blæksprutten (sepia) giver fra sig. Dette er imidlertid uden Tvivl urigtigt, eftersom ikke blot Scholiasten til Persius ¹¹¹), men ogsaa den ældre Plinius ¹¹²) ligefrem benægte det.

¹⁰⁵) Efterat han (h. n. 33, 25) har beskrevet flere Maader, paa hvilke den sorte Farve i Almindelighed (atramentum) tilberedes, tilføjer han: *Adulteratur fornacum balinearumque fuligine, quo ad volumina scribenda utantur.* Lidt efter tilføjer han: *Omne autem atramentum Sole perleitur, librarium gummi, tectorium glutino admixto.* Isidor (Orig. 19, 17) taler blot om den sorte Farve i Almindelighed, og har aabenbar benyttet det anførte Sted af den ældre Plinius

¹⁰⁶) De architect. 7, 10, 2: *In fornace resina collocatur: hanc autem ignis potestas urendo cogit emittere per nares intra Laconicum fuliginem, quæ circa parietem et cameræ curvaturam adhærescit: inde collecta partim componitur ex gummi subacta ad usum atramenti librarii; reliqua tectores glutinum admiscentes in parietibus utuntur.*

¹⁰⁷) Plin. h. n. 27, 28: *Atramentum librarium ex diluto eius (absinthii) temperatum, litteras a musculis tuetur.*

¹⁰⁸) Winckelm. Werke. 2 B. pag. 120. 236.

¹⁰⁹) Sat. 5, 12—15:

*Tunc queritur crassus calamo quod pendeat humor,
Nigra quod infusa vaneat sepia lympha.*

¹¹⁰) Epist. 4, 74: *Notasque furvæ sepia.*

¹¹¹) l. l. *Sepiam pro atramento a colore posuit, quamvis non ex ea, ut Afri, sed ex fuligine ceteri conficiant atramentum.*

¹¹²) h. n. l. l. *Fit (atramentum) et e tædis ligo combusto, tritis-*

At de brugte røde Farver (minium og coceum) til at skrive Bogtitler med, have vi allerede omtalt. Ligeledes brugte de ogsaa rubrica, der tilberededes af en Jordart især fra Lemnos ¹¹³), navnlig til Overskrifter over Love ¹¹⁴). I Rejsertiden see vi af C. Svetonius ¹¹⁵) at de undertiden skrev med gyldne Bogstaver. De senere byzantinske Rejsere brugte en kostbar purpurrod Farve (*κιννάβαρις*) til Underskrifter, og det blev ved et Rescript af Keiser Leo (fra Maret 470), der findes i Justinianus's Lovbog ¹¹⁶) forbudt enhver Anden at benytte sig heraf.

que in mortario carbonibus. Mira in hoc *sepiarum* natura : sed ex his non fit. Ærtmod strider iffe 9, 43 : *Sepiarum generis mares varii et nigriores, constantiæque maioris. Percussæ tridente feminæ auxiliantur : at femina icto mare fugit. Ambo autem, ubi sensere se apprehendi, effuso atramento* (d. e. en sort Vædske), *quod pro sanguine his est, infuscata aqua absconduntur.* Eml. Cic. de nat. deorr. 2, 50, 128 : *atramenti effusione sepiæ (se tutantur).*

¹¹³) Plin. h. n. 33, 12 sq.

¹¹⁴) Pers. sat. 5, 89—90 :

Car mihi non liceat, iussit quodennque voluntas,
Excepto, si quid Masuri rubrica vetavit?

Eml. Juvenal. Sat. 14, 192—3 : *perlege rubras
Majorum leges.*

Quintil. inst. or. 12, 3, 11 : *alii se ad album ac rubricas transtulerunt, et formularii, vel, ut Cicero ait, leguleii quidem esse maluerunt etc. Sidon. Apollin. Epist. libr. 7, 12 : pristinae titulorum rubricæ (deraf Rubrik).*

¹¹⁵) v. Neron. cap. 10 : *Recitavit et carmina, non modo domi, sed et in theatro, tanta universorum lælitia, ut ob recitationem supplicatio decreta sit, eaque pars carminum aureis litteris Jovi Capitolino dicata,*

¹¹⁶) Cod. 1. Tit. 25, 6 : *Sacri affatus, quoscunque nostræ mansuetudinis in quacunque parte paginarum scripserit auctoritas, non alio vultu penitus aut colore, nisi purpurea tantummodo scriptione lustrentur, scilicet ut coctimuricis et triti conchylü ardore signentur; eaque tantummodo fas sit proferri vel dici rescripta in quibuscunque iudiciis, quæ in chartis sive mem-*

Endelig see vi af Ovidius ¹¹⁷⁾ og Ausonius ¹¹⁸⁾, at Romerne ogsaa kjendte hvad man i nyere Tider har kaldt sympathetisk Blæk, endskjondt de kun anvendte naturlige Stoffer dertil, og endnu ikke forstode at præparere saadanne Substantser, som, anvendte, til Skrift, først ved en eller anden kunstig Behandling træde frem for Digt. Ogsaa omtaler N. Gellius ¹¹⁹⁾, Ausonius ¹²⁰⁾ og navnlig *Vneas Tacticus* ¹²¹⁾ flere hemmelige Skrivemaader. Den lakedæmoniske *στυτάλη*, er bekjendt ¹²²⁾.

branis subnotatio nostræ subscriptionis impresserit. Hanc autem sacri *encausti* confectionem *nulli sit licitum aut concessum habere, aut quærere, aut a quoquam sperare, eo videlicet, qui hoc aggressus fuerit tyrannico spiritu, post proscriptionem honorum omnium capitali non immerito poena plectendo.* Saaledes var altsaa Cancellistilen i Mæret 470.

¹¹⁷⁾ Art. amator. 5, 627 sqq.:

Tuta quoque est, fallitque oculos e lacte recenti

Littera: carbonis pulvere tange; leges.

Fallet et *humiduli* quæ fiet *acumine lini*,

Et feret occultas pura tabella notas.

¹¹⁸⁾ Epist. 25, 21:

Lacte incide notas: areseens charta tenebit

Semper in adspicias: prodentur scripta favillis.

¹¹⁹⁾ N. A. libr. 17 cap. 9. Sml. Herodot. 7, 259. Justin. 2, 10. Oros. 2, 9

¹²⁰⁾ Epist. 25, 28:

Innumeras possum celandi ostendere formas,

Et claudestinas veterum reserare loquelas.

¹²¹⁾ de obsid. tol. cap. 31.

¹²²⁾ Auson. epp. 25, 23:

Vel Lacedæmoniam *scytalen* imitare, libelli

Segmina Pergamei tereti circumdata ligno

Perpetuo inscribens versu; qui deinde solutus

Non respondentem sparso dabit ordine formas,

Donec consimilis liqui replicetur in orbem.

Sml. Gell. N. A. l. 17, 9, 6-16.

¹²³⁾ Sueton. v. Jul. Cæs. cap. 56: Exstant et ad Ciceronem, item ad familiares (epistolæ), domesticis de rebus: in quibus si

Julius Cæsar ombyttede Bogstaverne, naar han vilde skrive saaledes at Ingen uden Bedkommende kunde læse det, og brugte bestandig det fjerde Bogstav efter det, han skulde bruge, altsaa d for a, e for b o. s. v. ¹²³). I samme Hensigt brugte Augustus det efterfølgende, altsaa b for a, c for b o. s. v. ¹²⁴).

Til Skrivepenne brugte de et eget Slags Rør (*calamus*) ¹²⁵), som de især fik fra Ægypten, Gnidus og Lille = Asien ¹²⁶). Man tilskjær dem med *scalpium librarium* ¹²⁷), og gjemte dem i *theca calamaria* ¹²⁸).

qua occultius perferenda erant, per notas scripsit, id est, sic structo literarum ordine, ut nullum verbum effici posset: qua si quis investigare et persequi vellet: quartam elementorum litteram, id est, d pro a et perinde reliquas, commutat. Sml. Dio Cass. l. 40, cap. 9. A. Gell. 17, 9, 1—5.

¹²⁴) Sueton. v. Octav. cap. 38: Quoties autem per notas scribit, b pro a, c pro b, ac deinceps eodem ratione sequentes litteras ponit pro x autem a a. Sml. Dio Cass. l. 31 cap. 3.

¹²⁵) Cic. Epp. ad Qv. fr. 2, 15 b. 1: hoc facio semper, ut quicumque *calamus* in manus meas venerit, eo sic utar, tantumquam bono.

¹²⁶) Plin. h. n. 16, 64: Chartisque serviunt *calami*, Ægyptii maxime, cognatione quadam papyri. Probatiores tamen *Gnidii*, et qui in Asia circa Anaiticum lacum nascuntur. Nostratibus fungosior subest natura, cartilagine bibula, que cavo corpore intus, superne tenui inarescit ligno: fissilis præacuta semper acie, *geniculata*. Sml. Martial. Epigr. 14, 38:

Fascēs calamorum.

Dat chartis habiles calamos *Memphitica* tellus.

¹²⁷) Tacit. Annal. 3, 3: petito per *speciem studiorum scalpri*, *levem* ictum venis intulit. Sml. Sueton. v. Vitell. cap. 2.

¹²⁸) Martial. Epigr. l. 14, 19: *Theca calamaria*

Sortitus *thecam*, calamis armare memento:

Cetera nos dedimus, tu leviora para.

Efterretninger

om

Randers lærde Skole

for

Skoleaaret 1te Octbr. 1839 — 30te Septbr. 1840.

af

B. Borgen,

Skolens Rector.

Kjøbenhavn.

Trykt hos Andreas Seidelin,

Hof- og Universitets-Bogtrykker.

Frequentsen i Randers lærde Skole udgjorde i Slutningen af forrige Skoleaar et Antal af 47 Disciple. Af disse bleve tvende: Loreng Johannes Levinson og Rudolph Schøning, dimitterede til Universitet, og bestode ved Examen Artium saaledes som nedenstaaende Characterliste udviser. Paa denne Liste ere tillige Examen's Charactererne anførte for Student Eduard Deodatus Kühnel, som efter foreløbigt Tentamen blev af denne Skoles Rector dimitteret som Privatist. (See Skolesterr. 1838—1839, Pag. 8.)

Candidaterne.	Udarbeid. i Modersmaalet.	Latin.	Latin'sk Stil.	Græsk.	Hebraisk.	Religion.
Levinson . . .	laud.	l. p. c.	laud.	l. p. c.	l. p. c.	laud.
Schøning . .	laud.	h. ill.	n. cont.	h. ill.	* laud.	laud.
Kühnel . . .	h. ill.	laud.	laud.	laud.	laud.	laud.

Candidaterne.	Geographie.	Historie.	Arithmetik.	Geometrie.	Tydt.	Fransk.	Hovedcharacter.
Levinson . . .	l. p. c.	l. p. c.	laud.	laud.	laud.	laud.	laud.
Schøning . .	laud.	laud.	l. p. c.	l. p. c.	laud.	h. ill.	h. ill.
Kühnel . . .	laud.	laud.	laud.	h. ill.	laud.	laud.	laud.

Ved Begyndelsen af indeværende Skoleaar bleve følgende Disciple indsatte i Skolen:

1. Gerhard Christian Schøning, en Søn af Major v. Schøning i Kjøbenhavn.
2. Reinhard Christian With, en Søn af Justitsraad, Herredsfoged With i Daugaard ved Horsens.
3. Carl Eduard With, Broder til No. 2.
4. Jørgen Christopher Høbe, en Søn af afdøde Pastor Høbe, i Haring ved Thisted.
5. Christian Ehrenfried Lund, en Søn af Pastor Lund i Østertørslev ved Randers.
6. Jørgen Scheel, en Søn af Brev Scheel til Stamhuset Gammel Estrup.
7. Eduard Sidenius, en Søn af Seminarieforsøger, Pastor Sidenius i Lyngby.
8. Carl Jacob Sørensen, en Søn af Consul, Kjøbmand Sørensen i Sobro.
9. Jens Bloch Aagaard, en Søn af Pastor Aagaard i Skive.
10. Søren Eschildsen, en Søn af afdøde Pastor Eschildsen paa Mør ved Horsens.
11. Henrik Matthæus Gøgsche, en Søn af Pastor Gøgsche i Vestervelling ved Randers.
12. Tycho Frederik Andreas Zonnens, en Søn af Nitmester v. Zonnens i Randers.
13. Gottfried Preyß, en Søn af Kjøbmand Preyß i Randers.
14. Ludvig With, Broder til No. 2 og 3.

Endvidere optoges ved andet Halvaars Begyndelse:

15. Jesper Jespersen Bahnsen, en Søn af Proprietair Bahnsen paa Taarupgaard ved Viborg.

16. Niels Bruun, en Søn af Pastor Bruun i Bjerregrav ved Randers.
17. Andreas Ingerslev, en Søn af afdøde Soldbetjent, Lieutenant Ingerslev i Aalborg.
18. Christian Ditlef Lüttichau, en Søn af Kammerjunker, Capitain v. Lüttichau i Randers.
19. Axel Harald Steinthal, en Søn af Proprietair Steinthal paa Kys ved Ribe.
20. Thomas Frederik Westenholz Steinthal, Broder til No. 19.

Men i Løbet af Skoleaaret ere, af forskjellige Grunde, følgende 5 Disciple udgaede af Skolen:

1. Peter Severin Hjardemaal af 4de Cl., 2. Rudolph Matthiesen Jensen og 3. Ulrik Vilhelm Theodor Esmann af 3die Cl., 4. Georg Carl Olsen af 2den Cl., 5. Gottfried Preyß af 1ste Cl.

Skolen har saaledes i dette Dieblig et Antal af 60 Disciple, hvilke efter den sidst afholdte Censur indtage følgende Orden i de forskjellige Classer:

IV Klasse:

1. M. G. G. Steenstrup, 2. A. M. A. Kühnel, 3. O. A. Sougaard, 4. C. M. Schou, 5. J. Kjellerup, 6. J. C. Snog, 7. C. Preeßmann, 8. S. E. Ramus, 9. S. E. Mænestad, 10. P. S. Blicher, 11. J. C. Kulsgaard, 12. P. W. Jessen, 13. S. W. Tødskou, 14. J. M. P. Kragh, 15. G. C. Schöning.

III Klasse:

1. J. C. Sondershausen, 2. L. P. Blichert, 3. J. C. Lund, 4. J. Sidenius, 5. A. Carstensen, 6. D. C. Blicher, 7. K. J. Kirkebjerg, 8. U. C. Ludvigsen, 9. G.

Abel, 10. S. Veckelmann, 11. J. Bruun, 12. D. Th. Plesner, 13. C. E. With, 14. C. F. Lorengen, 15. R. C. With, 16. A. Holm.

II Klasse.

1. R. Th. Hoff, 2. J. J. Bahnson, 3. R. Windfeld, 4. C. E. Lund, 5. E. Sidenius, 6. J. C. Hobe, 7. W. Bruun, 8. J. L. Ludvigsen, 9. S. Ph. Gøgsche, 10. W. M. Ussing, 11. S. A. Kirketerp, 12. C. J. Sørensen, 13. E. C. J. Ramus, 14. Th. A. Gliemann, 15. Th. E. J. Bøggild, 16. S. C. Elmenhoff, 17. J. Scheel.

I Klasse.

1. A. Ingerslev, 2. J. B. Aagaard, 3. B. Isaacsen, 4. W. Bruun, 5. L. With, 6. A. S. Steinthal, 7. Th. F. W. Steinthal, 8. S. Eschildsen, 9. T. F. A. Sonnens, 10. A. J. Elmenhoff, 11. C. D. Lüttichau, 12. S. M. Gøgsche.

Den offentlige Translocation, som foretoges Mandagen den 30te Septbr., bivaanedes af en ret talrig Forsamling saavel fra Byen som fra Omegnen. De Ord, som ved denne Leilighed bleve talte, meddeles her:

Da vi for et Aar siden vare hidkomne til dette Sted i det samme Diemed, som atter idag har forenet os til fælleds Betragtning, skiltes vi fra hverandre, Fædre og Børn, Lærere og Disciple, med en Bøn om Held og Velsignelse over dem, som her skulde blive tilsammen, at arbejde i den Tjeneste, hvortil vi ere beskikkede; og, i Sandhed, vi vidste heller ikke, hvorledes et Menneske skulde gaae hen til sit Livs vigtigste Gjerning, uden i Guds Navn, uden med et Sind, der er opfyldt af Tak

og Tilbedelse til ham, der aldrig lod sig selv uden Vidnesbyrd, et Sind, der samler sig i stille Von til ham, i hvem vi leve, ere og røres, og uden hvem vi Intet formaae eller vide. — Er det da skeet saaledes som vi bade, og har der i det henrundne Aar været Betsignelse over vor Gjerning? thi dette Spørgsmaal har vel i mangt et Dieblif under vor daglige Syssel bevæget sig i vort Sind; men i sin fulde Betydning og med al sin Styrke maa det dog komme os imøde i denne Time, der ligesom er en Regnskabens Stund, i hvilken det er gavnligt, at vi Alle, baade de Ældre og de Yngre, standse med Alvor og prøve os selv, om vi saaledes vandrede frem ad Veien, at vi nu kunne fortsætte den med Haab og Fortrosthing. Det er os selv, vi skulle prøve; thi vel vide vi, at alle gode Gaver komme heroven fra; men vi vide det ogsaa, at det er os, der skulle erkjende dem og modtage dem og bruge dem retteligen, dersom de i Sandhed skulle blive os ~~til~~ Betsignelse; og naar vi derfor have forelagt os det Spørgsmaal, hvilket vi nævned, da ville vi uden Tvivl rettest besvare det saaledes, at vi først føre det klart ind i vor Bevidsthed, hvad vi have at agte paa, for at der kan være Held og Lykke med Arbeidet i Skolen. Vistnok ville de Ord, med hvilke jeg skal stræbe at udføre denne Betragtning, ikke være meget forskjellige fra dem, der mangen en Gang, og selv fra dette Sted, ere hørte, naar Talen om Ungdommens Dannelse var Gjenstand for Medborgeres haddrende Opmærksomhed; men det var heller ikke til nye og usædvanlige Betragtninger vi vilde indbyde vor Skoles Belyndere; vi vilde kun fremtage nogle af de gamle Sandheder, og paaany føre os dem til Hjerte, for at vi derved endmere kunde styrkes til den Gjerning, vi have at udføre.

Altsaa: hvorledes skulle vi arbejde, for at vi kunne haabe, at Gud vil lægge sin Velsignelse i vor Gjærning? Det ligger ikke fjernt, det Svar, som vi søge. Thi naar vi kaste vort Blik ud over denne Kredts, da mødes det af en elsket Ungdom, omringet af Fædre, af hæderlige Medborgere, der med Tillid see hen til os, som til dem, der skulle lede disse Unge frem ad Veien, som til dem, der skulle plante og vande i Urtegaarden, saa at modne Frugter kunne beredes en kommende Slægt. Disse Værn ere et betroet Gods, og derfor skal den Paamindelse, som vi i dette Dieblif lade udgaae til os selv, indbefattes i disse Ord, ligesom i en Hovedsum, at vi skulle omgaaes det, der blev os betroet, som gode Huusholdere, ikke som hiin, der nedgrov sit Pund i Jorden, og ifkun tilbagegav saameget, som han havde annammet, men som den troe Huusholder, der vidste at lægge Mere til det, der var ham betroet, saa at Huusholderen, da han kom tilbage, kunde give ham en god ~~Løn~~ for hans Trostkaab. Thi enhver af disse Værdre er som en Huusbonde, der har et Krav til os, at vi redeligen skulle vaage over den dyrebare Eiendom, han gav i vore Hænder, paa det at de, der gif ind til os, engang atter kunne udtræde af dette Samfund, styrkede og forædlede ved Kundskab og Dannelse. — Jeg nævne de tvende Ord: Kundskab og Dannelse; thi vi vide vel, hvorledes Mange ere tilbøielige til at tillægge disse Ord den samme Betydning; men de ere dog ikke det Samme. Der gives en Kundskab, som er ufrugtbar for Livet og Sæderne, hvilken vi her ikke ville dvæle ved at skildre, og end mindre paa dette Sted fremstille; men der gives ogsaa en Stræben efter Kundskab, hvis rette Værd en gammel Digter har betegnet omtrent med de Ord, at den formilder Sæ-

derne og forjager det raac og uslebne Ræsen, der vander Livet, eller, med andre Ord, der er en Kundskab, der fører til, og er gennemtrængt af, og er det Samme som ægte Dannelse: og det er denne, som vi her skulle stræbe at fremkalde og nære, idet vi benytte og udvikle Barnets og Unglingens Evner, som var det en Skat, der var os overdraget at vægte og forøge. — Men hvorledes skulde vi nu atter bevise os som troe Huusholdere under denne Bestræbelse, hvis vi ei vidste tilberoligen at benytte, hvad der er overdraget til vor Omsorg? thi hvis Du omgaaes uretteligen med Dit Gods, da vil det enten forsvinde, eller dog ingenlunde forøges; og derfor tilføie vi fremdeles en Opfordring til os selv om Flid og forstandig Opmærksomhed, om Besindighed og Alvor, om Sagtmodighed og Villighed.

Vi ville føre Kundskaben ind i den Unges Sjæl; men ønske vi, at den der skal blive til mere end en løs Forestilling, eller, skal den blive til en klar og tydelig Erkjendelse, da ville vi ogsaa vide med tilberolig Flid at bearbejde de Lærdomme, vi have at meddele; da skulle mange stille Timer see os syse i det eensomme Kammers, medens vi aabne de Kundskabens Kilder, der skulle befrugte vor Gjærning; medens vi ei blot overveie Lærdommens Indhold, saaledes at vi tilegne os den selv med Grundighed, men ogsaa alvorligen betænke, hvorledes den ret kan blive tilgængelig for den Unges Forstand, ei alene for den Opyaktes, men ogsaa for den mindre Begavedes; thi de have Alle et lige stort Krav paa vor samvittighedsfulde Pleie, og for dem Alle skulle vi aflægge Regnskab. — Det skal fremdeles være vor Bestræbelse at boie de Unges Villie til det Gode, at danne deres Hjerter til en Velig for milde og ædle Følelser, saa at Sædelighed

og Fromhed maa udbrede sin takkelige Ynde over deres Livs Vei. Thi vi skulle ikke blot være Lærere, men ogsaa Opdragere; ikke blot berede Kundskaben Indgang i Forstanden, men ogsaa række Eder en venlig understøttende Haand, I Fædre, som ville, at Eders Børn skulle prydes med alle de gode Gaver, der gjøre dem velbehagelige for Gud og elskede af Menneskene. — Men, i Sandhed, Opdragerens Kald er besværligt og fuldt af Moie, og ikke sjældent var Hosten anderledes, end den redelige Sædmand havde onsket og haabet; derom vidner Erfaringen gjennem Tidernes Lob; derom giver vor Erfaring dagligen Vidnesbyrd; thi de barnlige Gemytter ere at ligne ved den forskjellige Jordbund; de kræve ei alle den samme Dyrkning, hvis Frugten skal lønne den trofaste Arbejder. — Derfor ville vi love hverandre Narvaagenhed og forstandig Omhu i at varetage denne Deel af vort Kald, saaledes at vi med forskende Blik vide at trænge ind i de unge Hjerter og ret blive vaer, hvad det er, der bevæger sig derinde, og hvad det er, hvorpaa vi fornemmeligen skulle være henvendte med stadig Opmærksomhed. — Thi vistnok er det de samme Pligter, vi ville indskærpe, og det samme Sind, vi ville opelske hos alle de Mange, der kalde os Lærere og Opdragere; vistnok ville vi enes om at paaminde dem Alle om flittig Anvendelse af deres Tid og Gvne, om Anstændighed og Sømmelighed, om Beskedenhed og Uerbodighed mod de Ældre, om indbyrdes Forligelighed og Nærlighed; men da ville vi ogsaa agte paa, hvilken Modtagelse vore Bestræbelser finde i det Sind, hvor deres Frugter skulle kjendes: om den Lærdom, vi meddele, fattes med Lethed af ham, hvem Forsnyet skjenkede Forstandens Lys i rigere Fylde, eller om det er ham med det svagere Begreb, der arbejder med redelig

Willie, uden at naae sin Bestræbelses Maal saaledes som han onsker; thi af hiin ere vi ofte berettigede til at fordrø end Mere, til denne bør det sig at henvende en styrkende Opmuntring i venlig Tale. — Og medens den forsættelige Trods mødes af den retfærdige Strengthed, ville vi ikke overse, hvorledes vi dog bør stille den fra Uagtsomhedens og den ungdommelige Eetsindigheds Yttringer; thi vel skulle ogsaa disse paatales med fornødent Alvor; men der er et Alvor, igjennem hvilket Sagtmodigheden og Billigheden fremskinner med sit venlige Ansyn, og vi vilde sandeligen misforstaae vort Kald, hvis vi troede med lige ubøielig Strengthed at burde gaae i Rette med enhver Afvigelse fra god Orden, og saaledes bragte Bitterhedens Følelse ind i mangt et Hjerte, som i et ubevogtet Dieblif gav Rum for det, der vistnok anderledes burde være. — Og saaledes, hæderlige Forsamling! kunde vi letteligen udvide disse Betragtninger i mangehaande Retninger; men vi vilde her blot henstille nogle enkelte Træk, for at antyde den Aand, i hvilken vi mene at burde virke, saafremt der skal være Held og Lykke med Arbeidet i Skolen. Og spørge vi os derefter selv, om vor Virksomhed nu ogsaa i Sandhed svarer til det Billede, som vi her løseligen have udkastet, hvo af os vilde da forfængeligen mene, at han stedse med sikkert Skridt havde vandret frem paa Veien? hvo af os kjender ikke de Diebliffe, hvor det viste sig, at han var menneskelig Skrøbeligheds Lod underkastet? hvo af os vidste ikke at bekjende Dette eller Hiint, hvorfor vi maatte gaae i Rette med os selv? Men dog turde vi ikke frakjende os selv en god Willie og en alvorlig Stræben henimod det, der er betegnet som Maalet for vor Virksomhed, og det vilde være os en opmuntrende og tilfredsstillende Ton, hvis det af vore Medborgere

maatte erkjendes, at det er denne Aand, der gaaer igjennem vor Skole.

Ja derom ville vi bede Gud, at han altid vil styrke os i en god Villie og en alvorlig Stræben, og at vi altid maatte være saa lykkelige at kunne vise hen paa denne som det Blivende og Vestaående i vort Samfund, om ogsaa i andre Stykker Dette eller Hiint bliver anderledes. Thi vi leve i en stærkt bevæget Tidsalder, hvis Yttringer vistnok ingenlunde overalt have været priselige, men hvor dog ogsaa i mangen Henseende Forestillingen er vakt om en sundere og kraftigere Virksomhed. — Heller ikke de Steder, der ere bestemte til at fremme videnskabelig Dannelse, savne Vidnesbyrd om den ordnende og forbedrende Haand, og naar vi tale om, hvad der ogsaa indenfor vort Fædrelands Grændser i dette Niemed er forberedet og forsøgt, da bør vi fremfor Alt paa dette Sted mindes, hvorledes det ved Kongens gavmilde Omsorg er bleven muligt for en hæderlig Medarbejder i denne Skoles Tjeneste *) at drage bort til Steder i fremmede Lande, hvor lærd Underviisning dyrkes og fredes, og derfra at tilføre os et Forraad af Undersøgelser og Erfaringer, der ville blive Gjenstand for omhyggelig Provvelse og passende Afbenyttelse. — Men under al Forandring og Omverling være fremdeles den alvorlige og kraftige Villies gode Aand tilstede iblandt os, og enhver, som i denne Videnskabens Helligdom giver eller har givet sin Skjærv til at nære og bevare en saadan Aand og en saadan Stræben, modtage den skønsumme Tak, hvorpaa han kan gjøre saa retmæssig en Fordring. Denne Tak er det ikke mindre en Trang end en Pligt for

*) Overlærer Mag. Jørgerslev.

os Alle at bringe Dem, vor hoitagne Medlærer*), som i 8 Aar har deeltaget i det Arbejde, der her skulde udføres, men nu kaldes bort fra dette Samfund til andre Steder og andre Forbindelser. Hvad De her har udrettet med ufortroden Flid og fortjent Lykke, det paaskjønne vi, Deres hidtilværende Medarbejdere, og disse, Deres foruds D disciple, med uskrontet Taknemmelighed, og medens vi nedbede Betsignelse over Deres Fremtids Veie, vil det være os en kjær Forestilling, om De maatte henregne de Diebliffe, som De her har tilbragt, til Deres Livs gode og lykkelige Timer.

Dg nu I, kjæreste unge Venner! som sidde derne demidt i vor Kreds: — jeg veed, at I have ventet med Bængsel paa dette Dieblif, da jeg ogsaa skulde henvende mine Ord til Eder; thi derom vare I overbeviste i Eders Hjertes, at jeg ikke kunde forlade dette Sted, uden at ogsaa jeg og I havde talet med hverandre. Dg dog, det var jo for Eders Skyld, vi førte den Tale om os, Eders Lærere, der skulde omgaaes Eder som gode Huusholdere, paa det at al god Kundskab maatte boe i Eders Forstand, og at I maatte være i Frygt og Herrens Formaning. Hvis I derfor med Opmærksomhed have fulgt mine Ord, da have I ogsaa hørt, hvorledes vi indskærpede os selv, at vi stadig skulde holde Eder til Eders Pligt, og dette var Altsammen den gamle Tale, hvortil vi baade i festlige Tider, og mangengang under vort sædvanlige Dagværk kom tilbage, om Flid og Arbejdsomhed, om Beskedenhed og Sømmelighed, om et fromt Sind og om indbyrdes Kjærlighed og om alt Det, der skal pryde Eder som dem, der ere skabte i Guds Villed og som

*) Artillerie = Capitain v. Klubien.

Born af den Fader, af hvem al Faderlighed er kaldet her paa Jorden. Jeg vidste Intet at foie hertil, uden den Formaning, at I ville bevare vore Paamindelser i et godt og hjærligt Hjerte, og bevise i Gjærningen, at I elske Alt, hvad der er Godt og Hæderligt og Gud velbehageligt. Dog kunne vi end ikke saaledes skilles fra hverandre; thi Mogle af Eder have i det henrundne Aar gjort sig særdeles værdige til vor Tilfredshed, og til Eder har jeg Gaver at bringe til Belønning og Opmuntring. Kommer hid og modtager disse Belønninger, I, som jeg nævner: — af 4de Cl. Matthias Gotthilf Steenstrup, af 3die Cl. Ole Anton Sougaard og Jens Christian Snog, af 2den Cl. Jens Christian Sondershausen og Jonas Collin Lund, af 1ste Cl. Niels Bruun. Og kommer fremdeles hid, I tvende af vor Skoles Disciple, hvem vi have anseet for værdige til at nævnes med udmærket Roes, nemlig Richard Theodor Hoff af 2den Cl. og Johan Ludvig Ludvigsen af 1ste Cl. Disse Gaver og denne Roes ville I modtage med et glad, men ogsaa med et ydmygt Sind, som de, der vide, at I endnu kun have gjort en god Begyndelse, og at Veien er lang, der fører til Maalet, og som de, der vide, at vi dog Alle fattes den Roes, vi skulle have for Gud. Med Tillid til ham, der er de Svages Hjælper, ville I fremdeles stræbe fremad, saaledes at I, naar I engang forlade os, kunne indtil det sidste Dieblik have bevaret en god Lov af os Alle. — Tvende unge Venner ere i disse Dage dragne bort fra vor Kreds, for at træde ind i Høiskolens Læresale. Den ene af disse havde kun for en kort Tid opslaaet sin Bolig paa dette Sted; vi haabe til Gud, at det har været godt for ham, at være iblandt os, og jeg veed, at han med et taknemmeligt Sind erkjender,

hvad der her er ham givet. Den anden har jeg medgivet det Vidnesbyrd paa Veien, at han i de 6 Aar, i hvilke Skolen havde den Glæde at tælle ham blandt Sine, stod for Eder som et lysende Monster, der var i uafbrudt Besiddelse ei alene af sine Læreres, men ogsaa af alle Eders fuldeste Agtelse og Kjærlighed. I ville vidne med mig, at det var saaledes, og til Gavn og Ære for Eder selv bevare denne Eders bortdragne Ven i kjærlig Erindring.

Dg hermed ville vi stilles ad for dennesinde. Men først opsende vi paany vor Bøn til Dig, Fader i Himlen! at Din Velsignelse maa være over os i dette Aar, som den var det i det svundne. Bevar det elskede Fædreland, i hvilket vi nyde Oplysningens rige, velgjørende Gaver! Beskjærm Kongen, at han maa vandre sin Vej gennem Fred og gode Dage! Lad Din milde Varetægt hvile over denne vor Skole, saa at Sandhedens Lys ogsaa herfra maa udgaae, til Held for Fædrelandet, Dig til Priis og Ære! —

Følgende 5 Disciple, som have bestaaet ved den i Juli Maaned afholdte Candidatprøve, ere derefter blevne indmeldte som Skolens Dimittender for iaar:

1. Matthias Georg Gotthilf Steenstrup, en Søn af afdøde Sognepræst til Skelund og Visborg Menighed i Viborg Stift, Johannes Wogelius Steenstrup.
2. Arnold Magdalenus Andreas Kühnel, en Søn af Capitain, Bysskriver August Gottlieb Kühnel i Randers.
3. Carl Martinus Schou, en Søn af afdøde Brændeviinsbrænder Jørgen Schou i Randers.

4. Jacob Kjellerup, en Søn af afdøde Proprietair Niels Kjellerup til Visborggaard.
 5. Frederik Emanuel Ramus, en Søn af Kammer=assessor, Soldcontrolleur Cosmus Johannes Ramus i Randers.
-

Cand. Theol. Jens Andreas Christian Solbeck, som siden 2den October 1838 havde været ansat som constitueret Lærer ved Skolen, er ved Kongelig Resolution af 3die Septbr. f. A. allernaadigst befikket til Adjunct.

Da Skolens hidtilværende Mathematiklærer, Artillerie=Capitain v. Klubien, paa Grund af Forflyttelse, fratraadte ovennævnte Underviisning ved Udgangen af forrige Skoleaar, maatte en noget forandret Fordeling af Lærefagene foretages, hvilken, forsaavidt som ingen ny Lærer blev ansat, tillige medførte, at der, overeensstemmende med den derom gjorte Indstilling, overdroges tre af Skolens Adjuncter et noget forøget Antal af Underviisningstimer. Det blev nemlig under 21de Septbr. f. A. af den Kongelige Direction for Universitetet og de lærde Skoler bifaldet, at Rector fra Begyndelsen af indeværende Skoleaar afgav Underviisningen i Græsk i 2den Cl. til Adjunct Dorph, og derimod overtog Underviisningen i Tydsk i 4de Cl., der af Adjunct Sundrup blev at afgive tilligemed Underviisningen i dette Sprog i Skolens 3 nederste Classer, i hvilke den overdroges til Adjunct Solbeck, samt at Underviisningen i Mathematik i samtlige Classer betroedes Adjunct Sundrup, hvorimod iøvrigt samtlige Lærere beholdt de dem hidtil tillagte Fag. Saaledes er Underviisningen for Diebliffet fordeelt paa følgende Maade:

Rector: Latin, Græsk og Tydsk i 4de Cl., Græsk i 3die Cl.	21	Timer ugentl.
Overlærer Mag. Ingerslev: Historie og Geographie i 4de Cl., Latin i 3die Cl., Fransk i alle Classer	25	—
Adjunct Using: Dansk i 1ste Cl., Kalli= graphie i 3die, 2den og 1ste Cl. . .	12	—
Adjunct Dorph: Religion i alle Classer, Dansk i de 3 øverste Classer, Hebraisk i de 2 øverste Classer, Græsk i 2den Cl.	28	—
Adjunct Sundrup: Mathematik i alle Classer, Historie og Geographie i 3die, 2den og 1ste Cl.	31	—
Adjunct Solbech: Latin i 2den og 1ste Cl., Tydsk i 3die, 2den og 1ste Cl. .	27	—
Premierlieutenant v. Würzen: Gymna= stik og Svømming	6	—
Musiklærer Simonsen: Sang	4	—

Under 13de Juli f. A. har den Kgl. Universitetsdirection bevilget, at Vagtmester Størup ved det herværende jydsk Regiment lette Dragoner maatte antages som Medhjælper ved Gymnastikunderviisningen.

Svormange ugentlige Timer der ere anviste hver Underviisningsgjenstand i de forskjellige Classer, angives paa nedenstaaende Schema:

Classse.	Latin.	Græsk.	Hebraisk.	Dansk.	Religion.	Historie.	Geographie.	Mathematik og Regning.	Tydsk.	Fransk.	Kalligraphie.	Summa.
IV.	9	5	3	2	3	3	2	4	2	3	=	36
III.	9	5	2	2	3	3	2	4	2	3	1	36
II.	10	5	=	2	3	3	2	4	2	3	2	36
I.	11	=	=	4	3	3	2	4	2	2	5	36

Underviisningens Gang har været ordnet efter den Pag. 18 og 19 vedføjede og af den Kgl. Universitetsdirection under 12te Octbr. f. A. approberede Lectionstabel.

Lektionstabel for Randers lærde Skole i Skoleaare

Timer.	Classe.	Mandag.	Tirsdag.	Onsdag.
8—9	IV. III. II. I.	Latin B. Latin J. Latin Sb. Historie Sd.	Latin B. Latin J. Geographie Sd. Latin Sb.	Latin B. Latin J. Latin Sb. Historie Sd.
8—10	IV. III. II. I.	Latinst Stil B. Dansk D. Historie Sd. Fransk J.	Historie J. Græsk B. Religion D. Geographie Sd.	Geographie J. Græsk B. Historie Sd. Latin Sb.
10—11	IV. III. II. I.	Græsk B. Historie Sd. Græsk D. Dansk U.	Græsk B. Geographie Sd. Kalligraphie U. Religion D.	Latinst Stil B. Lydst Sb. Dansk D. Regning Sd.
11—12	1ste Partie } 2det Partie }	Gymnastik W.	Sang S.	Gymnastik W.
		Gymnastik W.	Sang S.
2—3	IV. III. II. I.	Mathematik Sd. Religion D. Latin Sb. Kalligraphie U.	Religion D. Mathematik Sd. Lydst Sb. Kalligraphie U.	Hebraisk D. Historie Sd. Kalligraphie U. Latin Sb.
3—4	IV. III. II. I.	Hebraisk D. Mathematik Sd. Fransk J. Latin Sb.	Fransk J. Hebraisk D. Latin Sb. Regning Sd.	Dansk D. Latinst Stil J. Mathematik Sd. Kalligraphie U.
4—5	IV. III. II. I.	Lydst B. Latinst Stil J. Mathematik Sd. Religion D.	Mathematik Sd. Fransk J. Græsk D. Latin Sb.	Græsk B. Religion D. Fransk J. Dansk U.

fte October 1839 — 30te September 1840.

Torsdag.		Fredag.		Loverdag.	
Latin	B.	Latin	B.	Latin	B.
Latin	J.	Latin	J.	Latin	J.
Geographie	3d.	Latin	3b.	Latin	3b.
Latin	3b.	Historie	3d.	Religion	D.
Historie	J.	Geographie	J.	Historie	J.
Græft	B.	Græft	B.	Græft	B.
Latin	3b.	Historie	3d.	Danſt	D.
Geographie	3d.	Latin	3b.	Latin	3b.
Græft	B.	Latinſt Stil	B.	Græft	B.
Geographie	3d.	Historie	3d.	Hebraiſt	D.
Religion	D.	Religion	D.	Frænſt	J.
Latin	3b.	Latin	3b.	Danſt	U.
.....		Gymnaſtik	W.	Sang	S.
Gymnaſtik	W.	Sang	S.	Gymnaſtik	W.
Religion	D.	Hebraiſt	D.	Religion	D.
Mathematik	3d.	Mathematik	3d.	Kalligraphie	U.
Latin	3b.	Latin	3b.	Mathematik	3d.
Kalligraphie	U.	Kalligraphie	U.	Lydſt	3b.
Frænſt	J.	Danſt	D.	Frænſt	J.
Danſt	D.	Lydſt	3b.	Religion	D.
Lydſt	3b.	Mathematik	3d.	Latin	3b.
Regning	3d.	Frænſt	J.	Regning	3d.
Mathematik	3d.	Lydſt	B.	Mathematik	3d.
Frænſt	J.	Latinſt Stil	J.	Frænſt	J.
Græft	D.	Græft	D.	Græft	D.
Lydſt	3b.	Danſt	U.	Latin	3b.

I de tre sidste Skoleaar er Underviisningen om Formiddagen i December, Januar og den største Deel af Februar Maaned bleven givet i Timerne fra 9—12 istedetfor fra 8—11, saaledes at Sangunderviisningen paa samme Tid har været henlagt til Eftermiddagstimen 5—6.

I Henseende til de Lære- og Læsebøger, der lægges til Grund for Underviisningen, er det foreslaaet, og af den Kgl. Direction under 18de Juli d. A. bifalet, at, istedetfor Kosods største Haandbog i den nyere Historie i 2 Bind, samme Forfatters Udtog af Verdenshistorien fra næste Skoleaars Begyndelse, successiv fra 2den Cl., indføres ved den historiske Underviisning. Det bemærkes endvidere, at allerede fra dette Skoleaars Begyndelse saavel Thortsens "historiske Udsigt over den danske Litteratur" som Bojesens "Haandbog i de romerske Antiquiteter" har været afbenyttet i vedkommende Underviisningsfag, den første i 4de, den sidste i 4de og 3die Classe.

Følgende er i de forskjellige Classer læst i indeværende Skoleaar:

Latin. I Classe: 1ste og 2den Afdeling tilsammen af Cornelius Nepos: Miltiades og Timotheus. Af V. A. Borgens Læsebog har 1ste Afd. læst 41de—53de Stykke, 2den Afd. 17—33te Stykke; efter samme Læsebog har 1ste Afd. læst udenad 17de—33te Stykke, 2den Afd. de foran i Bogen anførte Gloser. Badens Grammatik: hele Formlæren, samt Syntaxis forfra til § 158, og §§ 164—166. (Af Anmærkningerne ere kun de vigtigste læste). 3die Afdeling: foranførte Læsebog fra 17de—33te Stykke;

udenad det Samme som 2den Afd. Grammatik: Formlæren. — II Classe: 1ste Afd. Cæsars Bellum Gal. 1ste Bog; 1ste og 2den Afdeling tilsammen: Cornelius Nepos fra Pelopidas til Enden af Bogen; derefter forfra til Alcibiades. Grammatik: begge Afdelinger: Formlæren; Syntaxis forfra til § 168. Stil 3 Gange ugentlig, deraf de 2 Gange mundtlig efter V. A. Borgens Stillovelser. — III Classe: Cæsars Bell. Gall. de 4 første Boger; Ciceros Taler mod Catilina; Ovids Metamorphoser 2den Bog; Terentses Andria. Grammatik: de vigtigste Dele af Syntaxis. Stil (efter Ingerslevs Stillovelser) 3 Gange ugentlig i 2 Afdelinger; deraf 2 Gange mundtlig. — IV Classe: Ciceros de oratore 3die Bog; Livius 3die og 4de Bog; Horats, 3die og 4de Bog af Oderne; Virgils Æneide 2den og 3die Bog. Stil 3 Gange ugentlig, deriblandt en skriftlig Oversættelse fra Latin til Dansk, som oftest 2 Gange om Maanedens.

Græsk: II Classe: 1ste Afd.: Homers Iliade 5te Bog, omtrent 500 Vers; et Parti af Langes Materialier. 2den Afd. omtrent 10 Blade af Langes Materialier. Af Langes Grammatik har 1ste Afd. læst hele Formlæren, 2den Afd. de vigtigste Dele af samme. — III Classe: Herodot, 1ste Bog Cap. 23—90; Homers Iliade 4de Bog. Formlæren af Langes Grammatik. — IV Classe: Herodot, 1ste Bog; Xenophons Memorabilia, 2den Bog; Homers Iliade 7de, 8de og 9de Bog. Af Langes Grammatik er baade Formlæren og Syntaxis gennemgaaet.

Hebraisk: III Classe: 1ste Afd. Genesis fra 3die til 12te Capitel. — 2den Afd. de 2 første Capitler af Genesis. Begge Afdelinger have gennemgaaet det Meste af Lindbergs Grammatik — IV Classe: Genesis med

Undtagelse af de 11 første Capitler. Hele Lindbergs Grammatik.

Dansk: I Classe: Læseøvelser efter Molbechs Læsebog. 2 Timer ugentlig Dictat. Af Krossings poetiske Læsebog for Mellemklasserne ere flere Stykker lærte udenad. Bengiens Grammatik. — II Classe: Molbechs Læsebog er benyttet til Indenadslæsning, Krossings poetiske Læsebog for Mellemklasserne til Udenadslæsning. Oversættelser fra Latin ere rettede med Hensyn paa det danske Sprog; undertiden er et foreløst Stykke nedskrevet af Disciplene efter Sukommelsen. Bengiens Grammatik. — III Classe: en skriftlig Udarbeidelse ugentlig. Holsts Læsebog er benyttet, og af den poetiske Deel af samme ere adskillige Stykker lærte udenad. — IV Classe: Skriftlige Udarbeidelser. Holsts danske Læsebøger og Thortsens Udsigt over den danske Litteratur ere verelviis benyttede 1 Time ugentlig, den sidste saaledes, at Læreren under Læsningen har meddeelt de Oplysninger, som Tid og Leilighed vilde tillade.

Religion: I Classe: Valles Lærebog, 2det og 3die Capitel, samt 6te Capitel til D. "om Pligter i enkelte Stænder." Herslebs mindre Bibelhistorie til "Jesu Mirakler." — II Classe: Valles Lærebog er for det Meste heelt gjennemgaaet. Herslebs større Bibelhistorie: det gl. Testaments Historie, og de Eldre i Classen tillige omtrent Halvdelen af det nye Testamente. — III Classe: Fogtmanns Lærebog, forfra til 2det Cap. § 63. Herslebs større Bibelhistorie, forfra til 4de Afdelings 2det Afsnit. — IV Classe: Fogtmanns Lærebog og Herslebs større Bibelhistorie heelt gjennemgaaede. Evangelium Lucae.

Historie: I Classe: (Rosods fragmentariske Haandbog) 1ste og 2den Afd. tilsammen: fra "den første puniske

Krig" til "Americas Opdagelse" og fra "Frederik II" til "Udsigt over Verdensbegivenhederne efter Freden i Paris 1815." 1ste Afd. har tillige repeteret forfra til "den 1ste puniske Krig" og fra "Americas Opdagelse" til "Ludvig XIV." — II Classe: (Rosods større Haandbog): Den gamle Historie forfra indtil Romerstaten; af den nyere Historie Frankrig indtil Ludvig XI. Det ældre Parti har tillige repeteret Roms Historie indtil Caligula, samt Danmarks, Norges og Sverrigs Historie indtil 1660. — III Classe: (samme Lærebog) Frankrig, England og Tydskland indtil 1714. Det ældre Parti har tillige repeteret Danmark, Norge og Sverrig. — IV Classe: (samme Lærebog) Den Deel af den nyere Historie, d. e. Frankrig, England, Portugal, Spanien, Holland, Schweiz, Tydskland, Italien. Det ældre Parti har repeteret de øvrige Lande af den nyere Historie samt hele den gamle Historie.

Geographie. I Classe: Ingerslevs korte Lærebog i Geographie er heelt gennemgaaet. — II Classe (Ingerslevs større Lærebog) Indledningen, Oversigt over Europa, Norge, Sverrig, Rusland, Preussen og Italien. Det ældre Parti har desuden repeteret Tydskland, Østerrig, Danmark, Holland, Belgien, det Brittiske Rige, Frankrig, Spanien, Portugal og Schweiz. Den gamle Geographie er gennemgaaet efter Estrups Grundlinier. — III Classe: (samme Lærebog) Tydskland, Østerrig, Danmark, Holland, Belgien, det Brittiske Rige, Frankrig, Spanien, Portugal, Italien, Tyrkiet og Grækenland. Det ældre Parti har tillige repeteret Asien og Africa. Estrups gamle Geographie er heelt gennemgaaet. — IV Classe: (samme Lærebog) Indledningen, Asien, Africa, America og Australien. Den gamle Geographie efter Estrup indtil

Alpelandene. Det ældre Parti har tillige af den nyere Geographie repeteret Europa.

Arithmetik. I Classe: praktisk Regning 4 Timer ugentlig. — II Classe: (Fallekens Lærebog) Indledningen, Læren om Tælling, Addition, Subtraction, Multiplication og Division. Praktisk Regning 1 Gang om Ugen. — III Classe: (samme Lærebog) Indledningen, Læren om Tælling, Addition, Subtraction, Multiplication, Division, Decimalbroker, samt Addition, Subtraction, Multiplication og Division med disse; sædvanlige Brokers Forvandling til Decimalbroker; Læren om periodiske Decimalbroker. Praktisk Regning 1 Time ugentlig. — IV Classe: samme Lærebog heelt igjennem, med Undtagelse af Læren om Rækkebrok og Logarithmer og Tillægene. Praktisk Regning 1 Gang om Ugen.

Geometrie. II Classe: (Svenningsens Lærebog) de 2 første Capitler. — III Classe: (samme Lærebog) de 5 første Capitler. — IV Classe: (samme Lærebog) de 8 første Capitler.

Tydske. I Classe: 1ste Afd. omtrent 50 Blade, 2den Afd. omtrent 20 Blade af Riises Læsebog for Begyndere. Begge Afdelinger endeel af Bresemanns Parleuren. Grammatikken er indøvet under Læsningen. — II Classe: et Afsnit af Hjorts Læsebog, efter hvilken ogsaa enkelte Digte ere lærte udenad, samt endeel af Parleuren. Formlæren af Hjorts Grammatik. — III Classe: et Afsnit af Hjorts Læsebog. Mundtlig Oversættelse fra Dansk til Tydske efter Kosods Historie. Et Partie af Parleuren. Formlæren af Hjorts Grammatik. — IV Classe: Prosaiske og poetiske Stykker af Hjorts Læsebog. Mundtlig Oversættelse fra Dansk til Tydske efter Sølsts danske

Læsebog. Forklæren af Hjorts Grammatik samt endeel af Syntaxis.

Franskt. I Classe: 1ste Afd. omtrent 30 Blade af Borrings Manuel des Enfants samt endeel Glosier. 2den Afd. omtrent 20 Blade af samme Bog, hvoraf ogsaa enkelte Steder ere lærte udenad. — II Classe: 1ste Afd. omtrent 60 Blade af Borrings Læsebog for Mellemclasserne; Grammatikkens etymologiske Deel. 2den Afd. omtrent 50 Blade af samme Læsebog; den etymologiske Deel af Grammatiken indtil de uregelmæssige Verber. — III Classe: omtrent 50 Blade af Borrings Etudes litteraires partie en prose. 1ste Afdeling har deels læst deels repeteret hele Borrings Cours de langue française, 2den Afd. de vigtigste Dele af Sammes Grammaire française à l'usage des Danois. — IV Classe: Borrings Etudes litt. partie en prose og partie en vers; af hver Deel omtrent 50 Blade. Mundtlig Stil efter Borrings Stiløvelser.

Til Skolens Bibliothek har den Kongl. Universitetsdirection, ligesom forhen, jævnlig hidsendt saavel andre Værker, som ogsaa samtlige i Aarets Løb udfomne Programmer og Disputatser. Og da Bibliotheket for Diebliffet fornemmeligen savnede deels enkelte Hovedudgaver af saadanne gamle Forfattere, der foredroges i Skolen, deels saadanne Skrifter, der henhøre til den græske og romerske Philologies Hjelpevidenskaber, bevilgede Directionen under 23de Juli f. A., ifølge den derom skete Indstilling, at der til Anskaffelse af de for Tiden meest nødvendige Værker maatte af Skolens Kasse stilles et Beløb af 100 Rbdlr. til Disposition. En gavnlig Tilvært har Skolebibliotheket ligeledes modtaget ved den Velvillie og

Interesse, hvormed Hr. Professor Dr. Bendz af sit eget Bibliothek til samme har skienket flere betydeligere Bidrag. Bibliothekets egen ubetydelige Fond har for det Meste maattet anvendes til Indbinding af Bøger.

Skolebibliotheket er saaledes i dette Skoleaar bleven forøget med følgende Skrifter:

Adler, A. P. Den isolerede Subjectivitet i dens vigtigste Skikkelser. 1ste Deel. Kbhavn. 1840. 8.

Afbildninger af Dyr og Planter efter Dictionnaire des sciences naturelles, ved J. S. Schouw og D. S. Eschricht. 6te Hefte. Kbhavn. 1839. 8.

Bang, O. L. Mindetale over Kong Frederik den Sjette ved Universitetets Sörgefest den 28de Januar 1840. Kbhavn. 1840. 8.

Beck, F. de capite quinquagesimo tertio libri Jesajani. Hauniæ 1840. 8.

Becker, Th. Orion, historisk-geographisk Maanedsskrift. 1ste Binds 2det og 3die Hefte og 2det Bind. Kbhavn. 1839. 8.

Becker, K. S. Verdenshistorie, udgivet af J. W. Loebell, med J. G. Woltmanns og K. A. Menzels Fortsættelser. Oversat af J. Riise. 1ste Hefte. Kbhavn 1840. 8.

Bjerregaard, S. Dyder og Udyder i verdslige Exempler. 1ste Binds 4de Hefte. Randers 1839. 8.

Bjerregaard, S. Er den evige Fred en saadan Chimære og Umulighed, som en æret Forfatter nylig har yttret? Randers 1840. 8.

Bjerregaard, I. B. F. de libertinorum hominum conditione libera republica Romana. Hauniæ 1840. 8.

Bjering, C. S. Om Muligheden af, ved kemisk Kunst at forvandle det ene Metal til det andet. Rønne 1839. 8.

- Blache, S. S.* Nogle Ord om det lærde Skolevæsen. Narhuus 1839. 8.
- Bloch, S. W. J.* Tanker og Erfaringer det lærde Underviisningsvæsen vedkommende. 4de Hft. Roskilde 1839. 8.
- Boeckh, A.* Die Staatshaushaltung der Athener. 2 Bände. Berlin 1817. 8.
- Borgen, B.* Carmen ad recolendam sacrorum per Lutherum emendatorum memoriam latinis versibus compositum. Hauniæ. (Med tilføiede Efterretninger om Randers lærde Skole for 1838—39. Randers.) 1839. 4.
- Bornemann, I. A.* Anselmus et Abælardus sive initia scholasticismi. Hauniæ 1840. 8.
- Braga og Idun,* et nordisk Fjerdingaarsskrift, udgivet af *F. Barfod*. 1ste Binds 2det Hefte og 2det Bind. Kbhavn 1839—1840. 8.
- Brandis, C. A.* Handbuch der Geschichte der Griechisch-Römischen Philosophie. 1ster Th. Berlin 1835. 8.
- Bugge, S. W.* Det offentlige Skolevæsens Forfatning i adskillige tydske Stater tilligemed Ideer til en Reorganisation af det offentlige Skolevæsen i Kongeriget Norge. 3 Bind. Christiania 1839. 8.
- Buntzen, A.* de apparatu permanente amylaceo in osium fracturis adhibito. Hauniæ 1840. 8.
- Casse, A. L.* de damno ab animalibus dato, ex præceptis iuris Romani et patrii tam antiqui quam hodierni. Hauniæ 1840. 8.
- Central-Bibliothek für Literatur, Statistik und Geschichte der Pädagogik und des Schulunterrichts im In- und Auslande. Herausgegeben von *H. G. Brzoska*. Jahrg. 1838 und 1839. Halle 8.
- Character-Liste ved Examen artium ved Sorö Academie 1839. Fol.

- Ciceronis, M. Tulli* de finibus bonorum et malorum libri quinque. Recensuit et enarrauit *Jo. Nicolaus Madwigius*. Hauniæ 1839. 8.
- Corpus scriptorum historiæ Byzantinæ, edit. consilio *B. G. Niebuhrii*. IV Voll. (Codinus Cuiropalates. Theopanis, Vol. I. Anna Comnena, Vol. I. Georgius Cedrenus, Tom. II.) Bonnæ 1839. 8.
- Dahl, S. P. J.* Aftvungne Bemærkninger om "Roma Danica" med et dobbelt Tillæg til nogle tidligere Strids= skrifter mod Hr. Prof. *T. Baden*. Kbhavn 1838. 8.
- Dahlerup, E. A.* de ulcere ventriculi perforante. Partic. I. Hauniæ 1840. 8.
- Dankier, I. E.* de pericopis ad usum ecclesiasticum fixis. Hauniæ 1840. 8.
- Dictionnaire (nouveau) universel et raisonné de medecine, de chirurgie et de l'art veterinaire. Par une société de medecins. VI. Tomes. Paris 1772. 8.
- Elberling, C. G.* Narratio de P. Clodio Pulchro. (Med tilføiede Efterretninger om Slagelse lærde Skole for 1838—1839). Hauniæ 1839. 8.
- Euripidus*, oversat af Christian Wilster. Kbhavn 1840. 8.
- Fogtmann, L.* og *Hurtigkarl, S. T.* Samling af Forordninger, Reskripter o. s. v., som vedkomme Geistligheden o. s. v. 3die Udgave, besørgt af *J. L. N. Kolderup=Rosenvinge*. 3die Bindes 2det, 3die og 4de Hefte. Kbhavn 1839—1840. 8.
- Forelæsninger ved Kjøbenhavns Universitet og den polytechniske Læreanstalt i Vintersemestret 1839—1840. Kbh. 1839. 4.
- Fortegnelse over Forelæsninger og Dvælses ved Sorø Academie i Vintersemestret 1839—1840. Fol.

Fortegnelse over Forelæsninger og Vælfser ved Seru
Academie i Sommersemesteret 1840.

Gad, P. C. Stenersen de Luthero principiorum rei li-
turgicæ æstimatore et arbitro. Hauniæ 1840. 8.

Gad, O. C. L. de argumentis pro existentia Dei. Hau-
niæ 1840. 8.

Grönlund, I. Forsög til en Oversættelse af Ciceros,
Værk "de oratore". Odense 1839. 8. (Med tilføiede
Efterretninger om Rolding lærde Skole for 1838—39.)

Hall, C. C. de indiciis eorumque vi ad probationem in
causis poenalibus efficiendam. Hauniæ 1840. 8.

Hermann, K. F. Lehrbuch der griechischen Staats-
alterthümer. Heidelberg 1836. 8.

Herodoti Musæ, ed. *Jo. Chr. Fel. Baehr.* IV Voll.
Lipsiæ 1830—1835. 8.

Hildebrandt, S. Lehrbuch der Anatomie des Menschen.
4 Bände. Braunschweig 1803. 8.

Holmfeldt, C. Dirckinck de Prolegomena de notione
proprii rerumque dominii. Hauniæ 1840. 8.

Homeri Odyssea XVI—XX bók, á islenzku útlagdar
af *Sveinbirni Egilssyni.* Videyar Klaustri 1840. 8.

Hornemann, C. I. Æ. de rationibus dosium calomellis,
imprimis maiorum, zoochemicis. Hauniæ 1839. 8.

Index lectionum in universitate regia Hauniensi per
semestre hibernum a. 1839 habendarum. Hauniæ
1839. 4.

Jahrbücher (neue) für Philologie und Pädagogik von *G.*
Seebode, I. C. Jahn und *R. Klotz.* 28ster Band,
1—4 Heft, 29ster Band, 1—2 Heft. Leipzig 1840. 8.
Jahrbücher (neue) u. s. w. 6ter Supplementband 1—2
Heft. Leipzig 1840. 8.

Kalfer, C. S. Udsigt over den idosolatriske Cultus, som

- omtales i det gamle Testamente. 2den Afdeling. Odense 1839. 8.
- Kayser, C.* de versione in caput in situ foetus obliquo. Hauniæ 1840. 8.
- Königsfeldt, I. P. F.* Annotationes ad posteriorem librum Samuelis et priorem librum Chronicorum, synoptice expositos. Partic. II. (Med tilføiede Efterretninger om Frederiksborg lærde Skole af Rector Dr. *Flemmer*). Hauniæ 1839. 8.
- Lange, F.* Brudstykker af en almindelig Grammatik. Kbhavn 1839. 8.
- Vedtraad til nordisk Oldkyndighed, udgivet af det fgl. nordiske Oldskriftselskab. Kbhavn 1836. 8.
- Lind, P. E.* de coelibatu Christianorum per tria priora secula. Hauniæ 1839. 8.
- Lister over Examen artium ved Kjöbenhavns Universitet i 1839. Fol.
- Lærestalt (den polytechniske) og den militaire Høiskole (særskilt aftrykt af "Dansk Ugeskrift" No. 171). Kbhavn 1835. 8.
- Mansa, I. H.* Kort over den sydvestlige Deel af Sjælland. Kbhavn 1839.
- Mansa, J. H.* Kort over Laaland og Falster. Kbhavn 1839.
- Meier, M. H. E.* und *Schömann, G. F.* der Attische Process. Halle 1824. 8.
- Worskabslæsning for den danske Almue, udgivet af S. B. Rask. Kbhavn 1839. 8. Ny Række No. 1—13. Kbhavn 1840. 8.
- Mureti, M. Antonii* opera omnia, ed. *C. H. Frotscher*. Voll. I & II. Lipsiæ 1834. 8.
- Müller, C. P. Paludan-* Observationes criticæ de foe-

- dere inter Daniam, Sveciam et Norvegiam auspiciis
Margaretæ reginæ icto. Hauniæ 1840. 8.
- Wiebühr, B. G. Römische Geschichte, 3 Bände. Berlin
1832—1836. 8.
- Nielsen, E. de speculativa historiæ sacræ tractandæ
methodo. Hauniæ 1840. 8.
- Nissen, S. F. Æøegh Latinsk Grammatik. 2 Dels. Kbh.
1839. 8.
- Olufsen, C. F. R. de parallaxi lunæ. Hauniæ 1840. 4.
- Pétrusson, P. Symbolæ ad fidem et studia Tyrannii
Rufini presbyteri Aquileiensis illustranda, e scriptis
ipsius petitæ. Hauniæ 1840. 8.
- Platonis opera omnia, ed. Godofr. Stallbaum. Voll.
I—VII. Gothæ et Erfordiæ 1829—1838. 8.
- Précis historique du 10 Août 1792 et du monument
érigé à Lucerne aux mânes des Gardes Suisses, qui
ont succombé dans cette journée. Lucerne 1823. 8.
- Ramshorn, L. Lateinische Grammatik. Leipzig 1824. 8.
- Rosendahl, E. P. Tale ved Abtningen af den Classenske
Føllebogsamling i den forrige Latinskoles Læsesal. Ny-
kjøbing paa Falster 1839. 4.
- Rothe, G. de pericoparum, quæ hodie in ecclesia Da-
norum usurpantur, origine. Hauniæ 1839. 8.
- Rothe, P. C. de vita et gestis Anselmi Archiepiscopi
Cantuariensis, ratione habita status prioris ecclesiæ
Anglicæ. Hauniæ 1840. 8.
- Saxonis Grammatici Historia Danica. Recensuit et com-
mentariis illustravit Petrus Erasmus Müller. Opus
morte Mülleri interruptum absolvit Jo. Matthias Vel-
schow. Partis prioris Voll. I & II. Hauniæ 1839. 8.
- Saxtorph, J. C. de funiculi umbilicalis prolapsu. Par-
tic. I. Hauniæ 1840. 8.

- Scheel, A. W. om Tilbageholdelsesretten efter de danske Love. Kbhavn 1839. 4.
- Schönberg, A. v. über einen neuen naturhistorischen Fund in Pompeii. Nürnberg 1827. 8.
- Scott, Walter, den nyere Skotlands Historie., oversat af L. S. Wiimb. 3die Deel. Kbhavn 1839. 8.
- Stephani, H. Thesaurus Græcæ linguæ. Edd. C. B. Hase, G. S. L. Dindorfii. Vol. III fascic. 6. Vol. IV fascic. 4. Parisii. Fol.
- Sterm, S. Statistisk=topographisk Beskrivelse over Hoved- og Residentstaden Kjøbenhavn. 1ste og 2det Hefte. Kbhavn 1839—1840. 8.
- Sterm, S. Statistisk=topographisk Beskrivelse over Kjøbenhavns Amt. 1ste Deel. Kbhavn 1839. 8.
- Tetens, St. Ordinationstaler. Odense 1839. 8.
- Thorup, P. T. Efterretninger angaaende Byen Ribe. 7de Samling. Ribe 1839. 8.
- Tidskrift for Litteratur og Kritik. Udgivet af S. C. Petersen. 1ste Aarg. 7de—12te Hefte, 2det Aarg. 1ste—6te Hefte. Kbhavn 1839—1840. 8.
- Tidskrift, historisk, udgivet af den danske historiske Forening. Redigeret af C. Molbech. 1ste Bind. Kbhavn 1839—1840. 8.
- Tidskrift, naturhistorisk, udgivet af S. Krøyer. 2det Bind 6te Hefte og 3die Bind 1ste Hefte. Kbhavn 1840. 8.
- Tregder, P. H. de casuali nominatum Latinorum declinatione. Hauniæ 1839. 8.
- Trommsdorff, J. B. Systematisches Handbuch der gesammten Chemie. 7 Bände. Erfurth 1804—1815. 8.
- Trommsdorff, J. B. Systematisches Handbuch der Pharmacie. Wien 1816. 8.

- Trommsdorff, J. B. Grundriß der Physik. Gotha 1817. 8.
- Venturini, C. Rußlands und Deutschlands Befreiungskriege von der Franzosen-Herrschaft unter Napoleon Buonaparte in den Jahren 1812—1815. 2 Theile. Leipzig und Altenburg 1816. 8.
- Vigerus, Franciscus de præcipuis Græcæ dictionis idiotismis. Ed. Godofr. Hermannus. Lipsiæ 1834. 8.
- Wachsmuth, W. Hellenische Alterthumskunde. 4 Bände. Halle 1826—1830. 8.
- Wegener, C. F. om Carl Danske, Greve af Flandern. Kbhavn 1839. 4.
- Wegener, C. F. Indbydelse til Sörgefesten for Høiselig Kong Frederik den Sjette paa Sorø Academie den 28de Januar 1840. Kbhavn 1840. 4.
- Wesenberg, A. S. Emendationes M. Tullii Ciceronis epistolarum. Hauniæ 1840. 8.
- With, G. C. de carne mammalium domesticorum ægrostantium iudicanda. Hauniæ 1840. 8.
- Wytttenbachii, Dan. opuscula selecta. Ed. F. T. Friedemann. II Voll. Brunsvigæ. 1825—1828. 8.
- Zumptii, Car. Timoth. annales veterum regnorum et populorum, imprimis Romanorum. Editio altera. Berlini 1838. 4.
- Oehlenschläger, A. Minde-Digt over Kong Frederik den Sjette. (Indbydelses-Skrift til Universitetets Sörgefest den 28de Januar 1840.) Kbhavn 1840. Fol.

For Disciplenes Moerkabsbibliothek, der bestyres af Overlærer Mag. Ingerslev, er siden 1ste Juli 1839 anskaffet:

W. Scott: a. der Abt, b. das Kloster, c. Woodstock.

Oehlenschläger: Hroars Saga.

Riises Archiv og Bibliothek for Ungdommen for det foreløbne Aar.

Magasin for Natur- og Menneſkekundſkab.

NB. Et Par af de i Skoleeſterretningerne for 1839 anførte Skrifter ere forſt anſkaffede i dette Aar, og derfor mindre rigtigt opførte paa Regnskabet for forrige Aar.

Indtægterne have været:

Kaſſebeholdning fra forrige Aar . .	=	Rbdlr. 2 Mk. 10 ſ.		
1839. Oct. Contingent fra 7 Reſtanter	3 — 3 —	=	—	
1840. 1 Jan. Contingent for $\frac{1}{2}$ Aar af				
30 Disciple	15 —	=	—	—
— 1 Juli: dito for $\frac{1}{2}$ Aar af 25 Di-				
sciple	12 —	3 —	=	—
		<u>31 Rbdlr. 2 Mk. 10 ſ.</u>		

Udgifterne have været:

Boghandler Smith Regning fra 1 Juli				
1839	14 Rbdlr. 1 Mk. 12 ſ.			
3 Romaner af W. Scott	1 —	=	—	—
Boghandler Smith Regning fra 1				
Jan. 1840	6 —	=	—	4 —
Bogbinder Lerche Regning fra 1 Juli				
1840	6 —	3 —	2 —	—
		<u>27 Rbdlr. 5 Mk. 2 ſ.</u>		

d. 31te Juli 1840.

Renterne af Skolens almindelige Stipendiefond i For-
 ening med den til ſamme endvidere henlagte Afgift af
 Skolens Aagre udgjør for indeværende Aar, ligesom iſjer
 (ſee Skoleeſterr. for 1828—1839 Pag. 15), et Beløb af
 243 Rbdlr. 79 ſ., hvilke ved et Overſkud fra forrige Aar

af 1 Rbdlr. 58 §. forøgedes til 245 Rbdlr. 41 §. Heraf er, ifølge den af den kongelige Direction for Universitetet og de lærde Skoler under 19de Octbr. f. A. approberede Indstilling, et Beløb af 225 Rbdlr. anvendte til Stipendier for Skolens Disciple, saaledes at et Overskud af 20 Rbdlr. 41 §. bevares til næstkommende Skoleaar.

Mellemste Stipendium, 35 Rbdlr. Soly, tillagdes 3 Disciple af 4de Klasse: A. M. A. Kühnel, C. M. Schou og O. A. Hougaard, for dem Alle 15 Rbdlr. at udbetale, 20 Rbdlr. at oplægge.

Laveste Stipendium, 20 Rbdlr. Soly, tillagdes 6 Disciple: J. C. Snog og S. E. Tannestad af 4de Klasse, L. P. Blichert, D. T. Plesner, J. C. Sondershausen og A. Holm af 3die Klasse, for Samtlige Alt at oplægge.

Fri Underviisning bevilgedes følgende 12 Disciple: C. Preegmann, P. U. Jessen og J. M. P. Kragh af 4de Klasse, A. Carstensen, U. C. Ludvigsen, D. C. Blicher, J. C. Lund og J. Bruun af 3die Klasse, K. T. Hoff, K. Windfeld og U. M. Ussing af 2den Klasse, og, som extraordinair Gratist, S. Eschildsen af 1ste Klasse.

Underviisning mod nedsat Betaling tilstodes 4 Disciple: S. E. Ramus af 4de Klasse, S. Neckelmann og C. S. Lorenzen af 3die Klasse og T. E. J. Bøggild af 2den Klasse.

Endvidere har den kongelige Direction, ifølge derom indgivne Andragender og i Betragtning af særegne Omstændigheder, under 29de Febr. og 7de Marts d. A. bevilget Disciplene M. G. G. Steenstrup af 4de Klasse og A. Ingerslev af 1ste Klasse en extraordinair Gratistplads, Forstnævnte for de 3, Sidstnævnte for de 2 sidste Kvartaler af indeværende Skoleaar.

Skolens særegne Stipendier ere saaledes blevne for=

deelte: 1. Det Fjofte Stipendium, 5 Rbdlr. 12 β ., er af Directionen bevilget Dimittenden A. M. A. Kühnel. 2. Et Stipendium af de Brock-Bredalske Legater paa 25 Rbdlr. 79 $\frac{1}{2}$ β . (Fund. §. 8) er af vedkommende Administration tildeelt Discipel af 4de Klasse O. A. Sogaard. 3. Tvende Stipendier af samme Legater (Fund. §§ 9 og 10), det ene paa 59 Rbdlr. 61 β ., det andet paa 48 Rbdlr. 61 β ., hvilke uddeles efter hvert Aars Examen Artium, ere af Administrationen respective blevne tilkjendte de i forrige Aar herfra dimitterede Studenter L. J. Levinsen og R. Schöning. 4. Stipendiet af det Lassonske Legat *), 8 Rbdlr., er af sammes Overdirector tillagt ovennævnte Student Levinsen.

Det tilføies her, at Hans Majestæt Kongen har af sin egen Chatskasse allernaadigst bevilget Discipelen J. C. Lund en Gratification af 20 Rbdlr. til Understøttelse og Opmuntring, ligesom ogsaa denne Discipel i forrige Skoleaar havde den Lykke fra samme Haand at modtage en Understøttelse af 15 Rbdlr.

I det af Skolens forrige Rector, Dr. Flemmer i Aaret 1834 udgivne Program ("Historiske Efterretninger om Randers lærde Skole", 2det Hefte) Pag. 58—60 er meddeelt den under 14de Mai s. A. allernaadigst confirmerede Fundats for det Estrupske Legat, hvilket er stiftet for denne Skole af daværende Director ved Sorø Academic,

*) De Lassonske Legaters Overdirector, hvem Denominationsretten tilkomme, er, efter Justitsraad Sammeleffs Død, Dr. phil. J. Müller, Sognepræst til Veiby og Tibirke ved Frederiksborg. Legaternes Ephorus ved Universitetet er Professor Dr. theol. Scharling.

Statsraad og Ridder af Dannebrog Dr. Sector Frederik Jansen Estrup til Kongsdal, med den Bestemmelse, at, naar den oprindelige Legatcapital, 600 Rbdlr. Solv, "enten ved heldige Omsætninger, eftersom Omstændighederne maatte tillade det, eller ved oplagte Renter var opvoret til den Sum 750 Rbdlr. Solv" (Fund. § 3), da skulde — med Fradrag af hvad der maatte medgaae til "at holde det Marmormonument, som Fundator har ladet anbringe i Choret af St. Mortens Kirke i Randers til Grindring om sin afdøde Fader, Magister Peder Estrup, forhen Rector ved Skolen, reent afpuddet og i god Stand — de aarlige Renter som Understøttelse blive at tildele trængende Enker efter Rectorer ved Randers lærde Skole, naar Mændene ere døde i Embedet, eller formedelst Alderdom og Svaghed fra samme entledigede", saaledes at, "saalænge ingen trængende Rectorer gives, Legatrenterne efter foranførte Afdrag blive at anvende til Forøgelse af Skolens Bibliothek ved Indkjøb af gode og nyttige Bøger." (Fund. §§ 4 og 5). Ovennævnte Legatcapital, der er udsat med 1ste Prioritet i en fast Eiendom her i Byen, var i indeværende Mars Juni Termin ved oplagte Renter, som atter ere blevne forrentede ved at ind sættes i Randers Byes Sparekasse, opvoret til en Sum af 784 Rbdlr. 78 β ., saaledes at der i sidstnævnte Termin har kunnet udbetales Renterne af 600 Rbdlr. à 4 pCt. med 24 Rbdlr., og Renterne af 150 Rbdlr. à 3 pCt. med 4 Rbdlr. 48 β ., til sammen 28 Rbdlr. 48 β .; hvorved efterledes som indstaaende i Sparekassen et Beløb af 156 Rbdlr. 30 β . — Af de saaledes udbetalte Renter har Skolens Rector, der, ifølge Fund. § 1, bestyrer og uddeler Legatet, tillagt Enken efter afgangne Rector Prof. Lund et Beløb af 26 Rbdlr. 48 β ., hverimod 2 Rbdlr. ere anvendte som Godtgjørelse

til en Kirkebetjent for at drage den fornødne Omsorg for Monumentet.

Torsdagen den 23de Juli var en Festdag for Skolen, da det behagede Hans Majestæt Kongen under sit Ophold i Randers at hædre den med sin allerhøieste Nærværelse. Hans Majestæt, som ved Indgangen til Skolebygningen modtoges af Høyr. Stiftamtmanden og Biskoppen, som Skolens Ephorer, samt af Rector og øvrige Lærere, blev derefter ved sin Indtrædelse i Skolens Solennitetsaal, hvor samtlige Disciple vare placerede, modtaget af disse med følgende Sang efter en af Skolens Syngelærer Hr. Simonsen componeret Melodie:

Lod Din Indgang signet vare,
 Høie Konge! til det Sted,
 Hvor til Jesu Christi Ære
 Sandheds Frøforn lægges ned!
 Om Dit Kongescepter snoer
 Videnskab sin Blomsterflor,
 Og i stille Hørefale
 Lød saa tidt Din milde Tale.

Her det er kun Blomsterknoppen,
 Som oplukker Diet smukt;
 Liden Fugl paa Bøgestubben
 Prover her sin første Flugt.
 Men det samme Almagts-Bliv,
 Som har Vaaren kaldt til Liv,
 Lærer siden Fuglen tone
 Høit i Stammens grønne Krone.

Hvergang Gud vor Land oplader
 For sin Wiisdoms dybe Væld,
 See, da spiret, Landets Fader!
 Her en Blomst til Danmarks Held.

Maatte den dog hver en Dag
 Drives Dig til Velbehag,
 Som en Gave fra de Unge
 Under Dine Pligter tunge! —

Efter Sangen henvendte Skolens Rector følgende Ord til Hans Majestæt:

”Allernaadigste Konge! Der gives Lider saavel i de Enkeltes Liv som i hele Samfundets Tilværelse, hvilke drage hen over os med en særegen Betydning; der ere Dieblikke, hvilke vi kalde festlige og hoitidsfulde, og hvis Indhold stedse vil bevares i taknemmelig og dyrebar Erindring, fordi det var frugtbart, velgjørende og opløftende for Aand og Hjerte. En saadan festlig Time har deres Maje= stæt idag beredet vor Skole. — Det Liv, som paa dette Sted leves, er og skal være et stille Liv, og, om det end vistnok, hvad vi ønske og haabe, skal røre sig i Frihed og Fylde, saa er det dog gjennem en rolig Stræben og en besindig, alvorlig Virksomhed at denne retteligen aaben= barer sig. Det Arbejde, vi her udføre, skeer ikke derude i Verdens larmende Brimmel, og, om det end skal kjendes paa de Frugter, som det engang maatte formaae at ud= vikke til Held for Fædrelandet, saa skulle disse dog mod= nes paa dette Sted ligesom i et mildt Lys og en fredelig Skygge, og den ene Dag skal see os efter den anden at syse stille i den vante Gjerning. Derfor er det os en tilfredsstillende Dymuntring, naar stundom den Fremmede besøger vor Kreds, og vi gjensee hver Gang med særdeles Glæde de Dage i Maret, da denne Ungdoms hæderlige Fædre, da Videnskabens Dyrkere og ~~Velgjørere~~^{gudne} tage Plads i vort Samfund, at være Vidner til det Regnskab, vi aflægge, baade vi Eldre, som meddele, og de Yngre, som modtage, hvad Gud forundte os at give dem. — Men

idag er det ikke disse Fædre, for hvilke vore Læresale nærmest have aabnet sig; og dog var det en Fader, som i denne Stund traadte ind iblandt os; thi naar vi hilse Dem, allernaadigste Herre og Konge! med Faderens dyrebare Navn, da vide vi, at vi have nævnet et Navn, som finder Gjengang i Deres Majestæts Hjerte, et Navn, der saaledes som intet andet udtrykker al den Følelse af dyb Udfrygt, af uroffelig Tillid, af inderlig Kjærlighed, hvormed den gode Borger føler Trang til at nærme sig Kongen, et Navn, hvormed ogsaa disse Fædrelandets og Videnskaberens unge Fostersonner have hilset den milde Konge, der gjerne vilde besøge sine Børn indenfor de Mure, hvor de skulle dannes og indvies til den gode Gjerning i Fædrelandets Tjeneste. Det er kun den første, unge Spire til en vordende Dygtighed, vi her skulle pleie og frede; men vi vide, at Deres Majestæt, selv fortrolig med Videnskabers Udvikling og inderste Væsen, ikke alene tilfulde erkjender Betydningen ogsaa af den unge Vandrerens forberedende Stræben, men tillige med kongelig Gæmildhed og faderlig Omhu understøtter og opmuntret den lovende, om end endnu ufuldkommen Virksomhed. Ogsaa kjende vi, denne elskede Ungdoms Lærere og Veiledere, det Ansvar, hvilket Deres Majestæt i Fædrelandets Navn har at kræve af os; og vi bede den Almægtige, at han vil styrke vor Villie med Kraft, give os Forstandens klare Lys og fylde vore Hjerter med Sagtmodighed og Kjærlighed, saa at vi vandre retteligen frem paa Veien med dem, der ere os betroede. Derom skulle vi bede hver Dag, som ogsaa i denne Stund, da vi ere stedte for vor Konges Ansigt; thi naar vi bede om, at der maa være Velsignelse over vor Gjerning paa dette Sted og over dem, vi beskikkes til at vejlede og danne, da bede vi i det Samme om Vel-

signelse over Fædrelandet, der engang skal modtage dem af vore Hænder; men Kongen er Fædrelandets Fader, og saa sandt som han er dette, vil han forene sig med os i den Bøn, at disse Børn, som nu med Frimodighed og Tillid og Kjærlighed ere samlede omkring ham, maae være op i al god og nyttig Kundskab, i rene Sæder, i Retsindighed og Sandhed.

Ikkun disse faa Ord har jeg i det indskrænkede Dieblifkovet i dybeste Ufrygt at henvende til Deres Majestæt. Vi frynbare nu vor allerunderdanigste Tak for den huldrige Naade, hvormed det har behaget Dem, aller-naadigste Konge! paa denne Dag at glæde vor Skole, idet vi nedbede Himlens bedste Velsignelser over Deres Majestæt og Guds rigeste Fred over Deres Regjering, over hende, som forener Høihedens Glands med Fromhedens Ynde, Danmarks dyrebare Dronning, over den ophoiede Fyrste, som ved sin kongelige Faders Side ogsaa i denne Stund hædres os med sin Nærværelse, og over Enhver, som med Trostabs og Kjærligheds Aand omslutter Konge og Fædreland. O, vi mindes i dette Dieblif saaledende de alvorlige og skjonne Ord af en venlig Digter:

Det er for Folkets Die skjult,
 Hvad Kongens høire Haand maa stride;
 Var Kronens Guld end nok saa gult,
 Det lønner svagt, hvad han maa lide;
 Men Kjærlighed er meer end Guld,
 Og Danmarks Søn er Kongen huld.
 Rigsæblets Saft er ikke sød,
 Og blødt ei Thronens Purpursæde;
 Thi Kongen deler Folkets Nød,
 Men deler sjelden Folkets Glæde;
 Saa deel med Naade og Behag
 Vor Glædesfest idag." —

Ja, Gud den Almægtige, Herrerne Herre, velsigne Kongen!"

Det behagede Hans Majestæt i et huldrigt og hjerteligt Svar tillige at henvende sig opmuntrende og formanende til Skolens Disciple og til Slutningen at udtale sit Ønske om Held og Velsignelse over Skolen. Paa Grund af den indskrænkede Tid ønskede Hans Majestæt ikke, at nogen Examination af Disciplene skulde foretages, hvorimod Allerhøiøstamme havde den Naade, næstefter at have ladet Skolens Lærere fremstille for sig, at træde hen til hver enkelt Discipel og lade sig Underretning meddele om Enhvers Navn og Familie. Efter at have taget Skolens øvrige Locale samt Bibliotheket i Diesyn, behagede det derpaa Hans Majestæt at forlade Skolen. Foruden Hans Kongelige Høiøid Kronprindsen og Hans Majestæt Kongens øvrige Suite havde ved denne Leilighed indfundet sig den største Deel af Byens civile og militaire Embedsmænd og enkelte af dens Borgere, saavelsof ogfaa en Deel af Omegnens juridiske Embedsmænd og Geistlige.

Forsaavidt som Forordningen af 7de Novbr. 1809 § 113 bestemmer, at de lærde Skolers Forstanderskaber, hvem "det specielle Tilsyn og den specielle Forvaltning" af Skolens Pengevæsen paaligger, paa ethvert Sted skulle bestaae af "Stedets Magistrat, dets første Sognepræst og Skolens første Lærer", havde Sognepræsten for St. Mortens Kirke i Randers, Consistorialraad Provst Schønning, der saaledes ifølge sin Embedsstilling er Medlem af denne Skoles Forstanderskab, fundet sig foranlediget til at indgaae til Stiftsovrigheden med Forespørgsel om, hvorvidt ogsaa de borgerlige Raadmænd for Fremtiden burde have Sæde i Forstanderskabet for den lærde Skole. Efterat Stiftsovrigheden havde indsendt sin Betænkning desan-

gaaende til det kongelige danske Cancellie, og dette Collegium, foranlediget herved, havde corresponderet med den kongelige Direction for Universitetet og de lærde Skoler, har Cancelliet i Skrivelse til Stiftsøvrigheden af 25de Februar d. A. tilkjendegivet, "at Man finder, at de borgerlige Raadmænd bør tiltræde Forstanderskabet for den lærde Skole, hvilket ogsaa ligefrem synes hjemlet ved Frd. 7de Novbr. 1809 § 113, der nævner Byens Magistrat i Almindelighed som en af de Autoriteter, der skulle udgjøre Skolernes Forstanderskab, hvoraf følger, at hele Magistraten, uden Hensyn til Antallet af dens Medlemmer, maa indtræde i samme, og at altsaa de borgerlige Raadmænd, forsaavidt de ere at ansee som hørende til Magistraten, ogsaa maae være berettigede og forpligtede til at tiltræde Forstanderskabet." — Ifølge denne Resolution, som af Stiftsøvrigheden under 5te Marts næstefter meddeelt Forstanderskabet, er dette saaledes for den hævarende lærde Skoles Vedkommende bleven tiltraadt af de tvende borgerlige Raadmænd i Randers, Standerdeputeret Oberst v. Brock, Commandeur af Dannebrog, og Kjøbmand Krogsgaard.

Den offentlige Examen

i Randers lærde Skole for Aaret 1840

foretages i følgende Orden:

Mandagen den 14de September.

8—12. De tre øverste Classer latinff Stil.	2—5. Samtlige Classer dansk Stil.
--	-----------------------------------

Tirsdagen den 15de September.

8—12. IV Cl. Latin.	8—12. III Cl. Mathematif.
2—5. IV Cl. Religion.	2—4. II Cl. Lybsff.
	4—6. III Cl. Fransff.

Onsdagen den 16de September.

8—10. IV Cl. Hebraiff.	8—10. II Cl. Fransff.
10—12. IV Cl. Fransff.	10—12. I Cl. Latin.
2—5. IV Cl. Græff.	2—5. III Cl. Religion.

Torsdagen den 17de September.

8—12. IV Cl. Mathematif.	8—12. III Cl. Latin.
2—5. IV Cl. Hist. og Geogr.	2—5. II Cl. Religion.

Foredagen den 19de September.

8—12. III Cl. Hist. og Geogr.	8—10½. II Cl. Latin.
2—4. IV Cl. Lybsff.	10½—12. I Cl. Fransff.
4—5. I Cl. Dansk.	2—5. II Cl. Græff.

Mandagen den 21de September.

8—11. III Cl. Hebraiff.	8—11. II Cl. Hist. og Geogr.
2—5. III Cl. Græff.	2—4. I Cl. Hist. og Geogr.
	4—5½. I Cl. Lybsff.

Tirsdagen den 22de September.

8—11. II Cl. Mathematif.	8—10. I Cl. Religion.
	10—12. III Cl. Lybsff.
3—5. Samtlige Classer Sang og Gymnastif.	

Torsdagen den 24de September om Formiddagen
Klokken 9 prøves de til Optagelse i Skolen anmeldte Disciple.
Torsdagen den 1ste October om Formiddagen Kl. 10
foretages Translocationen, og Fredagen den 2den Octbr.
begynder Underviisningen for det nye Skoleaar.

Til at overvære Examen og Translocationen indbydes
herved ærbødigt Disciplenes Fædre og Foresatte, samt andre
Skolens og Videnskabernes Belyndere.

Kanders lærde Skole den 3die Septbr. 1840.

B. Borgen.
